

МАТНАЗАР АБДУЛҲАКИМ

КЎПРИК

ШЕЪРЛАР, ДОСТОН, МАҚОЛАЛАР

Тошкент
«Янги аср авлоди»
2009

Матназар Абдулҳаким ижоди билан яқиндан таниш китобхон борки, бу донишманд ижодкорнинг ёзганлари фалсафий мушоҳадага бой эканлигини яхши билишади. Энг муҳими, унинг ижодидаги ўзига хослик анъанаси адиб шеърятига бўлган иштиёқни, унинг китобларини ўқишга бўлган ўзгача эҳтиёжни пайдо қилади.

ISBN 978-9943-08-431-5

© Матназар Абдулҳаким, «Кўприк». «Янги аср авлоди», 2009 йил

*Ушбу китобни нашрга тайёрлашдаги ҳолис
ёрдамлари учун Хоразм Маъмун академияси
жамоасига самимий миннатдорчилигини
билдираман.*

Муаллиф

СОАТ

... бўстон вақти бўлди.

Отош

Тухфа келди. Соат. Эллиққалъадан,
Шеър ўлкаси, не бахт, қилибди тақдим.
Дақиқалар чеккан жим-жит ноладан,
Хабарчини бемор қўлимга тақдим.

Вақт ҳеч нарса эмас, вақт ҳамма нарса,
Вақт – орзу, вақт – умид, тоқат ва сабр.
Юракка ўхшайди жажжи бу ларза,
Ўлиб тирилади ҳар бир лаҳза бир.

Лаҳзалар рухсорин дилга нақш этди,
Тинмай юриб турган қутлуг шу маъдан.
Фалаж билагимга ҳаёт бахш этди,
Шу соат баҳона меҳрибон ватан.

Жангга кирган маҳал хазон сипоҳи,
Соат энг яхши зирҳ, мустаҳкам совут.
Эллиққалъа эллик асрнинг оҳи,
Бир дамдек беш минг йил тафовут.

Султон Вайс тоғида Ҳақ хотираси,
Ҳар лаҳза мангулик умрини ўлчар.
У билар — вақт денгиз. Ҳар бир қатраси
Бордир, ҳеч бўлмаса, минг Оқчақўлча.

Соатлар чиқиллар қанчалаб қўлда,
Диллар қўшиғини миллар ҳайқирар.

Эликқалға кўзи ҳар лаҳза йўлда,
Дардманд шоирини қайғурар.

Йилу ой, кунларнинг мазмуни аён,
Ихчам доирада битик ҳар хатда.
Қоронғу тушса гар, бўлур намоён,
Ўн иккита юлдуз циферблатда.

“Чиқ-чиқ” – ҳайдаш эмас, таклифдир жонга,
Қалғалар қурамыз, айтадурмиз сўз.
Гиргиттон бўлиблар, инсонистонга,
Ўн саккиз минг олам тутмоқдадир кўз.

Қаҳкашонга ўхшаб ёришади йўл,
Демак, вақт – эзгулик, ғазалга сафар.
Қозонмоқда ҳозир неча чапдаст қўл,
Шеър ёзиб, ёвузлик устидан зафар.

Вақт Ҳақ ҳукмидадир азалу абад,
Хоҳ бўлсин-у, хоҳи бўлмасин соат.
Вақт – меҳр-оқибат, вақт бу – муҳаббат,
Соат бу – фанони тан олиш, ибодат.

Соат бу – тўхтамас дийдору фироқ,
Тинимсиз шижоат-шаҳд вақти бўлди.
Айтадиган бўлсам яна аниқроқ,
Ҳозир роппа-роса бахт вақти бўлди.

Бир-бирига жуда қаттиқ суяниб,
Вақт – ҳаёт, ҳаёт – вақт ҳамнафас оқса.
Соат ўзига хос нишондир, яъни,
Арзир ҳар бир шоир юракка тақса.

Қулоқлар қуглуғ бир жарангга тўлди,
Сабоғин боплади муҳаббат – мактаб...
Демакки, юракда боғ вақти бўлди,
Бўстон вақти бўлди, демак, юракда!

2006

ҚҰНФИРОТ

*Ўмирбой Эгамберганаев ва
Жабборберган Шомуродовага*

Отми илдам юрар, туями афзал?..
Отнинг саманими кўнғири маъқул?
Гоҳ от, гоҳ отдан-да туя ўнғай сал,
Билар буни сафар қилган ҳар оқил.

Мен ҳам йўлларда кўп чекдим азият,
Азал ҳам, абад ҳам йўл, асли, азоб.
Отда юрдим, талаб қилса вазият,
Туя миндим, агар қилса тақозо.

Оллоҳ берган ҳаёт Оламнинг нақши,
На ярим ой умид ва ё на хочи...
Қўнғир от ҳам яхши, туя ҳам яхши,
Фақат... бўлмаса бас отнинг оғочи...

Тушимда тўлғанар сертўлқин дарё,
Олис манзиллар деб кўзларим Фирот.
Илтижо қиламан, чекаман фарёд,
Қўн, Фирот... Қўнғир от... Қўнғирот...

Даштлар нафасига боғларим маскан,
Сочни ҳилпиратар саҳролар ели.
Ўтов шаклин бериб ҳар бир гумбазга,
Туяларни боқар биёбон эли.

Тушимда Батмина яшар аршимда,
Ҳамроҳ бўлар юксак сафарда сабо...
Полвон Пийрни йўқлаб чиқар қаршимдан,
Оллоқ туя минган Рабғузий бобо.

Тушимда бамисли ғаройиб елкан,
Туялар кифтида баҳайбат ўркач...
Қанотларни қўмсар ногаҳон елкам,
Оролнинг тубида бу ҳолни кўргач.

Тўрт тарафда чексиз юлғунзор ҳоким,
Шамол басталайди дейди оҳанглар.
Ўтлаб юришарлар бепарво, сокин,
Туяларга дўниб қолган наҳанглар.

Жуфт елкан мададкор тоқ елкан толса,
Кўрдим туяларнинг елганларини.
Ажиб кемалар бу... сал очқаб қолса,
Ҳазм этар дарров ўз “елкан”ларини.

Эслайман, ўркачсиз туядек бефайз,
Тошқинларсиз қадим Бақирғон ери.
Кемалар, Лайлисиз қолган каби Қайс,
Ғам чекар, кўксини саҳрога бериб.

Йиллар эса туя, отдан ҳам ўзғир,
Ўзлигидан кечар бўлсами гар воз.
Тўзонга айланиб, денгизлар тўзғир,
Тоғлар майдаланиб, қиларлар парвоз.

Мен бўлсам муқимман, кўп йиллар, мана...
Дўстлар дийдорига илҳақ, мастона.
Меҳмонлар пойнга муштоқдир яна,
Дардлар толиқтирган маҳзун остонам.

Орзу қилмагайман ҳеч вақт ўлимни,
Дилда тирикликнинг тинмас удлари...
Қаттиқ тўсиб турар сўнгги йўлимни,
Қўнғирот келтирган туя сутлари...

2004

ЭЛЛИКҚАЛЪА ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Боши осмон, агарчи у ерлик қалъа,
Минг-минг ёшда ҳар отиз, ҳар челлик¹ қалъа,
Одамларин дили йўлбарс, шерлик қалъа,
Сертакаллуф, меҳмондўст, “кел-кел”лик қалъа,
Темирбилак ҳамда пўлат белликқалъа –
Элликқалъа.

Арноларин² чуқури бор, саёзи бор,
Шоирларин гўзал-гўзал баёзи бор,
Аёлларин қизил гулдек ҳаёси бор,
Совуқ урмас, раҳмдил бир Аёзи бор,
Нигоҳлари мозийга кўп серлик қалъа –
Элликқалъа.

Минг-минг йилдан чуқурроқдир илдизлари,
Фалаклардан юсакроқдир юлдузлари,
Сувлар тўла балиқлари, қундузлари,
Меҳнат, ижод билан банд тун кундузлари,
Қўли қадоқ, манглайлари терлик қалъа –
Элликқалъа.

Дур жамлаган, ғаввос бўлиб кўлларига,
Лочин овлар сопқон олиб кўлларига,
Ғовлар кўйган ғанимларнинг йўлларига,
Бовурдошдир Дашти Қипчоқ чўлларига,
Дўст билан дўст, ёвга душманфёслик қалъа –
Элликқалъа.

Ёшдир, лекин мангуликдан дояси бахт,
Суянмоққа Султон Вайсдек қояси бахт,
Тоғларининг Оқчакўлдек сояси бахт,
Истиқлолдек муборак бир ғояси бахт,
Кузи жала, баҳорлари селлик қалъа –
Элликқалъа.

¹ Отиз (дала), чел(марза) – Элликқалъа даштларига юсакдан туриб қарасангиз, минг йиллик марзаларнинг излари кўзга ташланади, демек бу ерлар қадимий экинзорлар бўлганлигидан далолат беради.

² Арно – канал.

Наҳангларга тўла ариқ зовурлар кўп,
Лабни лабга ёпиштирар қовунлар кўп,
Фаровондур ўба, қишлоқ, овуллар кўп,
Озод елар гоҳ бўрон, гоҳ довуллар кўп,
Гоҳ шабада, гоҳи гармселик қалъа –
Эллиққалъа.

Жаннатмакон маъводир бўстон, боғлари,
Янги ойда тикка ҳилолдир моҳлари,
Тарқаб кетар борганнинг дил сиёҳлари,
Минг бир дардга малҳам бўлғай гиёҳлари,
Азал - абад серхосият, эгилик қалъа –
Эллиққалъа.

Тераклари қасрларга қош¹ чиқарган,
Саройлар деб тоғи мрамор, тош чиқарган,
Қўшнилари бир-бирига ош чиқарган,
Турли миллат бир ёқадан бош чиқарган,
Аҳил-иноқ, дўст-биродар эллиқ қалъа –
Эллиққалъа.

У - серобдир, демак демасман “оз камман”,
Дўстим Озод билан захканлар қазганман,
Бўстонига асрий ниҳол ўтқазганман,
Неъматулло билан бирга байт ёзганман,
Абдулҳаким, не бахт, ғазал-шеърлик қалъа –
Эллиққалъа.

2007

¹ Қош – биноларга кўндаланг қўйиладиган улкан тўсин.

² Озод Болтаев – Хоразм ихтисослаштирилган кўчма колоннаси бошлиғининг ўринбосари, муаллифнинг синфдоши. Мазкур кўчма колонна ўтган асрнинг 70-йилларида Эллиққалъа ҳудудларида тупроқ қазиш ишларини олиб борган. Ўша йилларда муаллиф ушбу кўчма колонна таркибидаги дренётқизгич агрегатда меҳнат қилган.

³ Неъматулло Худойберганов – Эллиққалъанинг ҳозирги ҳокими, юқорида тилга олинган йилларда Эллиққалъада ёшлар ташкилотига раҳбарлик қилган.

АВТОБУС ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Янгилик бўлмаса ҳамки, мавриди келди, айтай – биз ҳаводан нафас оламиз. Оладиганимиз нафас бизнинг тирикчилигимизни таъминлайди, уни тўлақонли инсоний ҳаётга айлантиришимиз учун имкон яратади. Қўшиқ эса ана шу тўлақонли инсоний ҳаётнинг руҳини белгилайдиган муҳим жиҳат. Қўшиқ ҳам, маълумки, ўпкага тўлдириб олинган нафас билан ижро қилинади...

Бироқ нақадар муҳим бўлмасин, ўпканинг ўзи билангина иш битмайди.

Юрак ҳам керак. Юракдан берилиб куйлаш учун.

Ақл ҳам керак. Ҳар хил қаланги-қасанги сўзлар йиғиндисини қўшиқ деб элга тақдим қилавермаслик учун.

Истеъдод керак. Сўзни билиш учун. Созни билиш учун. Ва шуларнинг ҳар иккаласини мутаносиблаштириб, муштарак бир мўъжиза аҳволига келтириш, ана шу мўъжизани арзирли овоз билан одамларнинг ҳам ақлига, ҳам юрагига етказиш учун. Бу ҳаммасидан ҳам қийин. Чунки агар ёқимли бўлса, одамнинг овозидан хушоҳанг мусиқа асбоби йўқ. Агар ёқимсиз бўлса... худо сақласин!..

Ҳозир фикру зикримиз ана шундай юракли одам борасида.

Ҳозир фикру зикримиз ана шундай ақлли, доно одам хусусида.

Ҳозир фикру зикримиз ана шундай истеъдодли одам ҳақида.

Ҳозир фикру зикримиз ана шуларнинг барини бир ерга жамлаб, ҳаётдек қўшиқ, қўшиқдек ҳаёт тарзида халққа туҳфа қила билган инсон тўғрисида...

... Отажсон оганинг вафотидан анча илгари унинг автоаварияга тушиб, ҳалок бўлганлиги тўғрисида миш-миш тарқалди. Буюк одамлардан насткашлик ана шундай тарзда ўч олиб юради, ўзи. Ўзининг қабиҳлиги, буюкнинг буюклиги учун. Аслида суюкли ҳофизимиз енгилгина жароҳат олиб, бир неча кунга касалхонага жойлашган экан. Ҳам жароҳат олган муҳтарам Ҳофизнинг ҳолидан хабар олиш, ҳам бир телевизион лавҳа тайёрлаб, шов-шувларга чек қўйиш учун, ёзувчи ва журналист дўстим Шухрат Матқарим билан касалхонага, Отажсон оганинг палатасига кириб бордик. Довруқли ҳофиз бир неча кун олдин ўлган “ўлими”дан мутлақо хабарсиз, маза қилиб янги бир қўшигини хиргойи қилиб ўтирар эди. Ҳол-аҳвол сўрашдик, ҳазил-муттойиба қилдик,

ҳеч гандан хабарсиз кишилардек, ихчам бир кўрсатув тайёрлаб,
эфирга узатдик...

*Барибир, одам осмонга устун бўла олмас экан. Бироқ Отажон
Худойшукуровдан осмонга устун бўлгулик қўшиқлар қолди. Шу
боисданми, уни ўйласам, ана шу қалбаки ўлим ёдимга тушаве-
ради... Ҳозир ҳам Норинжон Бобо томонларда, ўз ўлимларидан
хабарсиз, ўзининг буюк қўшиқларини астойдил ва бамайлихо-
тир куйлаётгандек...*

*Дунёда борлигиндан қувонадирман.
Сайфи Нажмий*

...Келаётир эдим Хазораспдан жим,
Тирбанд автобусда ҳорғин, асабий.
Худди бу тирбандлик, тўпалон учун,
Бошқалар олдимда гуноҳкор каби.

Кимдир сўкинарди, нўноқ киссавур,
Чўнтагига қўшиб танин кесгандек.
Ҳар бир янги бекаат биз учун жавр,
Ҳар янги ҳамроҳдан роса безгандик.

Автобус ойнаси диққинафасдан,
Ботганди кўзёшдек-кўзёшдек терга.
Аёвсиз бир қарғиш лаҳза тинмасдан,
Кимнидир топгарди тенг қилиб ерга.

Билмадим, гуноҳи не эди унинг,
Ҳеч ким ҳам ҳеч кимнинг айбин билмасди.
Шу пайт битга йигит магнитофоннинг,
“Чирқ” эткизиб ногоҳ тугмасин босди.

Қоронғу дилларни ёритиб бирдан,
Жаранглай бошлади нурафшон сўзлар.
Аланглаб турди-да бундай сеҳрдан,
Мўлтираб қолдилар ўқрайган кўзлар.

Хонанда чекарди кассетада оҳ,
Кимнингдир кимгадир зорлиги учун.
Юракдан ҳайқириб қувонарди гоҳ,
Бировнинг дунёда борлиги учун.

Илғаб ҳар бир сўздан қутлуғ зиёни,
Кўзларини очди бир парча воҳа.
Ҳар юракда пинҳон минг бир дунёни,
Ёритиб юборди Отажон оға.

Сароб йўқолгандек шу бир нафасда,
Кетди андуҳларни янгроқ куй олиб.
Боя маймунлардек эдик қафасда,
Энди-чи, турардик мулзам, уялиб.

Йигитни индамай тушундик бизлар,
Билдик ғамимизни еганлигини.
Англадик, дунёда мусаффо ҳислар,
Абадий барқарор эканлигини.

Йигит бир бекатда тушиб қолган сўнг,
Бир-бировга боқиб жим ўйга толдик.
Энг бахтли туш бирдан келган каби ўнг,
Машина кенг экан – биз пайқаб қолдик.

Эсладик: ҳамиша шодланганмиз-ку,
Кимнингдир бизларга зорлиги учун.
Ҳозир ҳам сафарга отланганмиз-ку,
Кимнингдир дунёда борлиги учун.

Шундан бери мени қийнар ўзга ҳол,
Ўзга уқубатдан юрагим ғам ер.
Баъзан ҳаволаниб гар сурсам хаёл,
Ўша автобусга менгаб кетар Ер.

Тўғри, сайёрамиз ҳудудсиз, лекин,
Кўнгиллар торликдан унда мотамлар.
Офтоб бепул, ҳаво бўлмаса текин,
Қирилиб кетгудек шўрлик одамлар.

Бир чимдим тупроққа кўзи тўйгувчи,
Юҳофеъллар ҳамон яшар қалашиб.
Ўз ўрнин эплашга етмас-ку кучи,
Чанг солар ўзганинг ерин талашиб.

Ғаддор режалардан турмасак огоҳ,
Ер ҳам бир тугмага боғлиқ тақдир-ку.
Тугмани мен боссам... янграса ногоҳ,
Бомбалар ўрнига меҳрбахш бир куй.

Англасалар ҳамма бензоҳ, бешарҳ,
Менинг кўнглимдаги орзуни ҳам жим...
Ахир, она замин яшар, уриб чарх,
Одамнинг одамга зорлиги учун.

1984

АЖИНИЁЗ ОҲАНГЛАРИДА

Ибраҳим Юсуповга

Гарчи гала-гала қузғун, зоғлар кўп,
Бир булбули билан бахтли боғлар кўп.
Кулгичлари юракларга чоҳ қазган,
Қоши ҳилол, чеҳралари моғлар кўп.

Умид сўнмас юлдуз чархи ишқ аро,
Ишқ бирла манглай оқ, йўқдир – у қаро,
Ишқ мулкида топилмайди фуқаро,
Лекин унда... лекин унда... шоҳлар кўп.

Кафтимдадир юрак, уни ёпмадим,
Итлар қопди, мен итларни қопмадим.
Юрак!.. сендан сулув дилдор топмадим,
Лола каби қонсан, сенда доғлар кўп.

Шоирлар бор, минг йил олдда кўзлари,
Минг йил ўтмиш ҳақда айтган сўзлари.
Шоирлар бор, уриб туриб ўзлари,
Бошга кийиб осмонни, воҳ-воҳлар кўп.

Ҳар мазмун ҳам шеърларга юк бўлолмас,
Ҳар оқин ҳам мумтоз, буюк бўлолмас.
Ҳар жонивор марол, кийик бўлолмас,
Бошларида гарчи узун шохлар кўп.

Руҳ оламин қаъринда гулдуракдир,
Бу шеърят Наврўзиндан дарақдир.
Шоир чексиз йўлда, манзил юракдир,
Гарчи унда томирлардан роҳлар кўп.

Биз бир шоир кўп қайсар, кўп ўжармиз,
Ўч денг ёниб, ён денг, дарров ўчармиз.
Патқаламдан қанот боғлаб учармиз,
Ночор қолгай пойимизда чоҳлар кўп.

Шеъриятда бут ушатган Халилсиз,
Зўр билан зўр, залил билан залилсиз.
Ҳам ҳазрати Яъқублардан далилсиз,
Йўл кўрсатинг, ҳали ҳам гумроҳлар кўп.

Дунё шундай, шамоллар ғув-ғувлайди,
Дунё шундай, қашқирлар ув-увлайди.
Дунё шундай, қумрилар қу-қувлайди,
Дунё шундай, қарғалар қоғ-қоғлар кўп.

Тафаккур бир майдон... кетар жим пойга,
Ким шоирга мухлис, мухлис ким бойга.
Шеър деб мажнун бўлиб келдик Чимбойга,
Урганч ёқда қолиб кетди соғлар кўп.

Ҳар бир юрак минг навога шайланар,
Қўшиқ куйга, куй қўшиққа бойланар.
Жўн бир, жўн бир сўзлар шеърга айланар,
Сур, қамардир Тўрткўлда янтоғлар кўп.

Байтларингиз гоҳ гулдирлар, гоҳ ханжар,
Гоҳ палахмон. душман бошларин янчар...
Ёв мард бўлса, кўксингга шарт тиг санчар,
Номардлар оқ юзингни чантоғлар кўп.

Қутлуғ бўлсин шеъриятнинг камоли,
Эзгуликдир, муҳаббатдир аъмоли.
Эсиб турсин мангу Жайҳун шамоли,
Иброҳим Юсуф бир! Қорақалпоқлар кўп.

Еллар кетсин хазонларни супуриб,
Чаманларда толе эссин уфуриб.
Юрагимда дулдулларнинг дупури,
Жаранглаган баланд-баланд тоғлар кўп.

1998

* * *

Юлдузойга

Кўнглинг осмон... таваллуд кунинг,
Ёнимизга бир лаҳза тушгил.
Осмон юлдузи бўлиш осон,
Ер юлдузи бўлиш кўп мушкул.

Қутлуғ бўлсин мушкул бахт, қизим,
Масъуд бўлсин юрагинг – қумринг,
Юлдузлардек чақнаб кўзларинг,
Юлдузларга ўхшасин умринг.

Шод этмоққа ғамгин дилларни,
Нур соч Зуҳро каби каминда....
Фахрлансин ҳамма юлдузлар,
Адашимиз бор деб заминда.

2004

* * *

Отаназар Матәкубовга

Ёр - кўзлари шахло қўшиқ,
Сумбул сочи ялдо кўшиқ.

Тегса оёғи ногаҳон,
Даштдир қўшиқ, сахро қўшиқ.

Ҳижронида кўз ёшларим,
Бўлди икки дарё қўшиқ.

Куй куйлаб афсун айлади,
Бир шўхи бепарво қўшиқ.

Қўшиқни ким ардоқласа,
Унга икки дунё қўшиқ.

Айтса йигит гар – паҳлавон,
Қиз куйласа, барно қўшиқ.

Жонларга жон бахш этмаса,
Ундай қўшиқлар ноқўшиқ.

Мен ғамгину, шод шум рақиб,
Гиря қўшиқ, ялло қўшиқ.

Қичқирса гар зоғу заған,
Жим булбулигўё қўшиқ.

Қўрс, тошюрак бўлсанг агар,
Бўлмас нажот ҳатто қўшиқ.

Минг - минг қўшиқ излар дилим,
Топгунча бир танҳо қўшиқ.

Булбул дилимни зор этар
Гоҳ - гоҳида анқо қўшиқ.

Сўз соз, соз сўз излагай,
Мажнун билан Лайло қўшиқ.

Ўлсанг тирилтиргай, магар,
Бир - ё Масиҳ, бир - ё қўшиқ.

Ер куйлагай, тинглаб само,
Гар айтса Қирқмулло¹ қўшиқ.

Ақлу ҳушинг олтин бўлур,
Гар тингласанг тилло қўшиқ.

Абдулҳаким топмас завол,
Бор кўнглида, илло, қўшиқ.

2007

¹ Қирқмулло – Урганчдаги қадамжо. Бу ерга қирқ нафар шаҳид толиби илмлар дафн қилинган деб ривоят қилинади. Ихлос билан тинглаганларнинг қулогига улар томонидан адо этилаётган тиловати Қуръон садолари эшитилиб турар эмиш. Муаллиф изоҳи.

ҚАЛДИРҒОЧ

Дўстжон Матжон хотирасига

Ҳам қора, ҳам оқ қалдирғоч,
“Мамнун қанот қоқ қалдирғоч.
Кўм-кўк ҳамма ёқ қалдирғоч,
Вақтинг бўлсин чоқ қалдирғоч.

Ўнги бу ё туш, келибсан,
Эй мўътабар қуш, келибсан...
Хуш келибсан, хуш келибсан,
Биз сенга муштоқ қалдирғоч.

Жонга тегди қиш, ҳажрлар,
Соф дилга бор чин ажрлар...
Қўшиғингдир валфажрлар,
Сен тарафда Ҳақ қалдирғоч.

Тинди бўронлар, довуллар,
Хурсанд қишлоқлар, овуллар,
Бўғзингда олов ловуллар,
Юракларни ёқ, қалдирғоч.

Дарёдан қатра ҳўпладинг,
Тўқайлардан чўп чўпладинг,
Барин уям деб тўпладинг,
Меҳнатга чанқоқ қалдирғоч.

Ғоз сендан кўп баланд учур,
Осмон-фалакларни қучур,
Сен қиласан важир-вужур,
У қилар ғоқ-ғоқ қалдирғоч.

Илон ковакда қишлади,
Учолмасдан виш-вишлади,
Кўролмай думинг тишлади,
Сен ҳамон қувноқ қалдирғоч.

Ҳамма кўча кўчаларинг,
Бор илондан ўч оларинг,
Полапонлар, жўжаларинг,
Бўлсин хушчақчақ қалдирғоч.

Парвоз қилиб кел ёнимга,
Уя қургил айвонимга,
Кўп ёмон тегди жонимга,
Бир олашақшақ қалдирғоч.

Қузғунларнинг ёмон йўли,
Ёвузликка томон йўли,
Сенинг учун сомон йўли,
Бўлсин бир сўқмоқ қалдирғоч.

Кеч куз келиб кетмоқчисан,
Олисларга етмоқчисан,
Ёт элларда нетмоқчисан,
Озгина қочқоқ қалдирғоч?

Шамол каби еларинг бор,
Жанубларда неларинг бор,
Чақнаб қайтиб келаринг бор,
Йилдирим, чақмоқ қалдирғоч.

2005

• • •

Мужассамдир ёғду билан зулумот,
Чарос кўзларингнинг қаролиғида.
Ноумид, умидвор маънос ҳамда шод,
Яшайман икки ўт оралиғида.

Сен тараф отлансам – қаҳринг бир дунё,
Отланмайин десам – меҳринг бир жаҳон.
Тарк этиб кўзларни муборак зиё,
Беркилиб қолгудек йўллар ногаҳон.

Борлигимга ботдинг мисли тўлин ой,
Ғамгин ватан бўлдим маҳзун бу моҳга.
Сен билан кезганим ҳар бир қадам жой,
Айланди мен учун зиёратгоҳга.

Жонда қол, бергандек сафҳага зеб байт,
Ҳар тонг дил илк севги қўшиғин айтсин.
Садоқат қуруқ бир сўз эмас деб айт,
Сочларим оқариш фикридан қайтсин.

2004

Оҳ, тиллари бурросен,
Айт, борму ё рӯёсан?

Йиғлатдинг икки кўзум,
Икки кўзи шаҳлосен.

Ҳажринг мени чўлатди,
Лаъл лаблари дарёсен.

Дунёни қувонтирдинг.
Не бир бало дунёсен?

Ўқ тегди келиб дилга,
Янглишмагучи ё – сен.

Ҳар лаҳза юрак вайрон,
Дунёга келиб то сен.

Эй, васли чаман, боғим,
Ҳажри чўлу саҳросен.

Бордурсену, йўқдурсен,
Булбулсену, анқосен.

Сигмаб эдинг ҳеч ерга,
Жон жавҳарима жо сен.

“Тор дунё” дедим, дединг,
“Ё мен кетайин, ё сен”.

Абдулҳакиминг кетди,
Қотилму эдинг, о, сен?..

2003

• • •

Тирилтирдинг, эдим жондин хабарсиз,
Бамисли гул гулистондин хабарсиз.

Бўл огоҳ!.. Гар худо урса қаерни,
Бўлур инсон инсондин хабарсиз.

Келибсан хуш, хабар бор эрди сарвдин,
Эдим сарви хиромондин хабарсиз.

Нетай булбулни, кўнглимга яқин чуғз,
У ҳеч бўлмайдди вайрондин хабарсиз.

Умр кетди ўтиб, ғафлатда қолдим,
Жавоҳирга тенг ҳар ондин хабарсиз.

Ғариб кўнглимга парвоз айлагил сен,
Не бир қушдирсан, осмондин хабарсиз.

Хабар олмас сира ақлим юракдан,
Нечук доно бу, нодондин хабарсиз.

Икки қошинг қанот қоқди кўнгилда,
Не қалдирғоч бу, хуфтондин хабарсиз?

Висолдан маст-аласт Абдулҳакиминг,
Қўшиқ куйлайди, ҳижрондин хабарсиз.

2003

* * *

Кўнглим кечаю кундузи жонон талабинда,
Булбул кабидир, боғ ила бўстон талабинда.

Тим-тим томадир кўздаги ёш – дурри жавоҳир.
Ҳамкор икки деҳқон, сара хирмон талабинда.

О, жон била тенг бахт бу, нигоҳ ташла юракка,
Топмайди саранжом у сира жон талабинда.

Зулмат эди кўнглим, сени кўрдим ва ёришдим,
Ориф бўлажак ким эса урфон талабинда.

Қурбон тилабон дилга фироқ таҳлика солгай,
Қурбон, мана, мен, ким эса қурбон талабинда.

Кўп турфа сифатлар ила машҳур бу дунё,
Ким нон била-ю, кимлар эса шон талабинда.

Куйди кўнгили, чиқмади дарддин бошим асло,
Севган каби мен ёрни ҳижрон талабинда.

Учғувчи гилам ким учун ўз эски палоси,
Кимлар эса, оҳ, тахти Сулаймон талабинда.

Кўксимда юрак эрк тилабон, чора не, маҳбус,
Келмаб эди дунёга у зиндон талабинда.

Ой юзли нигор, лаҳза тиним билма, камол топ,
Инсон туғилар, аслида, инсон талабинда.

Найсон булуту йиғлади, минг лола кўз очди,
Йиғлабми эди гарчи фалак қон талабинда.

Япроқлар ўсар, сувлар оқар, еллар эсар шўх,
Олам сира тинмайди, у жавлон талабинда.

Абдулҳакимнинг тузмади, оҳ, битта тузук байт,
Шеърлар битади гарчи у девон талабинда.

2004

* * *

Мисол бир дам, баҳорлар келди, кетди,
Нечун бу ғам, баҳорлар келди, кетди.

Оқиб тинди неча минг-минг шалола,
Кузингга нам, баҳорлар келди, кетди.

Ловулардинг, кўзим, милтиллаяпсан,
Бүгун сен шаъм, баҳорлар келди, кетди.

Бу кўз ёшлар қурийди қатра-қатра,
Денгизлар ҳам баҳорлар келди, кетди.

Бу олам бстиним, ҳайбатли бир дард,
Бўлиб малҳам, баҳорлар келди, кетди.

Неча шодлик, неча кулфат, неча бахт,
Неча байрам, баҳорлар келди, кетди.

Боши узра чаман байроқларини,
Тутиб маҳкам, баҳорлар келди, кетди.

Келиб-кетганлигини таъна қилмай,
Бўлиб хуррам, баҳорлар келди, кетди.

Нечун сизлар бунингдек бир паришон,
Бўлинглар жамъ, баҳорлар келди, кетди.

Не бахт оҳиста келмак, кетмагингиз,
Ахир кам-кам баҳорлар келди, кетди.

Сену Абдулҳаким биз ким бўлибмиз,
Бибимарям, баҳорлар келди, кетди.

2005

* * *

Келди сен ёқдан, не бахт, моҳим, шамол,
Йўқ эса бўлғай эди оҳим шамол.

Тўхтаса басдир у васфинг мавсуми,
Тинмасин булбул, бўлиб боғим шамол.

Бир дарахтман... бетиним, оҳ, титратур,
Ҳар гулу ҳар новда, ҳар шохим шамол.

Феълима бегонадир кибру ҳаво,
Мевалар тўкмоқда дилхоҳим шамол.

Кунларим шиддат билан бир-бир ўтар,
Гўйи тўкмоқда япроғим шамол.

Кирса тўзон кўзларингга ҳажр аро,
Тўзғитибдир, билки, тупроғим шамол.

2005

ҚЎНФИРОҚ

Ражаббой Матрасулова

Эслаймиз, суҳбатлар чўзилиб кетса,
Талабалик даврин хум чойнагини...
Сал-пал ажин тушган қаншарлар эса,
Қўмсар ҳазрат Чехов кўзойнагини.

Йиллар саҳросида қолмадик тентиб,
Шогирдлар азамат, мисли нарвонлар.¹
Арзир Таганрогга йўл олса энди,
Эзгулик ортилган қатор карвонлар.

Бир лаҳзага таслим бўлади фироқ,
Чек қўяр йилларнинг аврашларига.
Ёшликка қайтарар сўнгги қўнғироқ,
Қайтарар поёнсиз Дон даштларига.

Қўнғироқлар ҳар хил. Кўрар кунини,
Бир савлат тўкиб, бошқаси ишлаб.
Биз меҳнат қилганда, ютар унини,
Не-не кўнғироқлар, тилини тишлаб.

Жаранглаб тўкилар олтин мевалар,
Тўкилар... не бахтки, қолмайди ерда.
Ерда қолиш қайда... аксинча, бизни,
Осмонга юксалтар бугунми – эрта.

Одамнинг вагани ёшлиқдир асли,
Мусофирлик ўлчар севги сабрини.
Гуллар кўмибдилар садоқат фасли,
Рафиқанг Татьяна қабрини.

Кўз олдимдан кетмас аёвсиз, асов,
Азовнинг уч-қири йўқ қироқлари.

¹ Нарвон – гужумнинг бир тури. Шева. Муаллиф изоҳи.

Дилни зир тигратар марҳум ўғлимнинг,
Жарангламай қолган қўнғироқлари.

Баъзи жарангларда минг-минглаб тўй жам,
Баъзиси хушчақчақ, баъзиси маҳзун.
Йиллар эса бири биридан уйчан,
Йиллар эса бири биридан маъсум.

Қўнғироқ овози тип-тиниқ, бегард,
Ғамгин жарангласин, шод жарангласин.
Фарзандлар гоҳ бедард, гоҳида сердард,
Майли англамасин, майли, англасин.

Бизлар йилларга кўп ўзгача мафтун,
Бизларнинг йилларда ўзгача виқор.
Романнинг сочи оқ, қошлабдими ун?
Йўлдошнинг сочи оқ, қошлабдими қор?

Прериясига жўнади Мухтор,
Аждодлари тулпор сурган ёқларга.
Бўрибек қаерда? Қўзибой ака,
Шеър бағишлар ҳамон қўзичоқларга.

Сабоқлар берамиз, тўқиймиз баёт,
Яшаймиз дийдордан то фироққача.
Шундай бетанаффус бизларнинг ҳаёт,
Тўхтамас энг сўнги қўнғироққача.

2004

АБДУЛЛА АҲМАД ҒАЗАЛИГА МУҲАММАС

Ўзни қутлай Сиз билан, танларни, чун, жонлар билан,
Қушни, синган кун қафас, қутлайман осмонлар билан,
Елкамизга тегди офтоб, эрди гавронлар билан,
Дўстларим, табрик қилай бу яхши давронлар билан,
Мақсади бир, ҳамнафас дўсту қадрдонлар билан.

Дил ўзи машҳур юракда, не учун айтмоқ “адан!”¹,
Она Юрт кошона, тўр ҳар парчаси “йўқдир адан”,
Бахт келар меҳнат билан, келмас у асло дафъатан,
Довруғи дoston бўлиб гулларга бурканди ватан,
Кенг қулоч ёздик фазога шавкату шонлар билан.

Мурчга мурчдир, не саодат, қандга қанддир халқимиз,
Гоҳи ердан паст, гаҳи кўкдан баланддир халқимиз,
Меҳнату ижод билан ҳар лаҳза банддир халқимиз,
Мустақиллик нуридан кўп бахраманддир халқимиз,
Чарчамай меҳнат қилур чин аҳду паймонлар билан.

Сувларидир тип-тиниқ, субҳинасийми сарсари,
Тахтидир тоғлар анинг ҳам офтобдир афсари,
Шундайин султон элим, жавлонда тун-кун ёш қари,
Мангу машғал бу диёр ташлар қадам тинчлик сари,
Ўлкага қувват бериб мўл пахта хирмонлар билан.

Кулфат отлиғ ёвга қарши мард, баҳодир ҳар минут,
Бизга Оллоҳдин нажийб хайру саходир ҳар минут,
Шу сабаб ноёбдир ҳар лаҳза ва нодир ҳар минут,
Шодлигим сиғмас юракка, бебаҳодир ҳар минут,
Она юртим фахр этар бу бахтиёр онлар билан.

Шеър ёзиб, йўқ миннатим, айтиб қўшиқ, йўқ дағдағам,
Довдиратмас на машаққат, на севинч ёхуд на ғам,

¹ Адан – пойгоҳ маъносида, Хоразм шеваси. Муаллиф изоҳи.

Дўст билан Абдулҳаким кўрдим зафарларни баҳам,
Эй улуғ айём, сенга хизмат қилар Абдулла ҳам,
Ёзиб ўз ёш қалбидан, кўп шеър у дostonлар билан.

2005

• • •

Кимни иснод дарди ўртар, кимни, ваҳ, шон қайғуси,
Лабларин соғинчидир лаъли Бадахшон қайғуси.

Кўп теран дарёлар оққай бемисол тинч, осуда,
Жилғаларни жилдиратгай мавж, туғён қайғуси.

Шодимарг қилгувси лутфинг, бахтга дил тахтланмаган,
Харжи кам мезбонни қийнар шонли меҳмон қайғуси.

Кўларим ёшин тиларсан, мен эса дийдорталаб,
Сайдда жон қайғуси, сайёда қон қайғуси.

Шубҳа йўқ, қолғай ҳувиллаблар замин бирлан замон,
Тарк этиб қўйса агар инсонни инсон қайғуси.

Лаҳза бўш қўймайди боғлаб, дод, ер ғавғолари,
Дил қушим ўйу хаёли гарчи осмон қайғуси.

Беҳуда сўзлар кўп айтдинг, тавба қил, Абдулҳаким,
Етди ёш олтмишга, йўқми сенда иймон қайғуси?..

2008

* * *

Минг бор ўлдик, минг бор тирилдик,
Раҳм этмади Вақт оҳимизга.
Такрор такрор кўмилавердик,
Ўзимизнинг тупроғимизга.

Ватан сақлар жимлигимиздир,
Ватан айтадиган сўзимиз.
Бахт – ватандир, кулфат – ватандир,
Демак, Ватан – бизнинг ўзимиз.

Ҳайқирганим кўшиқ ватаним,
Дилга армон куйим ватандир.
Очқаб келсам, қазноқдаги нон,
Ўлан тўшак уйим ватандир.

Кўзларингнинг қораси ватан,
Қошларингнинг ораси ватан.
Мушуқларим бўлмай қолса ҳал,
Чорасизлик чораси ватан.

Кўзларимга қалққан қатра ёш,
Тортаётган нолам ватаним.
Ёт элларда қолганим болам,
Ўн саккиз минг олам ватаним.

Ватанимсан, севгилим, жоним,
Юрагимдир юрагинг – тошинг.
Ҳаётинг ҳар кунини ватаним,
Ва айниқса ўн саккиз ёшинг.

Жўн бир губер, оддий тупроғим,
Ҳар зарра, ҳар маъданам ватан.
Керак эмас ўзга ватанлар,
Чунки меннинг ватаним ватан.

Лабимдаги кулгу шундандир,
Шундан кўзларимга ёш қалққан.
Лаҳза тинмас, уравергай чарх
Бу муборак, илоҳий ҳалқа.

2008

ЭТИМОЛОГИЯ ЛУҒАТИ

Отаби Жуманиёзова

Эгу сўз ҳам хато қилиши мумкин,
Қилиши мумкиндир, эҳтимол, гўрлик,
Лекин сўз тажовуз қилмайди,
Лекин сўз қилмайди қонхўрлик.

Сўзга ватан эмас қорни тўйган жой,
Бунда илҳақ яшар эканмиз то биз,
Заҳириддин Бобур каби қайтар сўз,
Сўз қайтар, қайтгандек Хоразмий Ҳофиз.

Сўз қолиб кетмайди муҳожирликда,
Сўз қилади фақат олис бир сафар.
Рақиблирни қолиб қилиб қайтар сўз,
Сўз қайтар, ўзи ҳам бўлиб музаффар.

Дилда қон, ақлда фикрдан пайдо,
Сўздан поклик ўзи олар таҳорат.
Ҳақорат қилмайди одамларни сўз,
Одамлар қилади сўзни ҳақорат.

Сўз билан нодонлар доно бўлғайлар,
Сўз билан пишгайдир, бўлса хаёл хом.
Сўзловчи сўзлайдир, балким, ёлғонни,
Бироқ сўзнинг ўзи сўзламас ёлғон.

Сўз қошида ҳайрон ва лол қотурман,
Сўзсиз ҳаёт рўё, сароб, озордир.
Сўз ноумид ташлаб кетган юраклар,
Эл тарк этган юртдек харобазордир.

Авалло сўз бўлган. Ва сўнгра – амал,
Сўз сўзсиз бахтимиз, жонажонимиз.
Менинг фаҳмим етган ҳақиқат – Ватан,
Сўздан бошланур. Сўз – Онажонимиз.

Тиллар ўлар экан баъзан оҳиста,
Юрагимда яро сўзимни айтинг.
Ҳар бир марҳум сўзнинг устида йиглаб,
Сиз албатта “Қаро кўзум”ни айтинг.

Севгилим сўзимдек азиздир менга,
Дўст азиз бўлгандек бамисли кўзим.
Кулфатдир ранжитсам дўстим, ёримни,
Ўлимдир ногаҳон ранжитсам сўзим.

Демак, сўзда риё имкони йўқдир,
Сўз яшайди, бизга фидо этиб жон.
Бизлар сўзни сотиб қўймасақ басдир,
Сўз бизни сотмайди ҳеч қачон!...

1990

* * *

Менга кўнглинг бир куни, эй кўзи хуммор, боғланур,
Бу умид бирлан, не бахт, кўксимга туммор боғланур.

Гар умид узсам висолингдан олиб бўлмас нафас,
Ноумидлик олий бир айб, бўйнима дор боғланур.

Қалловоч ошёнидир кўнглим, ёмон кўздин эмин,
Унга тап тортмас бешикчи, бир сабаб бор, боғланур.

Бўл аҳил қавминг билан, Ҳақ дафъ қилур бегонани,
Бор билан бор, зор билан зор, мор билан мор боғланур.

Сочларинг соғинчи тийғ урди ва чекдим нолалар,
Усталар ўйган оғочга гўйё тор боғланур.

Кўчадан кўз узмадим, келгаймусан деб, бир нафас,
Бўлса дард оғир, табиб йўлига бемор боғланур.

Қоматинг невчун “алиф”дир, зулфларингдир “лому “мим»,
Ҳикматин англай десам, бўйнимга зуннор боғланур.

Қўй, мени қўрқитмағил сен айрилиқ саҳросидан,
Қайс элида ҳар эшикка, ёлда тут, нор боғланур.

Рухим, о, парвозгача фoш айлама лочинлигинг,
Қирқилар пат, пойибанд бўлгунг ва минқор боғланур.

Қанча инкор айласанг Абдулҳакимнинг ишқини,
Сенга у инкорларингни айлаб инкор, боғланур.

2006

• • •

Ёр жабрин ўйласам, икки кўзимга қон келур,
Кўз ёшимдан шул умидким, ул лаби хандон келур.

Жон, ҳаёт улкан саодат, сўнггида келгай ўлим,
Ёр васли ҳам буюк бахт, охири ҳижрон келур.

Бизнинг учган кўзимиз юлдузлари сомон йўлин,
Ҳар бирига ранги сомон бир нафар инсон келур.

Тун бўйи бедор эдим, оҳиста бир ёришди йўл,
Субҳи содиқдек бизим қутлуғ қадам меҳмон келур.

Зор кўнглим минг жавоҳир ёшурунган тоғдир,
Шул сабаб кўплар бу тоғни қилғали талқон, келур.

Эй дилозорлар, юракни оғритиб, фахр этмангиз,
Бизга ҳам шеър мавсуми ҳар дамда бир даврон келур.

Тутсангизлар бир-бировни хор, эй аҳли замон,
Охири бир кун, билинглар, кўп ёвуз бўҳрон келур.

Кўзларим олдига келгай кўзлари, ўй ўйласам,
Беҳудуд даштларда жайрон қошига жайрон келур.

Эй азизлар, кўнглингиз бўлсин ҳамиша муҳташам,
Унга зор Абдулҳакимдек бир дили вайрон келур.

2005

* * *

Кокили, эй, сумбулим, гунча даҳоним, яхшисиз,
Бир кулимсиб кўйганида минг жаҳоним, яхшисиз.

Қилдингиз маҳкум ўзингизга йўлиққач ногаҳон,
На балосиз, эй балои ногаҳоним, яхшисиз.

Сарвиқад, гулбўй, чаманруҳсору ҳам бодомқапоқ,
Яхшисиз, боғим менинг ҳам бўстоним, яхшисиз.

Тонг отиб, ботгунча кун, афсонасиз бир сўзи йўқ,
Кун ботиб, отгунча тонг жим достоним, яхшисиз.

Минг-минг асраб ҳар қадамда, айлагайман эҳтиёт,
Қолмағайди, жон авайланмай, ки, жоним яхшисиз.

Кўзларингиз жуфт самодир дил қушим парвози-чун,
Бир нафар лочинга, икки осмоним, яхшисиз.

Неча кулфатни саодат қилдингиз бир жилвада,
Ишқ ҳарб майдонларида, қаҳрамоним, яхшисиз.

Лаҳзалик дийдорингизда мангулик мазмуни бор,
Тенг азал бирлан абадга, бир замоним, яхшисиз.

Шеър ёзиб, сизга баҳо бермакка ким Абдулҳаким,
Гарчи яхшим, яхшисиз, гарчи ёмоним, яхшисиз.

2005

:

• • •

Эй азизлар, дилда ёлғиз дур каби ёр асрангиз,
Ёрни ардоқланг, агарчи ўзни абгор асрангиз.

Осмондан ҳам баланддур ишқ-муҳаббат туйғуси,
Олий бу туйғуга ўзни зор, талабгор асрангиз.

Эртами-кечми, етар толега парвоз муддати,
Шу сабаб кўкрак қафасда дилни шунқор асрангиз.

Ишқ саодат, тегмасун кўз, доимо пинҳон тутинг,
Қўйнингизда яъни, дўстлар, мушки тотор асрангиз.

Биз билурмиз ишқ дуррин, ишқдан эй маҳрумлар,
Гарчи сизлар ул жавоҳирни қилиб хор, асрангиз.

Жилғалармиз, жон бағишланг, тоғлар, кўз ёш тўкиб,
Бахтимизга бошингизда бир умр қор асрангиз.

Ишқ умид бўлсин муборак сизга, эй, Абдулҳаким,
Бу умидни узмангиз ҳеч, мисли туммор асрангиз.

2007

• • •

Тотиб мен кўзларингдан бол, муборак,
Ғариб кўнглимга бу иқбол муборак.

Агар кетсанг чиқар жоним вужуддан,
Менинг бирлан умрбод қол муборак.

Қилар мадҳ бир ўзингни неча булбул,
Бу бир бозорга минг даллол муборак.

Мисолман чирмашиб, ишқи печакка,
Бўлибдир сенга сарв тимсол, муборак.

Рўмол ечдинг, сочилди сочларинг шўх,
Бу тутқунларга истиқлол муборак.

Шалола сочларинг бошимга соя,
Қуёш устинда мажнунтол муборак.

Тили бурро эди Абдулҳакимнинг,
Висолингдин бўлибдир лол, муборак.

2006

* * *

Бўлди ором тору мор, ўйнаб кулар,
Чақнаган кўзлар хумор ўйнаб кулар,
Кўксида бир жуфт тумор ўйнаб кулар,
Қатлимизга икки дор ўйнаб кулар,
Билмайин, йўқмизми – бор, ўйнаб кулар.

Ёрларга ёрлардирлар азиз,
Зорларга зорлардирлар азиз,
Торларга торлардирлар азиз,
Рақсидан кўп хорлардирлар азиз,
Ҳам азизлар хор-зор ўйнаб кулар.

Ишқининг ҳар лаҳзасидир пурвиқор,
Тўй куни асло ярашмас оҳу зор.
Қош учирса титратиб, жонлар нисор,
Бошимизга ёғдириб қиш фасли қор,
Қошимизда навбаҳор ўйнаб кулар.

Кечмагай ёр васли бир дам осуда,
Қаҳратонлар қаҳри пинҳон ёзида,
Ёширун минг фитна ишва-нозида,
Ёдимизда, айрилиқ саҳросида,
Ҳилпираблар лолазор ўйнаб кулар.

Дилга ёдгор пок нигоҳин нурлари,
Даврасинда давримизнинг ҳурлари,
Кун сайин бўлгач унинг кенг қурлари,
Шўх кулиб, чақчақлашиб, тенгқурлари,
Қарс қоқиблар, ёр-ёр, ўйнаб кулар...

Қуш учундир осмонда пар ҳаёт,
Ишқ биландир жозибу дилбар ҳаёт,
Бўлмаса ишқ гар, ҳаётмас ҳар ҳаёт,
Ишқ учун бўлмоқ керакдир барҳаёт,
Ўлсангиз, шамъи мозор ўйнаб кулар.

Бир ўзим ишқ боғида сайрон деманг,
Мен арслон, бошқалар жайрон деманг,
Олам аҳли бир манго ҳайрон деманг,
Тоғ эдинг, бўлдинг нечун вайрон деманг,
Неча қон қаъримда бор... ўйнаб кулар.

Аҳли ишқ бемордирлар, гул ҳаким,
Қомати сарв, сочлари сунбул ҳаким,
Ёр қаҳри қаҳратон, тафт ул ҳаким,
Тортадир минг-минг азоб Абдулҳаким,
Минг-минг эл қошинда ёр ўйнаб кулар.

2006

ХОЖА АБДУХОЛИҚ ҒИЖДУВОНИЙ ЁДИ

1

Мангулиги бир лаҳза дунё,
Бор эканман бағрингда тирик.
Олдим нафас -- бундан бахт бунёд,
Бердим нафас – жаннатга кўприк.

Бир жуфт нафас – шарафим, шоним,
Бўлай ундан, Оллоҳим, огоҳ.
Не аҳаволга тушгай иймоним,
Қолар бўлсам ғафлатда ногоҳ.

Жуфт нафас – байт. Ғазалдир асли,
Жуфт нафас – жуфт юрак. Муҳаббат.
Бир нафас бу – азалдир, асли,
Бир нафас бу, аслида, абад.

Бу жуфт нафас – иймонга зина,
Бу жуфт нафас баҳоси йўқ мулк.
Абадият нечук хазийна,
Не дафина, билмам, мангулик.

Ё Оллоҳим!... Токи чиқай пок,
Кўксимдаги маҳкам қафасдан.
Ҳар дам қилай то сени идрок,
Маҳрум этма шу бир нафасдан.

2

Йўлга сени бошламасин, қўй, ҳавасинг,
Қил раҳнамо ишқ бирла ҳар олган нафасинг.
Қил эзгу амалларингни. Сўнг айла ваъзинг,
Ер, йўқса, бўлур тузоқ, осмон – қафасинг.

3

Оёғингни ҳар дам эҳтиёт қилгил,
Наҳс йўлда емасин, ахтариб наф, лат.
Зикрингни ич-ичдан сен зиёд қилгил,
Таг-тубсиз ўпқонга бошлайди ғафлат.

Ботин кўзинг билан сафарга отлан,
Дилинг зиёратга чиқсин бахт тараф...
Ақлинг елсин, англаб Оллоҳни, шодлан,
Қибла ёқ дил елсин ва топсин шараф.

Ором ол шак-шубҳа зилзиласидан,
Тилинг чопқиллатма, таъма қилиб шаън.
Ҳамма тариқатлар силсиласидан,
Озод бўлажаксан, солиб қўй кишан.

4

Ҳар дам сафаринг. Оқ йўл!.. Оёғингга қара,
Атрофу баланд, паст – ҳамма ёғингга қара.
Олисдаги уфқ, кўлда таёғингга қара,
Кўнглинг ёритар йўлни. Маёғингга қара.

5

Бозор. Ғала-ғовур. Савдо авжида.
Ким егулик сотар,
Ким – тилло,
Ким – чит...
Ёдимдасан –
Атрофим бўм-бўш.
Ёдимдасан –
Атрофим жим-жит.

6

Азим ўрик ўсар ҳовлимда ёлғиз,
Беҳудага очмайди оғиз.
“Шивир-шивир...тўп-тўп...” оқшоми билан,
Бир жуфт сўзда бўлиқ мева ва мағиз.

Шундайдир бу фироқ, шундай бу васл,
Лафзида илоҳий салмоқ ва маром.
Муштоқ бўлиб кетган ҳар бир меваси
Соғинчим рухсори каби заъфарон.

Ҳар меваси мўъжаз бир пухта асар,
Тухфа қилиб турар бетакрор кўркин.
О, каломинг бунча мухтасар,
Бунчалар ҳикматли, мўъмин ўригим.

Мевалар ибодат, япроқлар тоат,
Юракларга малҳам итоат.

7

Ишқ ризқинг бўлса, ризқ-рўзлар не керак?
Оллоҳ жон-жонингда, сўзлар не керак?
Ақлингни чарақлат, ёришсин борлиқ,
Жаҳонни кўрмакка кўзлар не керак?

8

Бир дамда юракни қамради зиё,
Бир дамда юракни тарк этди озор.
Бир дамда тугади ёлғончи дунё,
Бир дамда соб бўлди ёлғончи бозор.

Бир дамда кўзларим сўзсиз зикрингдан,
Шудринг қўнган майса янглиғ ёшланди.
Бир дамда тизилди силсила дилда,
Бир дамда ҳақиқат бошланди.

9

Ишқсизликдан ҳамма балолар,
Ишқсизлик оламини ҳоритади.
Муҳаббатни қанча сарфласанг,
Ўзингга шунчалик ортади.

Ишқсизлар ўз ишқсизлик юкин,
Бошқаларга ортмоқ истарлар.

Кираётиб ўз гўрларига,
Ўзгаларни тортмоқ истарлар.

Мен ошиқман. Додимни эшит,
Мен ошиқман. Фарёдимга ет.
Ишқсизларинг ошиқ бўлсинлар,
Кулфатлардан мени халос эт.

Ўлимидан аввал ўлмасин,
Бўлмасин дилсўқир кўрлардан.
Ошиқ эттил ишқсизларингни,
Тирилтириб чиқар гўрлардан.

10

Рўза тутдим. Нафсим кун-кундан бадтар,
Бекор ибодатлар қилдим саҳархез.
Рўза тутдим. Барча парҳезлар,
Мендан тута бошлади парҳез.

Рўза тутдим. Чақиб ташладим,
Жаҳддан иборат заққум мағзимни.
Рўза тутдим. Ўз аҳволимга,
Таажжубдан очдим оғзимни.

11

Сувдан қуруқ чиқмасанг куйма.
Кам ўкин.
Юрагинг камроқ нолисин.
Шундай бир шўнғики,
чиқаркансан, сув
сендан қуруқ қолсин.

12

Мангулик Оллоҳнинг ишқига ҳавас,
Азал бир нафасдир, абад бир нафас.
Ҳеч шарҳлаб бўлмас бу сирни муфассал,
Нафас такрорланар, бу – абад,
Нафас такрорланар, бу – азал.
Бетакрордир фақат муҳаббат.

13

Чангалзор оралаб бораётган мард,
Барча тиканларга чап бермоғинг шарт.
Гуноҳлар оралаб бораётган дил,
Гарчи нафас ичра қаттиқ пинҳонсан,
Фориғ қолдингмикан битта тикандан?
Не учун қонсан?

14

Жоним кўринмас, кел, жонни кўрсат,
Яъни ўзингни. жонинни кўрсат.

Бўлмас кечикса бир лаҳза парвоз,
Учмоқ умидим, осмонни кўрсат.

Берсам савол гар Иймон недур деб,
Ийм эт ўзингга, иймонни кўрсат.

Дунё ажиб уй меҳмондир ҳамма,
Кўрган эсанг, оҳ, мезбонни кўрсат.

Қалқди сени деб киприкка қатра,
Бундан-да чўнг бир уммонни кўрсат.

Ҳар не жам, охир бўлғай паришон,
Соврилмаган бир хирмонни кўрсат.

Бахт даштида сайд, сайёд ўзимман,
Арслон қани, айт, жайронни кўрсат.

Одамга мерос одамдан армон,
Ҳар дилда йўқ бир армонни кўрсат.

Кўрмак тилар ким қутлуғ бир инсон,
Ҳеч иккиланма, деҳқонни кўрсат.

Билмоқчи бўлсанг бағрим недин қон,
Мижжангдаги ҳар мужгонни кўрсат.

Ким ишқсиз одам бор дер, сен ишққа,
Бундан-да ортиқ бўҳтонни кўрсат.

Ким сўрса “Ошиқ кўнгли не ҳолда?”
Боғларга бошла, бўстонни кўрсат.

Юлдузлар экди осмонга Оллоҳ,
Ҳидлай уларни...нарвонни кўрсат.

2004

ИБОДАТ

**Ёлғиз йўлим – ўзинг.
Ярим йўлдаман.**

**Илтижо қиламан,
мени тарк этма.**

**Чўққиларга боғлаганим,
умидим,
узилиб кетма.**

2002

* * *

Олдирмайди лаҳза туғин тин,
Туғ ҳилпирар – мудҳиш бир парча.
Бахтни қилар дилдан қувғинди,
У берган ва у еган зарба.

Узилса минг офат силсила,
Дастидан сон-саноқсиз дил қон.
Денгиз тубида у зилзила,
Тоғлар чўққисида у вулқон.

На бир жойда тартиб бузади,
Қилар ўздан суво санъатни.
Мувозанат уни бузади,
У бузади мувозанатни.

Талон-торож қилишда тенгсиз,
Увиллайди чарх уриб, гирён.
Увиллайди чайпилиб денгиз,
У не, гоҳ олифта, гоҳ урён?

Ким у? Ўқрар арслондек нега?
Ким у? Увлар мисли дайди ит?..
Умидини йўқотган эга,
Эгасини йўқотган умид!..

2008

* * *

Айлабон меҳримни инкор, йиғлатур кулгичларинг,
Дилга озор бахш этиб, ёр, йиғлатур кулгичларинг.

Айтса йиғлатгич дебон бўлмасмиди, кулгич демай,
Кулдиран кам-кам ва бисёр йиғлатур кулгичларинг.

Нола қилдим гоҳи анқо, гоҳида булбул бўлиб,
Гоҳи йўқдир, гоҳида бор, йиғлатур кулгичларинг.

Баъзи гул қаҳ-қаҳ урар, шод, хандасида йўқ ҳаё,
Индамай, одоб билан, зор йиғлатур кулгичларинг.

Булҳавасларни азиз тутгай, тинимсиз кулдириб,
Ошиқ аҳлин айлабон хор, йиғлатур кулгичларинг.

Кулгичинг дунёга тенг, дур аҳли ишқ ҳар кўз ёши,
Ҳеч касод қолмас бу бозор, йиғлатур кулгичларинг.

Чарчамас Абдулҳакимга ишқ сабоғин ўргатиб,
Шул сабаб такрор-такрор йиғлатур кулгичларинг.

2007

* * *

Юрагинга иддиз отгандим,
Чирмашиб жон томирларинга.
Кўзларинга нурдек ботгандим,
Сингигандим қаър-қаъринга.

Эмганим хом сутлар панд берди,
Ватаним сен. Қилолмадим тарк.
Аламинг йил яшаб, не дердим,
Одоб билан бўлдим... жувонмарг.

Не бўлса ҳам, севолдинг-ку лол,
Ор-номусим, шаъним, уятим.
Эй азалим менинг, яхши қол,
Яхши қол, эй абадиятим.

Кун хоҳиши, моҳ истагина,
Қарши менда қудрат йўқ малик.
Сендан мени оҳиस्ताгина,
Юлиб олиб қолди кексалик.

Рух – қиёфа, не бахт, ҳақиқат,
Дунё – ишқнинг хос хонасида...
Дийдорлашиб олдик дақиқа,
Мангуликнинг остонасида.

2008

• • •

Қаттиқлиги эмас савил жонимнинг,
Шабада эггувчи нозик бир лола.
Мени сақлаб қолар тошбўрон бўлсам,
Ва қайтадан яшнар қаршимда олам!

Дўстлар ёш оқизиб руҳимни эзар,
Қилганида жоним вужудимни тарк.
Нафисгина бир гул, шу лола эса,
Жимгина-жимгина тўкади гулбарг...

2008

ХАЙРЛАШУВ

Мухтор Назарбоевга

Бирга севдик, ўртандик бирга,
Умримизнинг дуркун дамлари.
Етиб ортар бутун умрга,
Илк севгининг ширин дамлари.

Мисли ўшал гул юзли нигор,
Ёшлик кетди, қилмасдан шафқат.
Кетди... ундан маъсум бир ёдгор,
Дўстлик қолди мен учун фақат.

Дўстлик борки, бахт бўлмас нигун,
У ҳаётнинг энг порлоқ байти.
Хайрлашув қадаҳи бугун,
Худди шундай деб жаранглайди.

Биз-ку майдан тийганмиз ўзни,
Шаробсиз ҳам кўнглимиз шинам.
Аммо, бу гал, чирт юмиб кўзни,
Шу қадаҳни сипқор, дўстгинам.

Ва бир ҳўплам қўйгил менга ҳам,
Сархуш этсин шу қадаҳ бизни.
Ахир, икков кўрганмиз баҳам,
Қанча бора битта майизни.

1972

БОТАЁТГАН КУН

Ҳоҷихон Болтаев хотирасига

Ботаётир кун “Гиря” айтиб,
Борлиғида қонталаш бир дард.
Нафақат уфқ, юрак-юракка,
Чўка бошлар нурафшон ҳасрат.

Юрак пардамизни ёргудек,
Ловуллайди уфқда бир хитоб.
Хоразмни бошига кийиб,
Яллиғланиб куйлайди офтоб.

Чиқишини билсак-да тонгда,
Юракни изтироб қийнайди.
Она қуёш имиллаб ботар,
Умримизни кўзи қиймайди.

Илож топмай ул муштипарни,
Кузатамиз маҳзун, ўйчан, жим.
Гарчи сўнгсиз умри қошида,
Бизнинг умр денгиздан томчи.

Инсон билан қуёш бир-бирин,
Қайғурншар шундай азалий.
Тонг отгунча юлдузлар сўйлар,
Жимирлаган совуқ тасалли.

1984

БАХШИНИНГ ЎЙЛАРИ

Баъзан базмларга таклиф қилишар,
Келишмаса савлат тўккан ҳофизлар.
Мен қариб қолганман, яхши билишар,
Билишмас – қалбимда навқирон ҳислар.

“Волга” юбормаслар ҳеч вақт мени деб,
Яшасам-да азим шаҳардан четда.
Одамлар қалбига бермоқ учун зеб,
Аста йул оламан... велосипедда.

Дилда ловуллаган олов дostonлар,
Халқим кечмишини қилсин дейман шарҳ.
Менга азиз куйга зор остоналар,
Лекин гоҳо совуқ қарши олишар.

Эъозлай олмаса давралар, наҳот,
Қутлуғ, бобомерос эҳтиросимни.
Оғир янгратаман борганим заҳот,
Фарзанддек бағримга босиб созимни.

Кўшларга хуш келмас залворли бу куй,
Қисталанг қилишар “уни, бунни чал”.
Шўрликлар... шўрликлар билмайдиларки,
Буюртма қўшиқлар созимга ажал.

Гоҳ ногоҳ янгротсам тумтароқ куйлар,
Руҳим кузда гулдек қолади сўлиб.
Нодонлар олқиши шунда туюлар,
Менга доноларнинг қарғиши бўлиб.

Майли, кимларгадир бўлмай мен манзур,
Қай бировга, майли, созим ёқмасин.
Достон айтсам фақат тийрак кўзда нур,
Зукко ақлларда қуёш чақнасин.

Шундагина менга кулиб боқиб бахт,
Дилдаги ҳасратни буткул аритар...
Йўқ! Мени ҳеч қачон кексайтирмас вақт,
Фаҳмсиз тингловчи мени қаритар.

1979

ҚАЙРОҚЧИ ҚИЗ

Лол қотганман ошуфта ҳолда,
Лекин мени илмасдан кўзга.
Рақс этади у тирбанд залда,
Ҳеч ким йўқдек ўзидан ўзга.

Ҳасратларим яна тирилар,
Бедардлигим қочади йироқ.
Кулиб ҳолимга гоҳ қиқирлар,
Қаҳ-қаҳ урар гоҳида қайроқ.

Қайроқ билан тенг титрар бу қалб,
Энди унга ҳаловат ётдир...
Тош бағрини қўлига олиб,
Чулдиратиб сайратаётир.

1976

• • •

Сирлашиб гижжагу ситор энди,
Сен билан мен каби бедор энди.

Майлига. Айлама рад. Нолада най,
Ўртаниб ишқига иқрор энди.

Тинмайин муштлаб ўзин, рашкини,
Жанг қилиб, чанг қилар изҳор энди.

Ақлидан озди қиқирлаб қайроқ,
На илож, тошга темир ёр энди.

Бағрини тонгга қадар тирнайди,
Инграй-инграй, оҳ, қаранг, тор энди.

Тортди дил пардасини доирага,
Аҳди ишқ ўтда жарангдор энди.

Юрагим дардини бир шарҳла сен ҳам,
Қаламим, бўлма кўп абгор энди.

1986

ДУДУК

Сармаст бўлиб кўм-кўк, ям-яшил бахтдан,
Ўсардим пурвиқор, юксалардим чўнг.
Синдириб олдилар мени дарахтдан,
Бураб-бураб дудук чиқардилар сўнг.

Шундан бери бўлдим сукунат ёви,
Мендан, эй, фиғонлар таратган дўстим,
Оёқости бўлиб ётган анови,
Суягимни қўмсаб куйлайди пўстим.

1986

* * *

Бевисол севги йигит кўзидаги ёшдек зил,
Азадан сўнг ичилган ярим қошиқ опшдек зил.
Сени унугай дейман, лекин ёдинг қалбимда,
Чўкиб ётибди денгиз тубидаги тошдек зил.

1983

ФАЛСАФИЙ ТУШ

“Тушда оқ от кўрсанг агар бахт!
Бувим тушни шундай йўярди,
Балиқ кўрсанг уқубат бўлар,
Худо сақласин” деб қўярди.

Ғалати туш кўрдим тунов кун
Мизғирканман пешинда ғориб:
Каттакон бир лаққа балиқни,
Борар эдим оқ отга ўнгариб.

1978

МАҲЗУН УН ЧЕКАДИ НАЙ ЁРАЛАРИ

Сонетлар чамбари

1

Айрилигинг аро қаро бир қайғу,
Менга тухфа этар бемалол малол.
Борлигим чақнатар залворли ёғду,
Кўз ёшларим Кавсар сувидек ҳалол.

Зирқираб соғиниш руҳимнинг фахри,
То илҳақ – дил ҳақдир, ҳам одам – одам.
Ажинлар ажинмас, кўз ёшлар наҳри,
Юлдузлар жоласи ёғар самодан.

Сен чиққан қаторлар чиқсайди йўлга,
Из остинда қийғос гулларди оғоч.
Ишқ голиб бир ватан. Мағлуб бир ўлка,
Ҳар бир заррасига оламлар муҳтож.

Торларнинг тушига кирмаган куйлар,
Борлиқни бетакрор куй қилиб куйлар.

2

Борлиқни бетакрор куй қилиб куйлар,
Кўз ёшларим... қилсанг қадам ранжида.
Дунёсан. Жамланган каби туюлар,
Жавҳарларинг жами жаҳон ганжидан.

Тутилар қошларинг қошида ҳилол,
Рухсорингдан бўлмас умидлар узиб.
Мен бир дилташнаман. Сен чашма. Зилол,
Ҳар кулгич тубингда ҳасратим – Юсуф.

Тим-тим қорачинг қаъринда бир мен,
Титраяпман, ҳижронзада бир Яъқуб.
Сирли тушлар учун юксак таъбирмен,
Ёдингда анқодек қанотлар қоқиб.

Юракни қиладир заққум бир куй хун,
Нечоғ кулфат олуд қутлуғ бу туйғу.

3

Нечоғ кулфатолуд қутлуғ бу туйғу,
Мангу алқар мени бир дамлик дийдор.
Бир дамким – салтанат, бир дамким – қайғу,
Дамким азал-абад унга харидор.

Жизғанақман тансиқ шу бир нафас деб,
Замин зиндонимдир, осмон – қафасим,
Кўз ёшлар ичарман, ғамларингни еб,
Менинг офтобчеҳра, насиймнафасим,

Йўлларингга тўлин ой нури либос,
Офтоб мақсудларнинг сайёр дарчаси.
Чаман рухсорингдан қутлуғ иқтибос,
Чаман, боғ-бўстонлар барча-барчаси.

Руҳимда бошларкан аччиқ ўйинлар,
Чирпиратар қалбни қайсар қуюнлар.

4

Чирпиратар қалбни қайсар қуюнлар,
Тўзғийди минг туман опшиқнинг ҳоқи.
Руҳимдан таратар аччиқ қуй унлар,
Унларки, қошинда дарёлар соқин.

Таназзул мавсуми, инқироз фасли,
Жудолик жабрингдан ғамгин хулоса.
Дилни зир титратар сароблар васли,
Суяб бўлармиди тоғлар қуласа?!

Минггужум ишончим ўжар шовуллар,
Ғажий билмас қайсар гумон қуртлари.
Бор бўлсалар басдир, қутлуғ довуллар,
Мажҳул, шафқат билмас умид юртлари.

Ишқингдан руҳда минг фалак камалак,
Шундай бир ўхшайсан фалакка малак.

5

Шундай бир ўхшайсан фалакка малак,
Меҳрим парвоздадир кенгликларингда.
О, бунча мавзундир лочин, капалак,
Тарозуюлдузли тенгликларингда.

Шарофатинг билан топган бахтим нақд,
Ҳаётни ҳаётга меҳринг менгзатар.
Завол топтиролмас парвозимни Вақт,
Ишқ балогардондир, руҳни снгса дард.

Минг-минг юлдуз менга нурафшон савол,
Бу саволга офтоб танҳо жавобдир.
Илоҳо, рухсоринг топмасин завол,
Ҳар олган нафасинг минг бир савобдир.

Поёнсиз бўл! Бу бахт осмондек лозим,
Кулфатлар офати сенга парвозим.

6

Кулфатлар офати сенга парвозим,
Зиёратим ҳар не балога ҳамла.
Васлидам жаранглаб тинмаган созим,
Ҳижронлар фаслига ғамларни ғамлар.

Бахш этиб оташ бир нафасларимни,
Қатра ёш тўкмасдан бўзлайман бу чоқ.
Бор ишқимни, барча ҳавасларимни,
Бағримга босаман, қилиб бир қучоқ.

Бағримда келасан, кўзим, ўзингга,
Саодатдан юксак бир бахтни англаб.
Меҳр ила боқсам ҳар шаҳло кўзингга,
Юлдузлар чарақлар мунгли жаранглаб.

Бор созлар ҳамда бор сўзлар муштарак,
Бериб бахтдан, мисли қақнус қуш дарак.

7

Бериб бахтдан, мисли қақнус қуш дарак,
Ҳар бир дақиқамда, ҳар бир онимда.
Ғариб ҳисларимга гирдикапалак,
Жой олиб турибсан, жоним, жонимдан.

Иков бир оламмиз. Ялтиллер фарёд,
Кўзтомирлар чақмоқ илдиэлариدير.
Нигоҳларинг мангу нур оққан дарё,
Соҳир Каҳқашоннинг юлдуэлариدير.

Нега бу юлдуэллар тортади хира,
Чарақлаб-чарақлаб ёки толдими?
Нечун ўксинарлар маҳзун милтираб,
Уларнинг кўнглимдан кўнгли қолдими?

Ғужгон ўйнаб тинар фалак навоси,
Қўшиққа шайланар мингпарда созим.

8

Қўшиққа шайланар мингпарда созим,
Юракда ловуллер сўнмас аланга.
Мен бир замин ўғли, меҳмоннавозим,
Сен тараф юксалиб, чиқдим балаңдга.

Сойдек сочларингда сон мингта ранглар,
Бошларим айланар, тинар кўэлларим.
Бўғзимга тиқилиб унсиз жаранглар,
Ўксинган минг армон хомуш сўэлларим.

Шеър нима, мен кимман сенинг қошингда,
Ҳар қатра ёшингга Каҳқашонлар нарх.
Сирли ошублари билан бошингда,
Ўн саккиз минг олам ураёттир чарх.

Қўшиқлар муҳаббат айёралари,
Осмон юрагингнинг сайёралари.

9

Осмон юрагининг сайёралари,
Фалак феъл рудимга бир-бир кўчарлар.
Умидлар – сасдат тайёралари,
Учиб ёнадирлар, ёниб ўчарлар.

Нурафшон парвоздан тинмаслар бир дам,
Фалак ҳам, куним деб, менга муҳтожми?
Тахтми сен учун ҳам меҳрим, маликам,
Муҳаббатим ҳам, айт, сен учун тожми?

Ҳар дам бахт мавсуми. Ишқ бўлмас бевақт,
Зирқираб тинмас дард – соҳили сойнинг.
Ифтихор этмайми, ахир, бу не бахт,
Мен билан иши бор осмонда ойнинг.

Кўзларим дилингга термулиб тўнар,
Маҳзун кунлар қайсар ҳажрингга қўнар.

10

Маҳзун кунлар қайсар ҳажрингга қўнар,
Фалак тагин кенгроқ тутар ўзини.
Рухсорингга қуёш ногаҳон дўнар,
Ва мен билан тенгроқ тутар ўзини.

Бўсаларим кўмиб ташлайди шул дам,
Тушади тип-тиниқ юзига доғлар.
Бахт кулиб боқар мен хокисорга ҳам,
Мижжангда барқ урар меҳри гиёҳлар.

Нигоҳингда тонглар ота бошлайди,
Бошлана бошлайди қуёш тўлғоғи.
Ойдин кўзларингни минг бахт ёшлайди,
Сен маҳзун бўл хоҳи, масрур бўл хоҳи.

Наволар чорасизлик чоралари,
Маҳзун ун чекади най ёралари.

11

Маҳзун ун чекади най ёралари,
Жароҳатдан зада қалбни ёнгсилаб.¹
Ҳажрингда дилимининг садпораларин,
Отиб келаётир аста тонг силаб.

Навосига минг-минг умид эл боғлар,
Нечун найнинг бошдан оёғи белдир?
Нечун унда бунча кумуш белбоғлар?
Асрорини англат, шарҳини келтир.

Сени ўйлаб маҳзун олган нафасим,
Фалак хумин тўла қилган маймасми?
Мени озод қилсин кўкрак қафасим,
Ҳар қобирғам ғамдан эгик наймасми?

Хаёлларим нур ва зулматдек ўжар,
Юлдузлар ёнади, юлдузлар ўчар.

12

Юлдузлар ёнади, юлдузлар ўчар,
Не бахт – зулфиқор нур зулматда чанқоқ,
Зоҳирда сертуғён ураётиб чарх,
Ботинда ялтиллаб бир қўшиқ-чақмоқ.

Борлиғим борлиқдан дийдор эланган,
Нечун руҳсизлангай, не учун сўлгай?
Ҳижронингки сенинг нурга беланган,
Ақлим довирайди... васлинг не бўлгай?

Қуёшим қамашар тасаввурлардан,
Офтоблар ғужғони келтирар додга.
Меҳрим иборатдир сўнмас нурлардан,
Қайтариб туради тинмай ҳаётга.

Каҳқашонлар ўксиб, бедорланарлар,
Бизни жуфт топмасдан озорланарлар.

¹ Ёнгсиламоқ – тақлид қилмоқ, шева. Муаллиф изоҳи.

13

Бизни жуфт топмасдан озорланарлар,
Зирқираб ингранар чекканим дардлар.
Нурафшон кўркингдан гулзорланарлар,
Юлдузлар – қотингга кўнгувчи гардлар.

Қундуздек қошларинг чимрилган пайтда,
Улар тўзғийдилар туркум-туркумлаб.
Кўз, қулоқ тутаркан қайта ва қайта,
Самовий кўшиққа очгунг бир кун лаб.

Таажжубланурман жон беришга шай,
Хуснингга хўрсиниб-хўрсиниб боқиб.
Ҳаётга тўймасман яшай ва яшай,
Илоҳий бир бахтдан бўлурман воқиф.

Дийдоринг деб сенинг, о, зорланарлар,
Сағир дард қушларим бозорланарлар.

14

Сағир дард қушларим бозорланарлар,
Улардан фарёдлар оларлар улгу.
Ишқсиз кошоналар мозорланарлар,
Аччиқ кўз ёшларга бўлганча кулгу.

Соғинчларим ичра қайнайди ҳаёт,
Ҳаётки, барҳаёт – қўлларида жом.
Тобора олис бахт, ҳадсиз бир баёт,
Жаранглар, оларкан, жонимдан, о, жон.

Яро дилга сепар бу нағмалар туз,
Муҳлик ачишади жароҳатларим.
Қуруқ бир лугатдир, беаъмол бир сўз,
Сени севибманки, фароғатларим.

Кўзларимни қилар Жайҳун ва Сайхун,
Айрилиғинг аро қаро бир қайғу.

15

Магистрал

Айрилигинг аро қаро бир қайғу,
Борлиқни бетакрор куй қилиб куйлар.
Нечоғ кулфатолуд қутлуғ бу туйғу,
Чирпиратар қалбни қайсар қуюнлар.

Шундай бир ўхшайсан фалакка, малак,
Кулфатлар офати сенга парвозим.
Бериб бахтдан, мисли қақнус қуш, дарак,
Қўшиққа шайланар мингпарда созим.

Осмон юрагингинг сайёралари
Маҳзун кунлар қайсар ҳажрингга қўнар.
Маҳзун ун чекади най ёралари,
Юлдузлар ёнади, юлдузлар сўнар.

Бизни жуфт топмасдан озорланарлар,
Сағир дард қушларим бозорланарлар.

2005

САҲНАДАГИ ОДАМ

“Ҳаққуш қичқириси” китобиға

Тинглайди минг-минглаб қишлоқ ва шаҳар,
Дунё кўз ўнгида мен турган саҳна.
Менга даста-даста савол ташлашар,
Ёғдиришар раҳмат устига раҳмат.

Ловуллаб-ловуллаб тинганим дамда,
Қарсақлар қарсиллар, билмай ниҳоя.
Лекин муаллақдир доим тепамда,
Ҳайбатли бир дурри шабчароғ қоя.

Дардларимга кимдир ҳайрон қолади,
Минг тош отар кимдир ҳар битга сўзга.
Ким кулар, кимлардир ўйга толади,
Қояни илғамас ўзимдан ўзга.

Лаҳза ҳам жилмас у ўрнидан нари,
У мени тинч қўймас ҳатто бир замон.
Буюк масъулиятнинг чўнг бир залвори,
Бош устимда собит, бамисли само.

Юрагимга чўккан севинч, нолалар,
Ростгўй наволарга, мана, чоғланган.
Тепамда қояни тутган толалар,
Сонсиз нигоҳларга бориб боғланган.

Шу қоя сирини қилмоқдаман фош,
Бу ўкинч, фахрия ёки нолишмас,
Башарият билан бўлмоқдан сирдош
Мақсадим бошимни сақлаб қолишмас.

Қўшиқ айтмасам ҳам эдимку омон,
Куйлармидим, бош деб ғам еганимда.
Сергак тортсин дейман замин у замон,
Бор овозим билан “Ҳақ!” деганимда.

Ҳар “Ҳақ” деганимда тунлар сасимдан,
Кўп манглайлар жиққа тер бўлиб кетар.
Қоя қулар бўлса гар, ларзасиндан,
Не-не осмон руҳлар ер бўлиб кетар.

Душвор ноёб Ҳаққуш каби бекинмай,
Гоҳ тантана, гоҳи таънага чидаб.
Куйламоқ шу “Ҳақ”дан лаҳза чекинмай,
Менсиз ҳам доно кўп элнинг ичинда.

Гоҳида сўйладим ҳақни гўлдираб,
Гоҳ хиргойи қилдим, гоҳи таралла.
Аччиқ бир оловга бўғзим тўлдириб,
Энди айтмоғим шарт уни баралла.

То ҳақдан тонмаскан овозим бир дам,
То қўлим торларни чалиб ҳоримас.
Мушфиқ кўзқарашлар бир толани ҳам,
Қаттиқ ишонаман, қўйиб юбормас.

Куйларканман, кўзлар шодликда, дардда,
Гоҳ чарақлар, гоҳи нидо этади.
Ноҳақ сўздан ҳазар. Ноҳақ сўздан шартта,
Қоя ҳам узилиб кетади.

2002

ДАРСДАН СЎНГ

Кимнидир койиди чеккани учун,
Тортиб олиб қўйди гугуртини ҳам.
Машқ дафтарларни йиғди-да, сўнгра,
Бир-бир санаб кўрди. Етти дафтар кам.
“Ҳар гал шундай аҳвол. Уялмайсизми?
Келасиз ўқишмас, қилиш учун сайр.
Бу сафар ҳам йкки қўймай тураман,
Эртага қолганлар топширсинлар. Хайр!”
Қиш куни – бир тутам. Қорайганди қош,
Иккиланди. Ўтмак керак, ахир, қирдан.
Эри ҳам келмади олиб кетишга,
“Кўнгли совидими...” – ваҳм этди бирдан.
Ҳамкасб дугонаси қистовга тутиб,
“Тунаб кетинг, – деди. – Кеч бўлиб қолди”.
Кўнмади. Қўлтиклаб машқ дафтарларни,
Уйга ёлғиз ўзи яёв йўл олди.
Овул тугаб, энди қирга чиққанда,
Оқшом қуюқ эди, атроф сим-сиёҳ.
Йўлдан қайтмоқчи ҳам бўлди бир ўйи,
“Ўғлим хасталаниб қолдимикан ё...”
Юрагини баттар ваҳима босди,
Қамради тундан ҳам баттар бир қўрқув.
Ўнқирми, чўнқирми, ўрми, қир демай,
Яна кетаверди, кетаверди у.
Мудҳиш бир шарпани илғади ногоҳ,
Разм солса қашқир. Қиларди таъқиб,
Эслади йиртқиқчининг кўрқишин ўтдан,
Изига бир дафтар ташлади ёқиб.
Қашқир тўхтаб қолди. Сўнг – яна, яна,
Муаллима омон топган бу олов.
Йиртқиқча берарди иложсиз сабр,
Йўловчи – ёқарди, қашқир – тўхтарди,
Тин оларди икков ҳар дафтарда бир.
Йўл узоқ, тун қаро, қашқир эса оч,
Оч йиртқиқ биларми надир садоқат.
Уйга яқин қолган вақтда тугади,
Муаллимда дафтар, қашқирда – тоқат.

Уввос фиғон тутди қишлоқни тонгда,
Замин аза очди, замон йиғлади.
Дафтар топширмаган етти ўқувчи,
Ҳаммадан ҳам ёмон йиғлади.
...Нўноқ назмим учун афв эт мени, халқим,
На олим, на фозил, на сўз пириман.
Ўз вақтида дафтар топшира олмай,
Қолган болаларнинг бириман.
Мен яхши биладан, тумор қилмайди,
Ёзган шеърларимни менинг ошиқлар.
Мен яхши биладан, қўшиқларим жўн,
Биладан, булар бир оддий машқлар.
Лекин... кетмоқдасан келажак сари,
Тап тортмай қисматнинг дашт, қирларидан.
Ўзимча асрагим келади сени,
Ёвузлик, хиёнат қашқирларидан.
Мен машқ бажараман, ёзаман ҳар кун,
Дараклар, сўроқлар, хитобларимни.
... Сен йўл бўйи ёқиб ташлаб кетавер,
Қашқирлар қўрқувчи китобларимни.

КЎПРИК

Достон

Мусофир бўлмагунча мусулмон бўлмайсан, деган нақл бор. Тилшуносликдан оз-моз хабари бор одам “мусофир” сўзининг ўзагида “сафар” каломи мавжуд эканлигини дарров англаб етади. Зеро, инсон ҳаммиса сафарга шайланиб, агар имкон топа олса, сафарга отланиб яшайди. Ҳатто, узлатнишинлик гоёсини тарғиб қилган, камолотни инсоннинг кўнгил кезинишларида, деб ҳисоблаган Хожса Абдуҳолиқ Фиждуювий, Шайх Баҳоуддин Нақшбандий сингари авлиёларимиз ҳам мазкур риёзатни “Сафар дар ватан” деб номлашган. Демокчимизки, масофавийми, руҳийми, сафар – барибир сафар. Ва у, моҳиятан, олға интилиш, тараққиёт маъноларини англади. Демак, мусофир бўлмагунча мусулмон бўлмайсан дегани, жўн қилиб айтганда, сафар қилмагунча, етук инсон бўла олмайсан, деганидир.

Хоразмга илк дафъа поезд келганида Ҳонқанинг Сарапоён қишлоғида истиқомат қилувчи бир чол ниҳоятда ажабланган ҳамда таҳликага тушиб, “Эгангни еганнинг ўтлиси Сарапоённи қоқ иккига бўли-иб ўтди!” деб хитоб қилган экан. Бу соддадил чолнинг мазкур хитобида улкан ҳикмат бор. Халқимиз бўлиниб, иккига ажралиб яшашни хуш кўрмайди. Гарчи, чоли тушмагурнинг бу гапида ҳазил оҳанги кучли бўлса ҳам, ҳар қандай чегаравий бўлинишларни жини ёқтирмаган халқимиз ҳатто темир йўл бўлиб ўтган жойга ҳам, майли, муболагали тарзда бўлса-да, ачиhib қараган. Яхлитлик, яқдиллик унинг асрий орзуси, баъзан эса – армони бўлган.

Она Жайҳун Хоразм воҳасини неча-неча асрлардан бери, худди Сарапоённи “иккига бўлиб” ўтган поезд каби, бир-биридан ҳудудий маънода ажратиб туради. Бундай табиий тўсиқнинг инсон психологиясига, аҳолининг иқтисодий ҳаётига, мусбат бўлсин, манфий бўлсин, таъсири катта. Гарчи, Амударё баракотти чексиз бўлса ҳам, барибир икки соҳилнинг икки томонда эканлиги, ўртадан оқиб ўтаётган ҳайбатли дарё юраклар ўртасига мубҳам бир руҳий тўсиқ ташлаб туради. Дейлик, Тўрткўлдан икки юзлаб чақирим йўл юриб Нукусга бориш ҳеч бир малол тугдирмайди, бироқ қичқирсанг сасинг етгудек Ҳазораспга ўтиш кайфиятингда белгисиз бир олислик таассуротини уйғотади. Бу

туйғу, истаймизми-йўқми, ҳамма соҳаларга у ёки бу тарзда ўзининг озми-кўлми ҳукмини ўтказиб туради, чунки дарё эни икки қулоч темир йўл эмас, дарё бу – дарё.

Хоразм воҳаси эса азалдан икки қиргоқ, бир дарё бўлиб яшайди. Иккига бўлинган буюк бу юракни дарё ҳам ажратиб, ҳам қовуштириб туради. Дарё элимизни ҳам муттасил ҳайратлантиради, ҳам муттасил боқади.

Дарёдаги икки қиргоқнинг қовушуви илгари қайиғу кемалар, солкўприклар воситасида эди. Хоразм билан Қорақалпоғистон, шоир Иброҳим оганинг таъбири билан айтганда, қадимда “носвой сўраб отишган” бўлишса ҳам, мустаҳкам бир кўприкнинг йўқлиги таъбимизни хира қилиб келаётгани бу – бор гап. Шунинг учун ҳам икки қиргоқнинг бир-бирига интилиши носнинг хуморидан ҳам кучли бўлган.

Халқимиз “Минг мачит, минг мачитдан юз кечик, юз кечикдан бир ичик”,¹ дейди.

Бу нақл ана шундай иншоотлар қурган одамнинг топадиган савоб самарасининг даражасини кўрсатади. Ташиб келтирилётган товарларнинг таннархлари арзонлашуви билан боғлиқ қанчадан-қанча муаммоларнинг ўз-ўзидан ҳал бўлиб кетишини айтмай қўя қолай.

Эҳтимол, қайсидир маънода юқоридагилардан ҳам муҳим, бироқ пул билан, умуман, ўлчанмайдиган бир хислати бор бу йўлнинг. Бу хислат одамларнинг яқинлашуви, кўнгишларнинг бир-бирлари билан туташуви саодатидир. Бу яқинлашувлардан ҳам, албатта, катта иқтисодий манфаатлар келиб чиқиши табиий.

Бироқ, бу манфаатларни пул билан ўлчаш гуноҳи азимдир. Шунини айтмайки, кўприкнинг ўз харажатларини қоплаш муддати бўлмиш ўн, ўн беш йиллик вақт мобайнида мана шу энг сўнгги манфаат кўзда тутилмаган, мана шу манфаат ҳисобга олинмаган. Олинсамиди...эҳ ҳей... бир йилда, балки биринчи эшелонда қоплармиди, ўз харажатларини бу йўллар.

Фафур Ғулом таъбири билан айтганда, дарҳақиқат, бу йўллар, кўп қадим йўллардир. Бир-бирларига машғалалар воситасида хабарлар узатадиган қанчадан-қанча минорлар, Хоразм лаҳжаси билан айтганда, динлар қад ростлаган бу йўлларда, яна та-

¹ Ичик – қудуқ, чашма маъносида. Шева. Муаллиф изоҳи.

еин даҳмалар, работлар, сардобалар, қўрғонлар, қалъалар, яна қанчадан-қанча минорлар қад ростлаган, яна қанчадан-қанча бизлар номларини билмайдиган иншоотларнинг қолдиқлари ва буларни оралаб бораётган эзгу ниятли аждаҳо, яъни давримиз кашфиёти поездлар... поездлар.. Хотирангда, Фафур Фулом таъбири билан айтганда, 'Чингиз, Жўжи, Чиндан мўгул ўчи...қолдириб кимсасиз из...' каби мозий лавҳалари билан бугуннинг алт қадамлари аралаш-қуралаш чарх ура бошлайди, Ҳазрати Пушкин таъбири билан айтганда, қўлинг қаламни, қаламнинг қозғонни соғинади:

Мен чексиз бир хаёл, муҳташам бир дард,
Қўргошиндек оғир андуҳга ўгил...
Ўйлайман, қорачиққа поёнсиз ҳайрат,
Киприкларига нафрат қалқади, мўгул.
Бобом Шайх Нажмиддин Кубро қўлида,
Ғижимланиб қолган манфур туғларинг.
Чириб-чириб ётар Урганч йўлида,
Қатлимга қайралган қаттол тигларинг.
Мен канда қилмайман тиг чиритмоқни,
Сен урҳолар солиб, елдек эсасан.
Бўйнимга Чингизхон отган сиртмоқни,
Зукко Абулғозий бўлиб кесасан.
Хаёллар гоҳ қипчоқ, гоҳ ўғизимда,
Дил Тўмарис меши. Қонга тўлади.
Билмайман, қўлдами ёки бўғзимда,
Исфохонми ёхуд Дамашқ пўлати.
Аср-асрларни сен талай-талай,
Айқаш-уйқашлайсан зулмат зиёни.
Денгизга тегмайсан, раҳмат, ҳар қалай,
Ташлаб кетадирсан икки дарёни.
Икки дарё мадҳи битилган шеърлар,
Белга ёр боғлаган қийиқларимда.
Мен тушлар кўраман, манглайим терлар,
Мудҳиш бир истеҳзо мийиқларимда.

Ҳаётимиз мана шундай кечди. Асримиздаги даҳшатли экологик хатолар Чингиз қирғинидан ҳам баттар аҳволга солиб қўяёзди ватанини. Талончилар денгизга тегмаган эдилар, талончилар

дарёни қуритмаган эдилар. Ўзимизнинг жоҳиллигимиз ундан-да баттар ишни қилди. Денгизни бой бериб қўяёздик, дарёларимиз ҳаёти хавф остида қолди. Бу аччиқ ҳақиқатлардан кўз юмиш камоли гофиллик, бориб турган жаҳолат бўлади. Хайрият, дарёларимизга сув қайтаётир. Денгиз умид билан тўлқинлана бошлади. Мана шундай бир пайтда истиқлол қураётган кўприклар улуг тасаллидир. Бироқ, қуруқ тасалли эмас. Ана шу дарёларнинг, денгизимизнинг қайта тўлишидан муборак муждалардир. Муҳими, денгиз-дарёларнинг тўлиши ана шу денгиз-дарёлар фарзандларининг кўнгиллари тўлишига монанд бўлмоғи лозим. Токи дарё, денгизлар фаровонлиги одамлар кўнгиллари эҳуд одамлар кўнгиллариининг тўлиши денгиз, дарёларни қакратиб қўймасин. Ҳайбатли кўприк қуришаётир. Баҳайбат устунлар нигоҳларни тортади. Неча ўнлаб бу устунларнинг ҳар бирига неча ўнлаб одамнинг қулочи базўр етади. Шу даражада баҳайбат. Устунлар эмас, гўё мозийдан Шайх Нажмиддин Кубро, Паҳлавон Маҳмуд, Хожя Абдулвафо Хоразмий, Муҳаммад Ризо Огаҳийларнинг руҳлари устун бўлиб чиқиб, кифтларида кўприкни мустаҳкам ишонч, ўз иймон-эътиқодларига монанд барқарорлик билан ушлаб туришибди.

Темир йўлнинг шарофатли томони, мана шу масофада юк ва одамларни ташиш қим билсин, неча километрга қисқарар экан. Ҳар бир килограмм юк, ҳар бир одам биргина мана шу юз қирқ километрнинг ўзиде қанчалар манфаат кўришини бир ҳисоблаб чиқаверинг. Бу манфаат соат сайин, дақиқа сайин хазинамизни, кўнгиллари бойитиб турса. Неча-неча минглаб дийдорлашувлари тезлаштира...

Беруний шахрига, Мискин ва Чолиш посёлкаларига зиёратимиз, дийдорлашувларимиз поёнига етади. Мискин, янглишмасак, сокин сўздан. Сокин дегани тўхтаган, ўрнидан жилмайдиған, дегани. Маскан сўзи ҳам шундан. Бироқ биз Мискинда сокин бўлиб қолмаймиз. Йўлга чиқамиз. Хоразм воҳаси сари. Дўстларнинг қошига, дўстларнинг кўнгилларига қараб. Машиналар текис йўлдан оҳиста елади. Радионинг қулогини бураймиз. "Ялла" ансамбли ижросида бир вақтлари Тамара хоним Хоразмдан ўрганиб жаҳонга таратган қўшиқ янграйди. Кўзларимизга ёш қалқайди. Одамлар бу қадар бир-бирларига интилишмасе. Дўст бўлиб. Ёр бўлиб. Сув, тупроқ, тош, темир йўллардан. Ер остларидан. Сув остларидан. Осмондан...

*Йўқ! Алвидо дема. Бу мудҳиш ҳукм,
Саодатдир чекмак йўлга қараб оҳ.
Ўлмакка ҳар қачон улғурши мумкин,
Ошиқман. Ватаним Ганжи Қорабоғ.*

*Жудалик истайсан. Юрак титрар зир,
Бошимни қўшмайсан бошингга.
Кўприкларни ёқиб кетаман бир-бир,
Парвоз қилиб қайтиш учун қошингга.*

Бу, энди, шеър. Аслида, бизлар зиёратига келган бу кўприкларни ёқиб бўлмайди. Уларнинг турган битгани темирдан. Тошдан. Қолаверса, бу кўприклар ҳар бир одамга ва бутун инсониятга керак. Жуда ҳам керак.

“Улуғ – кўприк бўлади”, дейдилар.

Бурноғи асрнинг сўнги йирик мироби ҳамда ўтган асрнинг Европа мезонларига жавоб берадиган биринчи ирригатори Муҳаммад Ҳожи Аминуддин ўғли ҳам замонлар орасидаги муштаҳкам кўпригимиз эди, кўприк-ки, асрдан-асрга, даврдан-давра, халқдан-халққа номи эъозланиб, улугланиб келаётган кўприк.

Бу зиёли одам Хива мадрасаларида таҳсил кўрган, шунингдек, Фарангистонда ўз замонасининг энг янги ўқув тамойиллари асосида маълумот олган Хоразмлик биринчи зиёлидир. Шу маънода у Шермуҳаммад Мунис ва Муҳаммад Ризо Огаҳий каби доврўқли азизларимизнинг вориси ҳамда замонамиз ирригаторларининг салафи эди.

Мен бу инсоннинг ҳаётномаси билан танишар эканман, гарчи у бир мисра ҳам шеър ёзмаган бўлса-да (ким билади балки, ёзгандир) шоир сифатида ҳам тасаввур қилдим. Ва ўзимнинг ушбу туркумга аралаш келган айрим шеърларимни ул инсоннинг номидан муҳтарам ўқувчиларимизга ҳавола қилишга журъат этдим ҳамда ушбу манзумаларимнинг барчасини машъум 1937 йилдаги қатагон қурбони бўлган ул зоти шарифнинг хотирасига бағишладим.

ТАВАЛЛУД

Муқаддима

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Таг-губсиз мозийни ёки қилар ёд?
Ёки ғам-аламлар ўкинч андуҳлар,
Кутганин пайқабми бу мурғак фарёд?

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Хонадон ларзага келар “қаҳр”идан...
Шунча оғирми ё, ёдимизда йўқ,
Ҳижратга йўл олиш она бағридан?

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Йиғлар... тиғлар бағрин тилаётгандек.
Шундай йиғлайдики, туғилганига,
Қаттиқ пушаймонлар қилаётгандек.

Қиларми таржима ё ўз тилига,
Бизларнинг ҳасрату нолишимизни?
Шафқатсиз башорат қилмоқдами ё,
Уни ташлаб кетиб қолишимизни.

Балки шу гирянинг изоҳларидир,
Ярим ой, бут, санам ва хочларимиз.
Балки бор куй, барча қўшиқлар билан,
Шу йиғнинг нўноқ тилмочларимиз.

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Тиклашга улгурмай мўътабар бошни.
Шодликдан ҳам зиёд туйғуми бу ё,
Илк дафъа кўргани учун қуёшни.

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Йиғиси борлиқни қилар тасарруф.
Ё бизларнинг бор-йўқ гуноҳимиз чун,
Қилмоқдами Ҳаққа тазарру?

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Ҳар бир “инга” сидан минг бир дард бунёд...
Ҳар бир чинқириғи билан Маҳшардан,
Огоҳ қилмоқдами бизларни дунё.

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ,
Уйғонаркан мубҳам кулфатдан чўчиб?
Сезмоқдами, замин инқиروز топса,
Бир кун кетмоғимиз Мирриҳга кўчиб?

Ёки пайқадими дилларимизни,
Тарк этиб мурувват меҳру диёнат.
Фазилат санала бошлаганини,
Фаҳшу қирғинбарот, фисқу хиёнат.

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ
Қорилди дебми хом тупроқдан лойим?
Ё унинг қалбида машқ қилмоқдами,
Қиёмат бир куни бўлишни қойим?

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Кулфат илоними юракка ўрлар.
Қайдадир кимнидир зулматда қуршаб,
Олмоқдами ёки бўрилар?

Бу – мурғак вужуднинг ҳали биз таниб,
Улгурмаган қутлуг бир шаштимикан,
Шодлик билан ғамни тафовут қилмай,
Ёки кулгусидан адашдимикан?

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?
Ҳар қатра ёшида минг уммон гизлаб?
Туғилмасдан аввал дуч келдимини ё,
Заминни тарк этган денгизлар?

Ё руҳи шу қадар ҳайбатлимики,
Тор келиб қолмоқда кўкрак қафаси?
Ёки бу ардоқли зурёдимизнинг,
Олаётган оддий нафаси?

Нега бунча қаттиқ йиғлар чақалоқ?!..

II

Сув

1

Мироб шоирми ё шоирми мироб,
Фарёд дарёми ё дарёми фарёд?
Шоир кўнгли – дарё. Чекиб изтироб,
Азал ва абадни тинмай этар ёд.

Меҳр йўқ жойларда дўстлар душмандир,
Меҳр йўқ жойларда денгизлар кўлмак.
Дўстга меҳрибон бўл. Қандай бахт, ахир,
Фақат бир яшмак, фақат бир ўлмак.

2

Одамлар насли – пок. Шундай бўлмаса,
Одам бўлмас улар, бўлар подалар.
Ватани балодан қутқариш учун,
Дунёга келади аслзодалар.

Сув ёдда тутар – не фитнаю низо,
Ақлларни ишлат ва тилингни тий.
Тирилинг қайтадан, Муҳаммад Ризо,
Тирилинг қайтадан Шермуҳаммадбий.

Кўз деган сўз билан булоқ чашмадир,
Меҳрсиз ҳаёт бир қақроқ хотира.
Ватан – тамшанган лаб. Ватан ташнадир,
Чашма – ҳар бир томчи. Уммон – ҳар қатра.

Бизсиз керак эмас ўзига ватан,
Ватансиз не керак ўзимизга биз.
Шу сабаб жо қилдик вужудга маъдан,
Дур бўлиб ўрнашдик кўзимизга биз.

Тундан улуш олинг тўлин бир моҳлар,
Кундуз қуёшдан тож – тахт-шонларни...
Бир қатра сув беринг жонажон тоғлар,
Берманг, майли, лаъли Бадахшонларни.

Ҳайкал

1

Не-не ноз неъматни ичибман, ебман,
Буни бахт билишни кўрмабман эп ман.
Ташна қатра кўрмиш, олса – дур. “Эй воҳ,
Мен сени бир қатра сувмиқан дебман”.

Бир-бирига менгзар дур билан қатра,
Дунё бахт билан вақт жангидир.
Дур қатрадан қолган хотира,
Эзгуликнинг умри – мангудир.

2

Ҳар томчи сув абадиятнинг,
Милти раб-милтираб ҳикматин очган.
Ҳикмат моҳияти ана шу қатра,
Жон берди ҳаёти мангу оғочга.

Мангу оғоч эса ёшин яшади,
Ва яшил аланга ловиллаб сўнди.
Шундай қилиб оддий, жўнгина дарахт,
Мана шу ложувард мрамарга дўнди.

Ким билсин, сабр этди неча миллион йил,
Мрамар таркибида шу томчи –тирик.
Одамни-ку қўятурайлик, ҳатто,
Қатра сув азалдан абадга кўприк.

3

Савлодан мақсадлу муддао – фойда,
Мол дунё ортгирмоқ ва бўлмоқ масъуд.
Юраклар манфаат топмаган жойда,
Даромаддан не наф, фойдадан на суд?!

Бошга ургаймиди юлдузлар ғужин,
Қаққашон йўллари тоғмас олам.
...англадингми, Худо яратган нечун,
“Ишқ бу – савдо” деган ҳикматни, болам.

4

Сув қаердан келар? Сув оби ҳаёт,
Одам отанинг кўз ёшими ва ё?
Жилгадек жимираб оққан бу баёт,
Тип тиниқ саодат, илоҳий ҳаё.

Бир лаҳза ҳам тинмай хайру саходан,
Гоҳ сароб, гоҳ заҳар, гоҳида шароб.
Гоҳ англар, англаб ҳам етмас гоҳ одам,
Кетар қаерга сув – заҳматқаш сароб.

Бор жаннат. Йўқ бўлса, жаҳаннамдир сув,
Оллоҳнинг шовуллаб турган сўзлари.
Ташнамарг жонларнинг гоҳо эса у,
Ҳайратдан чақчайиб қолган кўзлари.

Жой олган гоҳ қарғиш, гоҳи ғазалдан,
Сув гоҳида иснод, гоҳида шараф.
Сув ўйга, сув ўйдек оқар азалдан,
Абадга, абадга, абадга қараб.

III

Тахятош

“Тахя” – Қорақалпоқча “дўпти” дегани. Бу сўз ўзбек тилининг Хоразм шеvasида ҳам шундай маънони беради. Тахятошлик Човдир ога Қўнғиротовнинг айтишича, бир вақтлари Жайҳун баҳайбат тоғ-тошларни думалаб келган бўлиб, бу тошлар асрлар мобайнида сувнинг ишдат билан оқишидан силлиқланиб, думалоқ тахя шаклини олган. Бу тошлар ҳозир йўқ, бироқ шаҳарга ном бўлиб, тарихга айланган...

Бир вақтлар бу ерда чўнг дарё оққан,
Салобатли сузиб юрган наҳанглр.

Чақримлардан стиб турган қулоққа,
Жайхун басталаган қадим оҳанглар.

Бу қутлуғ мавжланиш, муқаддас наво,
Тошйўнарлик қилган минг йил шовуллаб.
Гоҳ саратон, гоҳи қаҳратон – ҳаво,
Бу ерда кун кўрган қуёш ловуллаб.

Сув сангтарош бўлиб тарашларкан санг,
Ўзи ишлаб, ўзи айланган терга.
Халқ ҳоли ногаҳон бўлиб қолса танг,
Ўйлаган, тахятош қўйганча ерга.

Тахясин отмаган осмонга қараб,
Қўймаган ўзини ирғишлаб ранжга.
Қайтиб тушар экан, чунки, бир сафар¹,
Ирғитган одамнинг бошини янчган.

Азобларга таслим бўлмаган мутлақ,
Кўздан артиб ташлаб ўкинч-ёшларни.
Бир фикрга келиб тарқалган бу халқ,
Бошга кийиб олиб тахятошларни.

Зим-зиё йилларни, дўстим, бир эсла,
Зулм, зулмат эл кўнглин қаттиқ ҳоритган.
Даштларни суғориб, қуриб ГРЭСлар,
Тахятош миллионлаб уйни ёритди.

Сиҳаттоҳлар ошён бўлиблар қолган,
Оғриган ҳар кўнгил, ҳар бир юракка.
Жангу жадалларда меҳнатда толган,
Ҳар бир кекса учун Тахятош – Макка.

Уй курса, сўппайиб қолса бирор чўп,
“Кўзига тегмайди, – деган, – балиқнинг”.
Бу халқнинг денгиздан умидлари кўп
Кемаси уй, уйи кема бу халқнинг.

¹ “Бир сафар” – “бир гал” маъносида (пева). Муаллиф изоҳи.

Бунда майсалар – гўй, хазонлар – мотам,
Тахятош тонглари руҳларга таянч.
Бунга лоқайд келиб кетган ҳар одам,
Хотирадан маҳрум кимсадек аянч.

Минг бир дардбитикдир ҳар бир баҳяси,
Асрлар китоби ҳар битга тоши.
Бу халқнинг бошидан қаттиқ тахяси,
Тахясидан қаттиқ бу халқнинг боши.

IV

Муҳаммад Аминаддин ўғлининг ҳижрат олдида, хусусан, севиклиси билан хайрлашуви қийин кечди. Кейинчалик бу хавотир ноўрин бўлиб чиққан эсада, мазкур айрилиқ ибтидосининг лаҳзалари хайрлашувдан кўра кўпроқ видолашувга ўхшар эди.

Муҳаммад Аминаддин ўғлини кузатиш

“– Ёритиб ҳижроннинг ялдоларини,
Кетасан...Юрагинг тўла меҳрга.
Бошлаётир аччиқ савдоларини,
Муҳаббат – ёсуман сеҳргар.

Жудолик ёлғондир, бўлса-да у чин,
Муборах йўлингта Қаҳқашонлар нарх...
Барчасидан омон чиқишинг учун,
Тегирмонлар ура бошладилар чарх.

Агар кетсанг, денгиз даштдир шу замон,
Агар кетсанг, денгиз ўхшайди жарга.
Дарё учар бўлса, учаркан ёмон,
Денгиз учар бўлса, ёмон учаркан.

Ҳар қатра кўз ёшинг бир уммон ғазал,
Қуёшдексан, кулиб қўйсанг бир лоқайд.
Кетсанг денгиз каби, дарё каби кет,
Қайтсанг денгиз каби, дарё каби қайт...”

Муҳаммад Аминаддиннинг мактублари

1

Фироқ зулматда поён бўлса бўлди,
Ахийр меҳринг намоён бўлса бўлди.

Хаёлинг бирла ҳар бир лаҳза Зухро,
Ҳаётим кавкабистон бўлса бўлди.

Висол дил қушларимни сайратур шўх,
Мисол: булбулга бўстон бўлса бўлди.

Юзингнинг тонгларида тонг қолурман,
Сочинг тун. Дилда райҳон бўлса бўлди.

Қаёқдан қалб бўлур ҳажрингда лола,
Уқубатлар чекиб, қон бўлса бўлди.

Муҳаммад гоҳи Каъба, гоҳ фарангда,
Насийби сен ва иймон бўлса бўлди.

2

Севиқлим! Васлу ҳижрон бошқа-бошқа,
Гулистон бирла зиндон бошқа-бошқа.

Кўзимда ёш бошқа бошқалардин,
Аёндир, сув билан қон бошқа-бошқа.

Оёқ остингдаги бошим фалақда,
Эмасдир ер ва осмон бошқа-бошқа.

Фарангистон бўлди бизга устод,
Агарчи куфру иймон бошқа-бошқа.

Дилим титрар камон қошинг қошинда,
Ахир сайёд ва жайрон бошқа-бошқа.

Иков бир лоламиз сен гул ва мен доғ,
Сену менга эл ҳайрон бошқа-бошқа.

Қилиб ишқ икки дилни бир иморат,
Фироқ айлайди вайрон бошқа-бошқа.

Фарангистонда гуллар анча қийғос,
Зимистону гулистон бошқа-бошқа.

Менинг фарзандларимга бағринг ошён,
Бўлолмас қуш ва ошён бошқа-бошқа.

Ўсар бўстонда гул, сенда унар жон,
Демак, сен ҳамда бўстон бошқа-бошқа.

Чуғиллабди мени сенга рақиблар,
Ҳақиқат бирла бўҳтон бошқа-бошқа.

Сенинг, ёр, ибн Амийнаддин, эл ўғли,
Эмас қатра ва уммон бошқа-бошқа.

Ғазал

*Муҳаммад Ҳожи Аминаддин
ўглининг дардбитикларидан*

Кўнглимни баён айлаб, бўлмоқдаки, дод, най хун,
Дилларга қадаҳ ўшар, қўллардаги бу май хун.

Қош ёйига кирпиклар ўқлайди Фарангистон,
Кўксимдан отилмоққа ҳам маҳталу ҳам шай хун.

Қон бўлмаса сув яхши, сув бўлса агар қон бахт,
Шарт: ишққа тўло бўлсин ундай хуну, бундай хун.

Сен гоҳи равон, гоҳи кўп сакта эрусан, бас,
Тинсанг тину оқсанг оқ, қўрқитма мени, ҳай, хун.

Оҳ, шоҳу гадоларнинг сиртинда тафовут кўп,
Кимнинг дилида оққай, ким айтади, оҳ, қай хун?!

Фарёд, бу не қирғинлар, фарёд, бу не хунрезлик,
Оламга келиб одам, тўкмак иши тинмай хун.

Қонингни мусаффо қил, жаннат йўли ҳар томир,
Чун, қарши бориб бўлмас кўрсатса нечук раъй хун.

Эл қонини бир сувча кўрмай сени тўкдилар,
Олуда этиб борин, бағрингда барин чай, хун.

Нил, Дажла, Фирот маъзур тутсин, ибн Аминаддин,
Бир Каъбада пок бўлдим, пок айлади бир Жайхун.

V

Икки ривоят

Ҳазил

1

Оғир юкни юклаб устига,
Бўш қўйдилар қари эшак бошини.
Нишаб ёқни нозик ҳис этиб,
Пилдираб у пастга элтди “лош”ини.
Изидан йўл олиб доно мироблар,
Бошқардилар сувнинг бошини...

Жаҳонга мапҳурдир, шу сувдан ичиб,
Хоразмнинг гурвак, оққош, бешаги...
Олим бўлган. ўзлари бери турсин,
Боболарнинг ҳатто қари эшаги.

2

Фурсати бўлмайди, тегмайди қўли,
Тузишга мукаммал режалар.
Ҳассасини ўйчан судрайди,
Илоҳий ўй ўйлаб кундуз, кечалар.

Ҳассага эргашиб минглаб чақиримдан,
Полвонёп келади Хивага қадар.
Ғамгин хулосалар чиқар фаҳримдан,
Сувсизликдан ортса таҳлика, хатар.

Олимлар! Бўлмангиз бунчалар золим,
Жаҳолат йўлини ёпинглар.
Чорасиз қолсангиз, Паҳлавон Пийрнинг,
Ҳассасини излаб топинглар.

VI

Ҳикмат

1

Сув билан тирикдир ҳар битта дарахт,
Сув билан барҳаёт ҳар бир дона барг.
Одам доно бўлса сув – оби ҳаёт,
Одам нодон бўлса гар, сув – оби марг.

Сув – Саҳрои Кабир, жонидан тўйса,
Лайли кипригида титраган томчи.
Сув – ҳалокат, агар ўлдириб қўйса,
Ногоҳ кетмончини кетмончи.

2

Икки халқ

Шарқ ва Ғарб учрашиб
Уйига олов,
Тушиб, ёниб кетди нифоқ ва кийнинг.
Парижнинг бағрида юксалтди ялов,
Ихлоси Муҳаммад Амийнаддиннинг.

Насл - насаб билан парвойи йўқдир,
Маърифат тахтининг, тожининг.
Сена бўйларида тушларига кирар,
Жайхун ибн Амийнаддин Ҳожининг.

Тарихда Муҳаммад Ҳожилар,
Қолдирар мангулик қутлуғ бир жаранг.
Фарангнинг устаси Хоразм бўлса,
Ва Хоразм бўлса устаси фаранг.

VII Устоз фикри

1

Муҳаммад ака Самандаров Муҳаммад ҳожи Аминаддин ўғлининг набираларидан. Ўрта мактабда бизни тарих фанидан ўқитган олиймақом ўқитувчимиз. Ҳар бир дарси, рисоаларда айтилганидек, алоҳида бир санъат асарига ўхшарди. Дарс пайтларида муаллимимизнинг ўзи тирик тарих эканлиги ҳаёлимизга ҳам келмас, унинг сабоқлари шундай мароқли эдики, бизлар дарсда дарсни унутар, ўзларимизни тарих дарсида эмас, балки тарихий воқеаларнинг иштирокчиси каби ҳис қилардик.

Бу ҳурматли инсоннинг тарих фанидан кейинги севган машғулотлари балиқ ови эди. Тўғрироғи, ҳар бир тутган балиғининг ўзи бир тарих эди. Ҳозир балиқ овига аҳён-аҳёнда боради. Нафақада. Хотиралар дарёсига фикр қармоғини ташлаб, хулосалар “балиғи”ни овлашни яхши кўради. Табиийки, табиат мавзуси унинг жон - дили...

2

Дегишлар қирғоқчи синайди,
Тинмай соҳилларни қилар имтиҳон.
Йўлбарснинг оғзида тирик ўлжадек,
Қирғоқлар чекади тинимсиз фиғон.

Дегишми гумбирлар ва ёки дарё,
Басталаган ваҳший оҳанглар?
Ё қаттиқ илиниб қармоғингизга,
Типирчилаётган наҳанглар?

Дегиш гумбурлайди. Жимирлаб кетар,
Ваҳмасидан юксак юлдузлар.
Демак, бу маъвода дарахтлар қолиб,
Одамлар отганлар илдизлар.

Демак, бу ерларда тўқайлар йитган,
Посбон эмас бунда дарахтлар – азим.
Демак, бунда қирғоқ мустаҳкам эмас,
Телба Амударё қилгудек таъзим.

Дегиш гумбурлайди. Кенгаяр дарё,
Қирғоқда Хоразм. Ҳаммалар.
Одамлар тўқайга дўнади,
Дамбалар тошқинлар йўлин тамбалар.

Одамлар тўқайдир. Юрақлар томир,
Устоз, давом этар тарихдан дарслар.
Энг муҳими, ҳали умидлар тирик,
Тўқайлар қайтади. Қайтар йўлбарслар.

Сиз боғлаган умид ёруғ дунёга,
Сиз тутган балиқлар каби йирикдир.
Тирик бўлганидек сув билан балиқ,
Балиқчилар дарё билан тирикдир.

Муборак ниятлар завол топмайди,
Кўприқлар қурилар, йўллар очилар.
Қайтар набиралар қиёфасида,
Муҳаммад Аминаддин ҳожилар.

3
Топқинлар – дарёнинг ҳамласи,
Тинч қўйинг дегани ҳолимга.
Бу унинг илтижо, нидоси,
Дехқонга, шоирга, олимга.

Дарё қайтса, қайтманг қайтгандек дарё,
Тошса, дарё каби тўлинглар.
Тутмангизлар ўзни дарёдан баланд,
Дарёга дуоғўй бўлинглар.

“Жиловлаб бўлдингиз, оҳ, мени, – дер Сув, –
Энди мени озод қўйинглар”.
“Дарё – яхши одам” – айтгандек Дерсу,
Унинг дийдорига тўйинглар.

Озми унинг шундай жафокашлиги,
Сизни кийинтирса, боқса ва ёқса.
Дарё бўлармиди, тин десанг тиниб,
Дарё бўлрмиди, оқ десанг, оқса.

Бигиз бармоқларга итоат этмас,
Бир куни жонидан тўяди.
Толиқади дарё дарёлигидан,
Дарё дарё бўлмай қўяди.

Жондан ортиқ кўринг дарёни, аммо,
Бир истак фикримда чақмоқ чақади.
Кўрсатманг ҳеч қачон дарёларга йўл,
Дарё ўз йўлини билиб оқади.

4

Қийин эмас кема сошлаб, қилмоқ тахт,
Осондир кемага юкларни ортиш.
Қийиндир кўрсатиб мунтазам бир шахд,
Салдовни тортиш,
Салдовни тортиш.

Бир бировга бунда панд бериш ҳаром,
Ҳалоллик салдовчи йигитлар Арши.
Кема тортмоқ мушкул бир зайл, бир маром,
Оқимга қарши,
Оқимга қарши.

Бунда кетмас макру ҳийла, хиёнат,
Лаҳзада фош бўлар дарёда алдов.
Ким бўлса бейймон ва бедийнат,
Кечирмас салдов,
Кечирмас салдов.

Арслонларим, майли, кўксингиз яғир,
Ҳазилмас Жайхунга бўлмоқ дўст, дарддош.
Хоразм кутмоқда, кўрсатинг, ахир,
Матонат, бардош,
Матонат, бардош.

Жайхун Жайхун эмас оқмаса шитоб,
Сизлар сизлар эмас, бұлмасангиз мард.
Мингчироқ манзиллар қилмоқда хитоб,
Етмоғингиз шарт,
Етмоғингиз шарт.

Ярим тун. Ой тўлин. Паст баланд ўнг, сўл,
Кўксингизни эзар тасмалар, ё раб!
Не бахт, арслонларим, юролмайсиз йўл,
Оқимга қараб...
Оқимга қараб...

Тақдир шундай, Жайхун ва Сирга,
Энг оғир юкларни ортинглар.
Вақт – қарши оқимдир. Асрдан асрга,
Салдов тортинглар,
Салдов тортинглар.

VIII Ривоят

Дарё қирғоғида Ғовс ул Аъзам Пийр,
Кезар эди. Қўлда муборак асо.
Дуч келди ногаҳон дилзада кампир,
Кўзларида ирмоқ. Юракда азоб.
“Энажон, юз берди бирон кори ҳол?
Не важҳ бундай аза, бундай мотамга.
Ғоят уят бўлар бундай пайт дарҳол,
Мададга келмаса одам одамга.
– Оҳ, ўғлим, ҳолимни сўрамаёқ қўй,
Ачшииб ҳам юрма мен мубталога.
Кемада келарди менга келин. Тўй.
Дарё ютди барин. Қолдим балога.
– Ғовс-ул-Аъзам Пийрман. Бекор бу аза,
Яқиниман яратганнинг оламини.
Нени эшитади гар эшитмаса,
Муштипар ғамин еб чеккан ноламини...
Мўъжиза юз бериб, топасиз нажот,
Етказдим ҳисобланг бунинг хабарин.

Ҳассамни бир уриб, қилсам муножот,
 Тирилтириб берар бир дамда барин”.
 Асосин зарб билан Ғовс - ул- Аъзам Пийр,
 Нола чекиб ерга урди “Ё, ҳувв ҳаққ!”
 Юз бермади бирон илоҳий тадбир,
 Дарё сокин - сокин оқарди мутлақ.
 Зарбани такрорлар авлиё ҳайрон,
 Зарба - ки илоҳий, зарба - ки шаҳдам.
 Кампир кутаверди жим, ёқавайрон,
 Учинчи зарбада бутун тўй аҳли.
 Бир жон ҳам ўксимай қувноқ, хушчақчақ,
 Қандай бўлса шундай келар эдилар.
 Карнайлар ғат - ғату, қайроқлар чақ - чақ,
 Кампирнинг қошига елар эдилар.
 “Худойим, – дер авлиё, – бунчалар чўздинг,
 Увол бўлди жуфт зарб. Қолмадим қойил.
 Сен ярим соатда қайтарган ишни,
 Бир зумда бажарган эди Азроил”.
 “Ажал етган дамда бир зум кифоя,
 Гарчи эркимдадир азалу абад...
 Санъатим муфассал билониҳоя,
 Менинг касбим меҳр, корим муҳаббат.
 Ўзим асрагайман. Сувларни сайр эт,
 Доим қўлла шундай хор, афтодани.
 Халқдан бир кўз ташлаш билан қил айрит,¹
 Халқман, деб керилган подани.
 Буюк ишда буюк сабр керақдир,
 Шопилдил – ўзингга қилиш хиёнат.
 Одамдан жон олиш қийин эмасдир,
 Одамга жон бериш – қизил қиёмат.
 Мен бўлсам... сен илк бор урганда ҳасса,
 Одамлар руҳларин, эй Ғовс-ул-Аъзам.
 Вужудга қайтардим, бирин қилмай кам,
 Иккинчи ҳассангизга кема бўлди тахт.
 Учинчи ҳассага қолди тўй гапи...
 Шопилмадим, ҳатто худо бўлсам ҳам!..
 Шундай ҳосил бўлар бандаларга бахт”.

¹ Айрит этмоқ (шк:ва) – сарагини саракка, пучагини пучакка ажратмоқ, аён қилмоқ. Муаллиф изоҳи.

IX

Дарё – мен, дарё – сен, дарё – у

Сонетлар чамбари

Тошмадингми дали дарё?

Хоразм халқ қўшиғи

1

Дарё жон олмайди. Дарё берар жон,
Дарё билан қарор топгай ҳар ҳаёт.
Панжасини юртдан тортади бўҳрон,
Муҳаммадлар яна бўлар барҳаёт.

Дарё кўнгилларни тўйдирар олдин,
Сўнг боғлар бахш этар кўзларингизга.
У бахш этар, шуни фаҳм эта олдим,
Ўзларингизни ўзларингизга.

Дарё кучга тўлса, кучга тўласиз,
Дарё қайтса, сизнинг ҳолингизга вой.
Дарё гадо бўлса, гадо бўласиз,
Дарё бой бўлса гар, бўлажаксиз бой.

Ҳар қатраси минг - минг асрор бу сахо,
Қуруқ тўлғанмайди бу каж аждаҳо.

2

Қуруқ тўлғанмайди бу каж аждаҳо,
Ҳикматин ўйласам, бағрим тилинар.
Юрагингга қўймоқ истасанг баҳо,
Дарёга меҳридан билинар.

Насиб этсин заҳмат чекканида ер,
Дилинг ҳамдардликка тўлмоқ бахтини.
Ер экиб, шеър битиб, хуллас, тўкиб тер,
Дарё билан дарё бўлмоқ бахтини.

Дарёлар инсонга чўкмайди тизлар,
Бироқ инсон деса берар жонини.

Жайхун Хоразмнинг бахтини излар,
Жайхун Хоразмнинг излар шонини.

Ҳар бир қатрасида ҳақ амри пинҳон,
Жайхун телба эмас, ҳам изламас қон.

3

Жайхун телба эмас, ҳам изламас қон.
Излар эл кўнглини. Топса жўшади.
Хирмонга қўшилган ҳар бир дона дон,
Умидларга умид қўшади.

Доналарга дона дон қўшилиб, хирмон,
Қатраларга қатра қўшилиб дарё.
Пуч қолган ҳар бир дон дарёга армон,
Зирқираб, тўлғаниб уни айлар ёд.

Увол бўлган, зое кетган зарра сув,
Бир дона бугдойни қилади ғорат.
Дилларни ўртаган ҳар учқун орзу,
Муборак бир қатра сувдан иборат.

Ҳар бир қатра сувда дарёлар пинҳон,
Дарёлари билан жаҳондир жаҳон.

4

Дарёлари билан жаҳондир жаҳон.
Замин бир вужуддир, қони дарёлар.
Дарёлар ошиқлар шаънига дoston,
Тўқнинг шони, очнинг нони дарёлар.

Мангүлик дарёлар фаслидир,
Дарёлар ўрмондир. Дарёлар гиёҳ.
Дарёлар бу ҳаёт васлидир,
Дарёлар қаламдан сирққан шу сиёҳ.

Фақат қорни эмас, кўнгли ҳам тўқмиз,
Гоҳ масрур, гоҳида чекамиз қайғу.
Дарёлар бўлмаса, бизлар ҳам йўқмиз,
Дарё – сен, дарё – мен, дарё – у.

Қийиқ ахтармангиз агарчи қилдан,
Ҳикмат ҳам кутмангиз ҳар бир нақлдан.

5

Ҳикмат ҳам кутмангиз ҳар бир нақлдан,
Кун қолиб, муз топдан кутманг зиёлар.
Нимаки қабул бўлмади дилдан,
Бари оқмай қўйган дарёлар.

Дарё эдим. Софдил. Қайғудош,
Энди-чи ёлгонман. Фисқман. Риёман.
Бадгумон. Бераҳм. Юрак - бағри тош,
Мен ҳам... оқмай қўйган дарёман.

Оқяпти Муҳаммад Амийнаддинлар,
Жайҳун оқаетир, алҳамдулиллоҳ.
Таъқиқлар, таъқиблар, нифоқлар, кийнлар,
Иншооллоҳ, бўлиб қолажак гумроҳ.

Кутмай иккисининг оқмай қолишин,
Тинглангиз Жайҳун ҳам вақтнинг нолишин.

6

Тинглангиз Жайҳун ҳам вақтнинг нолишин,
Нолиш кўнглингиздан ўтгай худога.
Дарё лутф этмайди, унинг ҳоли шу,
Ақлу инсофидан жудога.

Хоразмга Оллоҳ илтифотидир,
Юртни Ҳақ лутфидан қилмайлик маҳрум.
Оролқум Жайҳуннинг ижодидир,
Дарё бизга, бизлар дарёга маҳкум.

Гарчи азалдан у халқни айлар пок,
Баъзан ҳолсизланиб, баъзан тўлғаниб,
Бизда на андиша, на ўй, на идрок,
Ётар, қирғоқлари булғаниб.

Жайҳун оқил. Жайҳун маҳруммас дилдан,
Жайҳун бизни ўйлаб озар ақлдан.

7

Жайхун бизни ўйлаб озар ақдан,
Воҳалар асрлар ичра телбавор...
Жайхун ва Хоразм бир жон ва бир тан,
У йўқ бу йўқ, у бор бўлса бу ҳам бор.

Такрор шовулларми ёки хасмилар,
Тўқайлар – фалакка заминдан арзлар.
Дайди мушукларга айланмасмилар,
Қайтиб келармикан йўлбарслар?

Оқизоқлар қилиб нонларни сувга,
Яшармизми, унут бўлганча кийнлар.
Ҳаётга қайтарми (айб йўқ орзуга),
Муҳаммад ҳожи ибн Амийнаддинлар.

Вақт ва дарё аро кетар олишув,
Ҳеч гапмас иккисин оқмай қолиши.

8

Ҳеч гапмас иккисин оқмай қолиши,
Бу фалак туҳфаси. Бу – руҳ. Руҳ ва маст.
Фанонинг Бақога нолиши
Яъни ноилоҳий туҳфамас.

Одамсиз вақт – сукут. Жим-жит бир фиғон,
Таралмай кўйгандек тордан раволар.
Вақт – устоз. Кетмоқда мудҳиш имтиҳон,
Довдираб турибди қақроқ маъволар.

Ҳаққа тобе бўлиб бир-биримизга,
Дарёларни раво кўриб яшайлик.
Гумроҳлик – арслонни қайтармоқ изга,
Риёзатни сафо билиб яшайлик.

Нафс деб дарёларни унутиб қўйдик,
Қақраб, ташналикка неча бор тўйдик.

9

Қақраб, ташналикка неча бор тўйдик,
Минг шукурки, ҳамон тўймадик жондан.
Минг шукурки, тўйлар ҳали ҳам тўйдек,
Умидимиз буюк Ўзбекистондан.

Нолимаймиз, шукур, замондан ҳамон,
Бурда нонни суртиб кўзларимизга,
Денгиздек, дарёдек оқиб Ҳақ томон,
Аста келмоқдамиз ўзларимизга.

Алпомиш келбатли яшил дарахтлар,
Фахрий аскарлардек йўлимиздадир.
Ҳамон насийбимиз сурур, фарахлар,
Ҳамон ўз бахтимиз қўлимиздадир.

О, ҳамон Муҳаммад Ҳожини ёдлар,
Майсалар чирқираб, чекиб фарёдлар.

10

Майсалар чирқираб, чекиб фарёдлар,
Дарёнинг тилидан Яздонга нола.
Дунёда дардни дард, мардни мард ёдлар,
Бор жумбоқ ечими Ҳаққа ҳавола.

Майса ҳилпиратгай мен чеккан оҳлар,
Оҳларим – юрагим шамоли.
Юлдузлардан инган шаффоф нигоҳлар,
Умидларнинг мангу жамоли.

Ўтмиш, бугун ҳамда келажак ҳақда,
Томиримда айлар таҳайюл хунлар.
Мурод Абдулланинг¹ ташрифин мақтаб,
Устиюртда куй куйлар юлғунлар.

Йўлбарс қириб, оҳу кўзларин ўйдик,
Бизлар дарёларни қайғурмай қўйдик.

¹ “Ёзувчи” газетаси бош муҳаррири 2006 йилда ўзи раҳбарлигида бу юртга журналистлар сафарини уюштирган эди.

11

Бизлар дарёларни қайгурмай қўйдик,
Дарёлар қўшиғи очуннинг.
Энг бахтли тушларин кулфатга йўйдик,
Муҳаммад Амийнаддин Ҳожининг.

Тамом бўларми йўқ бу олий хаёл,
У ҳам мангулик, ҳам дақиқа эди.
Абадият қадар, қутлуғ, безавол,
Ҳақиқат, ҳақиқат, ҳақиқат эди.

Ҳақ лутфи муқаррар. Азалдан маълум,
Толе бор машаққат сўнгиди.
Келтирмасак агар биз малъун,
Илоҳий тушларни ўнгидан.

Оқиб эзгуликка томон дарёлар,
Бизни қайгурмоқда ҳамон дарёлар.

12

Бизни қайгурмоқда ҳамон дарёлар,
Гоҳи тўлиб тошиб, гоҳида қақраб.
Гоҳи қулатади чекмасдан “ё”лар,
Гоҳида чақади, бамисли ақраб.

Гоҳи жилва қилар олма яноқда,
Гоҳ ҳар писта билан қилади ханда.
Гоҳ чарақлаб туриб ҳар бир чаноқда,
Қизлар хандасини қилар шарманда.

Гоҳида келинлар янглиғ ўйларга,
Чаман хаёлларга чўмиб қолади.
Эл - юртни бир дамда тўйларга,
Бошдан оёққача кўмиб қолади.

Сиз ҳам сочқиларни сочинглар,
Дарёлар йўлини очинглар.

13

Дарёлар йўлини очинглар,
Йўлини дур, лаъли Бадахшонларнинг.
Тақдирнинг қўлини очинглар,
Қўлини шарафлар, шонларнинг.

Беркитинглар иснод йўлини,
Лочинлар келсинлар, кетсин қарғалар.
Ҳиллоллар вақтида тўлиниб,
Ҳонқага қайтсинлар дарғалар.

Такрор ҳилпирасин хотирамизда,
Боболарнинг мағрур туғлари.
Чин бўлсин. Бўлмасин ёди рамзда,
Барҳаёт бўлсинлар руҳлари.

Уволга чиқмасин сарф, хирожинглар,
Дарёлар йўлидан қочинглар.

14

Дарёлар йўлидан қочинглар,
Бу қочмоқ бахтга йўл очмоқдир.
Оллоҳ дарёларин додини тинглар,
Дарёлар – қисматдир, дарёлар – тақдир.

Дарёлар тириклик сиридир,
Қасоси ўлимлар берган зарбанинг.
Дарёлар Тўрт Унсур биридир,
Яъни “Аносир - ул - Арбаа”нинг.

Дарёни хор тутган хор бўлсин,
Азиз бўлсин азиз тутганлар.
Дарёлар ҳормасин, бор бўлсин,
Руҳи билан қўллаб ўтганлар.

Дарё поёнсизлик, дарё – кенгликдир.
Дарё адолатдир. Дарё тенгликдир.

Дарё жон олмайди. Дарё берар жон,
 Қуруқ тўлғанмайди бу каж аждаҳо.
 Жайхун телба эмас, ҳам изламас қон.
 Дарёлари билан жаҳондир жаҳон.

Ҳикмат ҳам кутмангиз ҳар бир нақлдан,
 Тинглангиз Жайхун ҳам Вақтнинг нолишини.
 Жайхун бизни ўйлаб озар ақлдан,
 Ҳеч гапмас иккисин оқмай қолиши.

Қақраб, ташналикка неча бор тўйдик,
 Майсалар чирқираб, чекиб фарёдлар.
 Бизлар дарёларни қайғурмай қўйдик,
 Бизни қайғурмоқда ҳамон дарёлар.

Дарёлар йўлни очинглар,
 Дарёлар йўлидан қочинглар.

Х

Мухаммас

*Муҳаммад Ҳожи Аминаддин ўғлининг “Халқ душмани”
 деб айбланиб, қалоққа олинган кунда ўйлаган ўйлари
 (1937 йил)*

Меҳнатим бирлан саодатли замоним сендадир,
 Йўл олар бўлсам фалакка, Қаҳқашоним сендадир,
 Сендадир алёрларим, оҳу фиғоним сендадир,
 Мен камол топдимми ё йўқ – имтиҳоним сендадир,
 Жайхунимга борлигим кўчган. Нишоним сендадир.

Бахтли мавсум навбаҳор, меңдан мени озод қил,
 Дод ўзи додлаб юборсин, дилни шундай шод қил,
 Бемуҳаббат лаҳзаларнинг барчасин барбод қил,
 Қутлуғ исмингни битиб, руҳим учун иршод қил,
 Шайхи Нажмиддини Кубродек жаҳоним сендадир.

Мўътабарсан, бу аён, лозим на тарғибот, на ваъз,
 Ишқ сўзин такрорига сарфдир мен олган ҳар нафас,

Ҳам ўзинг ишқсан, элим, ҳам сен ўзингсан бир ҳавас,
Бир қушингман, бўлди ҳар дардинг менинг-чун бир қафас,
Сен шифо топ, мен учай бир, осмоним сендадир.

Кўксима тафт бахш этиб, Жайҳундан оқди музларим,
Дард ва дармон рамзи бўлди тонг, кеча, кундузларим,
Дилда тузди анжуман сўнган неча юлдузларим,
Хоразм, жон олди қаърингдан теран илдизларим,
Сенда мевам – гулласам, сўлсам – хазоним сендадир.

Ишқдан ўзга туйғунинг диллардаги нақши ёмон,
Дилда меҳри бўлса, бўлмас ҳаттоки ваҳший ёмон,
Англамас эрса бунга қай шоиру бахши ёмон,
Сен мени авф қил, элим, сўз сўзладим яхши – ёмон,
На илож айлай, ахир, яхши – ёмоним сендадир.

Гарчи дўстлардан кўнгил, бахтдан-да кўзим тўқ эди,
Менга ҳам гоҳ неча бир ғаддор ғанимлар йўқ эди,
Қилдим, Ҳақ, сенга ҳавола, барчаси махлуқ эди,
Шундайин бир сўзларим бор эрди, мисли ўқ эди,
Отганим йўқ ҳеч бирин, чунки камоним сендадир.

Яхшилар қошига бошлаб бормаса, йўлмас йўлим,
Минг чечак бирлан бугун қопландилар ўнгу сўлим,
Фикру ёдинг бирла равшан бу хаёл ойдек тўлин,
Тегса елкам ерга оқшом, тонг саҳар тутдинг қўлим,
Шоҳ Жалолиддину Маҳмуд Паҳлавоним сендадир.

Бўлса ёв оқил агар, беақлу беҳуш ман бўлай,
Тушларида майли ўнг, майли ўнги туш ман бўлай,
Беდიёнат сотса гап, майлига, хомуш ман бўлай,
Жонфидо ўглингман, халқим, сенга не душман бўлай,
Бошга ёғса минг бало, дорилмоним сендадир.

Ибн Аминаддин Муҳаммад дейди, шодман сен билан,
Соҳиби толе ва соҳиб эътиқодман сен билан,
Сен билан мен куй қўшиқдирман, баётман сен билан,
То жаҳон боринча бор халқим, ҳаётман сен билан,
Мендамас жонинг, не бахт, не бахтки, жоним сендадир.

Қудуқ

*Минг мачит,
минг мачитдан – юз гечик,
юз гечикдан – бир ичик.
Хоразм мақоли.*

XX асрнинг йигирманчи йиллари. Ҳонқа ҳокими Муҳаммад Аминаддин ўглига қудуқлардан бирига итнинг ўлиги ташланганлигини айтиб, арз қилишиди.

“Айбдорни топдингизларми?” сўради ҳоким. “Йўқ” деб жавоб қилишиди арзгўйлар. Ҳокимнинг ранги оқарди. Лаблари асабий титраб, яноқ мушаклари ўйнай бошлади. Унинг вазжоҳатидан қўрққувлик эди...

**“Довруқ” таратади ким қудуқ қазиб,
Қудуқ булғаб, кимдир чиқаради от.
Манглайда битикка ҳар ким муносиб,
Қудуқ ифлосланса, шайтон бўлур шод.**

**Минг масжид савоби бор бир қудуқда,
Уни нопок қилган ўз қўли билан.
Ўз умрига, шаксиз, қўяди нуқта...
Тасдиқлайди буни ақл ҳам, дил ҳам.**

**Бир қудуқ неча минг жонларга дармон,
Бир қудуқ...Хивани қилгандир бунёд.
Қудуқ гоҳ орзудир, қудуқ гоҳ армон,
У бутун бир жаҳон, бутун бир дунё.**

**Ҳайвонлар учун ҳам қудуқ муқаддас,
Ҳар бир жонзот учун ҳар қудуқ бир ганж.
Лаънатлансин қудуқ булғаганлар, бас,
Бундайлар мардуддир, бундайлар жирканч.**

**Қудуқлар дарёнинг сўзларидирлар,
Қудуқлар дарёнинг каломи.
Қудуқлар дарёнинг кўзларидирлар,
Қудуқлар дарёнинг саломи.**

Гоҳ Маккани қилдим юракдан тавоф,
Илим истаб, гоҳ бўлдим Тулус, Парижда.
Рисъатлар чекиб, ахтардим савоб,
Ҳар бир жой, ҳар бир вақт ҳамда ҳар ишда.

Эзгулик амалим, севганим баёт,
Тушимда намоён Пир Али Қамбар.
Шаффоф қудуқларда кўринди ҳаёт,
Сувсиз қудуқларда Юсуф Пайғамбар.

Сиз эса қудуқда ит кўрибсизлар,
Балки бу ҳам тимсол, бу ҳам бир умид.
Эҳтимол қудуқда ўз аксин кўриб,
Ўзига ташланган қутурган ул ит.

Қудуқ ҳаромлаган одамни айтса,
Бўлади ёвуз деб ва деса қотил.
Минг чақрим нарида дарёлар қайтса,
Авалло қудуқлар бўлади ботил.

Қудуқ нопок бўлса на очинг аза,
Қудуқ нопок бўлса, на кўз ёшланглар.
Фақат қаҳр билан, фақат дарғазаб,
Бундай қудуқларни кўмиб ташланглар.

Мана шу муносиб таъзия бўлади,
Мана шу бўлади энг лойиқ нутқ.
Чунки, ҳаромланган қудуқ ўлади,
Шаҳид кетар чунки ифлосланган қудуқ.

Ҳоким бўлганимга ўкинаман гоҳ,
Ҳам мазлум, ҳам буюк қадим воҳада.
Гап бир қудуқдамас. Топилади, оҳ,
Қудуқ булғовчилар ҳар бир соҳада.

Такаббур келади гоҳида сак – ит,
Ангатмоқ шарт буни алоҳида.
Навоий бобомиз қилганлар таъкид,
“Керак ҳар ит боши ўз ялоғида”.

Не бахт, ҳақ ҳукмини келтириб бажо,
Сув билан туғилмак, сув билан... ўлмак.
Ҳар бир кўз гавҳари, қорачиққа жо,
Ҳар булоқ, ҳар чашма, ҳатто ҳар кўлмак.

Илоҳий армуғон ҳар бир пат булут,
Иншооллоҳ, ўзанлар сувга тўлади.
Бироқ бир ҳикматни қилманглар унут,
Халқ қандай суви ҳам шундай бўлади.

Сув ҳолига боқиб чекаман андуҳ,
Увол ҳар томчига тутиб мотамни.
Гар тарих эврилса, кемасига Нуҳ,
Олармиди ё йўқ бир жуфт одамни.

Ким учун сув ҳикмат, ким учун бисот,
Ҳар ким пухта тузсин сув сарф режасин.
Ақалли туядек қилсин иқтисод,
Жиллақурса, мушук каби тежасин.

Сувни англасайдик, билсайдик қадрин,
Сув деб еганимиз ғамга бўқардик.
Қисқароқ ёзардик шеърларнинг сатрин,
Ҳар томчи кўз ёшни аяб тўқардик.

Тўфондан қолмаган демангиз ҳеч из,
Ҳеч кимса тошқинлар тамом демасин.
Комил Нуржон олса музейга бежиз,
Хива қудуғи ҳам Нуҳнинг кемасин.

Ҳар қарич саҳро ҳам ўзича бўстон,
Ким сувни хор тутса, боғлари сўлсин.
Дарё-ку дарёдир, уммон-ку уммон,
Ҳар қултум сувга шон-шарафлар бўлсин.

Пўлат зирҳ, қалқонли бўлсин орзулар,
Бўлмасин бу қадар бемажол, маъсум.
Покликдан пок бўлсин номус, ор сувлар,
Қудуқлар қапқоғин ит очолмасин.

Лекин... бўлмас экан юраклар то пок,
Ҳатто ер остида дарёлар нопок.

Сув бахти соғлиғу омонлигингиз,
Баҳраманд бўлсангиз басдир тотидан.
Сизнинг бор яхшилик, ёмонлигингиз,
Ўлса ҳам чиқмайди сувнинг ёдидан.

... раҳм этма, Оллоҳим, абадий ҳоқим,
Қудуқ булғаганнинг манфур жонига.
Ватан айланмасин бир қуни тоқим,
Шаҳид қудуқларнинг қабристонига.

XI Кўприклар

Хотима

Дарёнинг муборак қирғоқларини,
Кўприклар қўшади. Бу – Ҳақдан фармон.
Кўприкли дарёга кўприклар толе,
Кўприксиз дарёга кўприклар армон.

Мангулик қошида тизилар йиллар,
Мисли мижжаларда киприклар...
Кўприклар икки хил бўлади,
Кўприк кўприклар ва одам кўприклар.

Бало-қазоларга кўкраги қалқон,
Тоғлардек юкларга тутганча елка,
Ҳар икки хил кўприк матонат билан,
Жонларини фидо қилдилар элга.

Юз кечик минг масжид нуфузин сақлар,
Кўприклар қўшади халқларни Ҳаққа.
Юз кўришмай неча-неча қирғоқлар,
Ким билсин, неча йил кўприксиз оққан.

Масжидларга элтар кўприклар элни,
Ҳақни унутмайлик, бўлайлик огоҳ.
Масжид бўлмаса гар, масжид – ҳамма ер,
Масжид бўлмаса-да юрак – саждагоҳ.

Элда бошланса гар адоват, нифоқ,
Кўприклар ҳаётдан умид узади.
Яхши замон кўприк тузади,
Ёмон замон кўприк бузади.

Одам олам учун масъулдир,
Одам учун эса энг масъул – олам.
Кўприқдир асрдан-асрга,
Ҳар қатра сувдан то ҳар бир сулола.

Марҳумларнинг руҳи шод бўлсин,
Ҳамжиҳат бўлсинлар тириклар.
Кўприк кўприклар тинч бўлсинлар,
Бор бўлсинлар, одам – кўприклар!

2008 йил, ноябр

Урганч-Тахятюш-Бўстон-Урганч

ЭЗГУЛИК ФАЛСАФАСИ

Қани энди, қуёшдек бўлсанг. Жим нур сочаверсанг. Бунинг учун олов ўзингдан бўлиши керак. Ойдек, нурни қуёшдан олсанг... барибир, буям яхши. Тун – оқшомлари одамларнинг кўзларини, кўнгилларини сирли шуълалар билан ёритганига не етсин!

Қуёш бу – меҳр.

Ой бу – муруват.

Устозларинг шундоққина тепангда сенга нур сочишдан, бегараз ёритишдан сабоқ бериб турса, бу қандай яхши. Устозларинг сенга насиҳатбозлик қилмасалар, балки жимгина ибрат кўрсатсалар, нечоғлик саодат бу.

Биз бахтли шогирдлармиз.

Гап қуёшнинг, гап ойнинг тилини тушунишда. Уларни тушуниш эса, аслида, жуда осон. Ахир, ёғдунинг тилини, нурнинг забонини тушунишнинг нимаси қийин? Ва... нимаси ёмон? Бу тилни ўз вақтида Огаҳий ҳазратлари ҳаммадан ҳам теран тушунган эди. Шунинг учун ҳам у шоҳни қуёшдан ибрат олишга чақирган эди:

Эй шаҳ қарам айлар чоги тенг тут ямону яхшини,

Ким, Меҳр нури тенг тушар вайрону обод устина.

Бироқ, барибир, обод бўлган яхши.

Вайрон бўлиш эса ёмон. Жуда ёмон. Ҳазрат Навоий ёзган эдилар:

Меҳр кўп кўргуздим, аммо меҳрибоне топмадим,

Жон бас- э, қилдим фидо, оромижоне топмадим.

Бир қарашда шоирнинг бу гапи, чиндан ҳам, галати. Хусусан, шоир шахси билан боғлиқ юқорида зикр қилинган жиҳатларни назарда тутсак. Ҳазрат Навоий зоҳирий меҳр ҳақида эмас, одамни ичдан тозартирадиган, ботиний жозиба ҳақида гапиряпти. Ана шу кудратни топмаганидан ўкиняпти. Ҳазрат Навоийдек на бойликдан, на иззат-эҳтиромдан Аллоҳ қисмаган бир одам

“топмадим”, дея кўзда тутаётган мўъжизани мухтасар қилиб кўнгил деб аташ мумкин. Шоир ана шу кўнгилларни топмоқчи, ўз кўнгилни уларга армуғон қилмоқчи. Бироқ оммавий бир кўнгилсизлик юз бераётганлиги сабабли, бир “меҳрибон” тарзида ифодаланаётган ана шу кўнгилларни топмаганлигидан фарёд чекмоқда...

“Оммавий қирғин қуроллари” деган атама мавжуд. Ялпи кўнгилсизликлар қирғин қуролларининг энг даҳшатли туридир. Тўғри, бу қурол одамларни жисман маҳв этмайди, бироқ инсонни инсон қилиб турган маънавиятни завол топтириб, уни ўзлигидан мосуво қилади. Роботлаштиради. Улуғ шоиримиз Абдулла Ориповнинг таъбири билан айтганда, “кўлдузларнинг ҳидини билмайдиган”, “йиғлаган гўдакни юпата олмайдиган” бир аҳволга солади: забун қилади. Шунинг учун ҳам бемеҳрлик иллатининг дастлабки аломатлари кўзга чалиниши билан бонг уриш керак. Унинг жараиғи ҳазрат Навоий умид этган ботиний меҳрининг ўзи янглиғ ички бир тарзда янграб муттасиллик касб этса, юрак уриши сингари бир умр давом этадиган жараёнга айланса, нур устига нур.

Одам қорнига эмас, қадрига йиғлайди. Чунки, одамнинг қоринини тўйғазиш қийин эмас. Меҳнат қилса, насибасига яраша ҳақ топади. Кўнгилни тўйдириш қийин. Бир қарашда-ку бу ҳам осон, бироқ, садағанг кетай бу кўнгил деганни тўйдириш учун аввал уни... топиш керак...

Ҳеч эсимдан чиқмайди, дўстларимдан бирининг фарзанди бемор бўлиб қолганида, уни касалхонага ётқизишди. Шифокорлар дардни чекинтирса ҳам, фарзанднинг гами ҳадеганда тисарилавермади. Унинг юзи ҳамон тунд, қовоғи солиқ, руҳи эзгин эди. Отаси нури дийдасидан “Бунча қисинасан, ўғлим, ахир яхши бўляпсан-ку, яна нима керак сенга”, деб сўраганида, бола “дада-жон, шифокорлардан илтимос қилинг, менга бир оғиз яхши гап айтсинлар”, дея илтижо қилибди. Кўряпсизки, табиблар фарзанднинг дардига даво топганлар, бироқ унинг кўнгилни топа олмаганлар.

Баъзан одамнинг исми-шарифини айтиб мурожаат қилсангиз кифоя, унинг кўнгли тоғдек кўтарилади. Чунки, исм – шаън. Демак, инсоннинг кўнгли унинг шаънидадир.

Ҳаётда кузатганим бор: одам одамнинг исмини айтиб сўкканида ҳам кечирилади. Бироқ онасини, миллатини, ватани номини

айтиб ҳақорат қилганларида, ҳеч ким ҳеч қачон ҳеч кимни кечирмаган...

Авалло, инсоннинг кўнгли унинг онасида, миллатида, ватанидадир. Шунинг учун ҳам сиз ҳар бир одамни камситаетиб, унинг онасини, миллатини, ватанини ерга ураётган бўласиз. Чунки таҳқирланган одам албатта сизни ҳам – хоҳ ошкор, хоҳ пинҳон – ҳақорат қилади.

Демак, бошқани ҳақорат қилиш бу – ўзингни ҳам ҳақоратга қўйиш билан баробар.

Борингки, ҳамма-ҳамманинг кўнглини топиш қийин. Лекин, шуни унутмаслик керакки, ҳеч кимнинг кўнглини оғритишга ҳаққимиз йўқ. Одамларга яхшилик қилиш одамларга ёмонлик қилмасликдан бошланади. Модомики, оғриётган экан, кўнгли мавҳум тушунча эмас, мавжуд ҳодиса. Муайян бир мўъжизадир.

Дунёдаги жамики бало – офатлар, ҳунрезликлар, фожиалар бир-бирини тополмаган кўнгилларнинг тақдирга қарши исёнидан бино бўлади.

Одамларнинг кўнглини топиш асосий бурчи бўлмаган касбнинг ўзи йўқ. Агар мендан ҳамма касбни бир тушунча билан изҳор қил, десалар, “Одамларнинг кўнглини топиш” деб жавоб берган бўлур эдим. Бизлар даволаб, бинолар қуриб, шеърлар ёзиб, кашфиётлар қилиб, ҳосиллар етиштириб, конлар очиб, худлас, барча эзгу ишларни қилаётиб, асосан бир муҳим вазифани адо этамиз: одамларнинг кўнглини топамиз.

“Ҳамма йўллар Римга элтади”, деган экан қадимги италияликлар. Ёлгон айтишибди улар. Ҳамма йўллар фақат бир манзилга – одамларнинг кўнглига элтади. Бошқа барча йўллар ҳалокатлидир. Бир-бирларини тополмаган кўнгиллар бир-бирларига қараб ўқ узадилар. Афсуски, бундай ўқлар аксар ҳолларда адашмайди. Ўқлар одамларнинг кўнглини тўғри топиб боради. Шунинг учун ҳам биз айтилган сўз – отилган ўқ деймиз. Аслида, айтилган сўз бўлса торпедони эслатади. Шунинг учун у мўлжалга, яъни инсон кўнглига бориб тегмагунча ўзининг даҳшатли парвозидан тинмайди. Шаънингизга айтилган яхши гаплар қаерладир чарчаб, парвоздан тўхтаб қолган бўлиши мумкин. Ёвуз сўзнинг қанотлари толмас бўлади. Бироқ қўрқманг. Ноумид бўлмасангиз, дунёдаги барча қузғунларнинг қанотларидаги қудратни бахт қушларининг қанотларига олиб бериш мумкин. Бу илоҳий мусодара бизнинг иродамиз билан содир бўлади.

Келинг, яхшиси Меҳр йилини меҳр абадиятига, мурувват мангулигига айлантирайлик. Бу ишнинг уддасидан чиқса бўлади. Фақат чин кўнгилдан ишташ керак.

Биз ишташимиз керак. Бугун ёки бу йил эмас, ҳамма вақт ишташимиз керак. “Ҳамма вақт”, аслида, абадиятдир.

Одамларнинг кўнглини топишни вазифа қилиб олган одамлар чинакам раҳбарлардир. Раҳбар, айниқса, одамларнинг кўнглини топишдан адашса таҳликалидир. Чунки, раҳбар – хоҳ катта, хоҳ кичик бўлсин, ҳаммиса Ватаннинг номидан иш кўради. Шунинг учун ҳам ҳар бир раҳбарнинг салоҳияти ё ноқобил эканлиги унинг одамлар кўнглини қай даражада топа олишига боғлиқдир.

Талабчанликни қўлдан бой бермаган ҳолда, одамларни дилшод қила билиш ҳар бир раҳбар учун ҳам қарз, ҳам фарз. Ана шу бахтга эришса олмаган раҳбар учун ҳар қандай оромкурси чақиртиканак. Чунки одамларнинг кўнглини оғритаётган раҳбар одамни ўз касбидан. уй – элидан, боринги, ҳатто ватанидан бездириши ҳеч гап эмас.

Шундай лашкарбошилар бўлишганки, барча аскарларини нома-ном билишган. Одамлар бор, ўз фарзандларининг номини адаштирадилар. Албатта, яши лашкарбоши бўлиш учун ҳар бир аскарнинг номини билиш шарт эмас. Бироқ, ҳар бир аскарнинг кўнглини топа билиш шарт. Акс ҳолда қўшин бундай лашкарбошига итоат қилмай кўяди.

Бу йил “Меҳр – мурувват йили”. Меҳр-мурувват инсоний муносабатларнинг илоҳий бир меъёридир. Шунинг учун ҳам у тез унутилади. Сиз қаерда қандай мева еганингизни дарров ёддан чиқарасиз, бироқ еган калтагингиз унутилмайди. Бахт қуши, одатда оҳиста кўнади, калтак эса қаттиқ тушади.

Мавриди келганда, муайян фазилатга бағишланган ҳар бир йилнинг 360 ёки 365 кун эмас, балки абадий давом қилиши зарурлигини алоҳида таъкидлаб кўйиш лозим. Дейлик, рўза ойида риоя қилинадиган фазилатларнинг ҳар бири эътиқодли одам учун бир йил, бир умр мобайнида дастуриламал бўлгани каби, ҳар бир фазилат билан зийнатланган йилимиз мамлакатимизнинг умри қадар ҳар бир фуқаро учун ҳаёт тарзига айланиши лозим. Шундагина ҳар бир йилни муайян бир хислат билан зийнатландан муддао ҳосил бўлади. Негаки, ҳар бир одамнинг, хусусан, бутун инсониятнинг умуман дунёга келишидан мақсади меҳр-мурувват кўрмоқ ва кўрсатмоқдир. Искандар жаҳонгирлик марта-

басига эришгач, устозини йўқлаб борибди. “Устоз, – дебди у офтобда исинаётган кекса муаллимга, – мен бутун дунёни забт этдим, сизнинг яхшиликларингизни қайтармоқчиман. Тиланг тилагингизни! Устоз унга жавобан дебдики: “Сендан бир тилагим шуки, офтобнинг олдидан қоч, қуёшни мендан тўсма!”.

“Меҳр” сўзининг луғавий маъноси “қуёш” демакдир. “Меҳрибон” бу – қуёшни раво кўрмоқ демакдир. Қуёш ҳар биримиздадир. Бу қуёш кўнглимиздир. Келинг, бир-биримизга қуёшни раво кўриш умидида бўлайлик. Шундагина яшаш шунчаки тирикчилик эмас, чинакам ҳаётга айланади. Имплашлардан парвозга ўта бошлаймиз.

Эзгулик нақадар ялли бўлмасин, меҳр-муруват ҳақида нақадар глобал оҳангда, умумбашарий нуқтаи назардан гапирмайлик, бу фазилатлар воқеа тарзида бир одамнинг бир одамга яхшилигидан, шунингдек, бундай яхшиликларнинг мажмуасидан таркиб топади. Рўй беради.

*Доим севиб яшасин
Бир одамни бир одам.*

деб хитоб этган эди Қорақалпоқ халқининг улуғ шоири Иброҳим Юсупов. Немис файласуфи Альберт Швейцер бўлса умр бўйи одамларнинг ўзаро муносабатларини ўрганиб, “одамдан-одамга” деган инсонпарварлик концепциясини ишлаб чиққан, сўнгра “Хўш, менинг ўзим бу борада ким учун ва нима қилдим?” деган саволни ўз олдида кўндаланг қўйган ва бунга амалий жавоб бериш учун ёши бир жойларга бориб қолган бўлишига қарамай, тиббиёт институтида таҳсил олиб, сўнгра Ламбаране деган жойдаги ярим ёввойи ерликларни даволаш ва тарбиялаш учун кетган эди. Швейцернинг одам қилиши керак бўлган одамлари одамхўрлар эди. “Мен ерлик беморларни операция столига ётқизиб, қўлимга скалпелни олганимда, уларнинг ранглари қўрқувдан оқариб кетар эди. Доктор мени еб қўймоқчимикан, деб қўрқар эди улар”, дея хотирлайди бу аллома.

Одамларга яхшилик қилишдан қўрқманг. Улар ҳатто “Мени еб қўймоқчимикан?” деб таҳликага тушган пайтларида ҳам, сиз одамларга яхшилик қилишда давом этаверинг. Бир шарт: қилаётган яхшилигингиз одамларга фақат манфаат етказиб қолмасдан, уларни тарбияласин ҳам.

“На айтади, на қайтади” фалсафасини унутинг. Қуёшга биз не яхшилиқ қиляпмиз? Ҳеч қандай. У эса бизга ҳаёт бахш этиб турибди. Сиз одамларга дўст бўлинг. Фаол дўст бўлинг. Холис дўст бўлинг.

*“Ҳақ – дўст!” дея жим чекса фигон дўст – чин дўст,
Қилгучи ибодатни ниҳон дўст – чин дўст,
Кўз-кўзлама ҳеч бергану олган нонинг,
Нон дўсти эмас, аслида жон дўст – чин дўст.*

Сиз жон дўсти бўлинг. Сиз жон дўсти, мен жон дўсти, у жон дўсти бўлсак инсоният буткул жон дўстларидан таркиб топади. Ва бундай дўстлик сизни бахтсиз бўлишга қўймайди.

Дўстсиз бошим – тузсиз ошим, дейди халқимиз. “Бош” бу – инсоннинг тақдири. унинг илк нафасидан то сўнгги дамигача бўлган ҳаёт мобайнидир. Ана шу “бош”, яъни мақолда мажозан ифода қилинаётган ана шу “ош”нинг тузсиз бўлишини тасаввур қилиш учун ҳар бир одам ақалли бир луқма тузсиз ош тановул қилиб кўрган бўлиши лозим. Сўнгра ана шу тотсизлик, ана шу таъмсизликнинг уқубатини, ғашлантирувчи бир азобини ҳаётингизнинг ҳар бир нафасига тадбиқ қилиб кўрсангиз, дўстсизлик кулфатининг нақадар бир поёнсиз бўлиши мумкинлиги кўз олдингизга келади.

Ҳозирги даврда нафақат бизнинг халқимиз, балки бутун инсоният мураккаб бир кунларни бошдан кечирмоқда. Аҳли башарнинг деярли тенг ярми бир ижтимоий-иқтисодий формациядан иккинчисига ўтмоқда ёки яна ҳам аниқроқ қилиб айтадиган бўлсак, қайтмоқда. Бундай умумжаҳоний жараённинг тебраниш чизиқлари ҳар бир одамнинг юрагидан ўтишини кўз олдимишга келтирсак, ҳар бир одамнинг руҳиятида кечётган маънавий тугёнлар, талотумларининг зир титратгич изтиробларини ҳам тасаввур қилиш мумкин. Ҳаёт жараёни суръатларининг дам сайин шиддатли тус олиши, ер шарининг олтидан бир қисмини ташкил қилган шўролар тузуми мафкурасининг инсониятни ана шу инсониятга қарши қўйишга интилиши, жаҳон маънавий хазинасининг сохталаштирилиб талқин қилинган ҳолда халқларга бутун аср мобайнида мутлақ ҳақиқат тарзида тақдим қилиб турилиши одамларнинг ўзаро муносабатларидаги турли жиҳатларга путур етказмай қолмади. Ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайдиган хунрез-

ликлар, сиёсат даражасига кўтарилган иккиюзламачиликлар, мафкура тарзида илгари сурилган мамлакат миқёсидаги тилёғ-ламаликлар, калейдоскопдагидек турли ранг ва шаклларга кириб, кўзларни жимирлатувчи буқаламунлик, чақимчилик, одамлардаги ҳасад туйғусига асосланган ҳолда содир этиб турилган, чақимчиликка асосланган қизил террор, ёлғон... ёлғон – буларнинг барчаси ўз ишини қилди. Кишиларимиз маънавиятини, руҳий ҳаётини мағиз-мағизларигача заҳарлади, кўпчиликни ҳақир бир оломонга айлантириб қўйди.

Ким билади, эҳтимол биз бўёқларни бирмунча қуюқлаштираётгандирмиз. Бироқ хорижда бўлиб қайтган бир инсоннинг бундан ўн беш йил аввал айтган гапи эсимдан чиқмайди: “У юртда рўпарангдан ўтаётган йўловчиларнинг қиёфасига боқсанг, нотаниш одамларнинг бир-бировга нисбатан қардошлик юз ифодасини туясан, кўзқарашлар одамшаванда, майин, хайрихоҳ. Бизда, нотаниш одамлар бир-бирларига шундай ёвқарашлар билан тикиладиларки нима бало, бу одамлар бир-бирларига ота душманимилар, деб ўйлаб қоласан”.

Ранг кўр, ҳол сўр, дейдилар. Бошқача бўлиши мумкин эмас эди. Ҳар бир одам, ҳар бир оила, ҳар бир жамоа синфий кураш ҳамда фақат зиддиятлар эвазигагина инсон ҳаёт кечириши мумкин, деган ақида асосида тарбияланган, “инсон инсонга дўст, ўртоқ, биродар” деган шиорлар ўтмиш мафкурасидан олиниб, тил учуда тўтиқушларча такрорланиб туриладиган жамиятда туғилиб ўсган одамларнинг юз ифодалари бошқача бўлиши мумкинми эди? Тўғри, одам одамнинг юз ифодасига нон тўғраб емайди. Бироқ шунисиям борки, ана шу юз ифодалари руҳларимизнинг таржимонлари, бинобарин, ўзаро муносабатларимизни белгилайдиган ўзига хос бир мезонлар эди. “Ул дийдордир, емадилар, тўйдилар” деганку шоир ҳам.

Мана шундай вазиятда “Дўстлик” деб аталмиш инсоний туйғу қақшатқич зарбага учради. Биз бу ўринда ИНСОНИЙ деган сўзга алоҳида урғу бермоқчимиз. Чунки, дўстлик, меҳр-муруват, садоқат деган тушунчалар, аввало, инсонга хос бўлган фазилатлардир. Онгли хислатлардир. Биз бу фазилатларнинг аломатларини ҳайвонлардаги инстинкт тарзида кўрганимизда ҳам астойдил қувонамиз. Ўзларимиз билан улар ўртасида қардошлик туйғуларини туямиз. Бироқ бу фазилатларни уларнинг қонуний эгалари бўлмиш одамларда кўрмасак, ҳақоратланамиз.

Бироқ шунисиям борки, тарихий ноқулай шарт-шароитларда ҳам дўстлик деб аталмиш мўътабар дарахтнинг илдиэлари омон қолди. Чунки бу дарахт одамларнинг юракларидаги томирлардан униб чиққан эди. Бинобарин, бу дарахт башарият дарахтининг илдиэлари билан муштарақ бўлганлиги учун завоп топмади. Шу боис бу илдиэлар бир юракда қуригани билан мингта кўнгилда янгиланиб туради. Ана шу илдиэлардан қувват олган дўстлик дарахти қанча қуриб – қовжирамасин, барча минтақаларда, ҳар қандай об-ҳаво шароитларида қайта-қайта гуллаб-яшнайверади, барқ ураверади, мева бераверади.

Сўз йўқ, дўстлик туйғуси, инсонлараро биродарлик деб аталмиш неъмат сўнгги йилларда ҳам янги имтиҳон босқичларидан ўтмоқда. Бозор иқтисодиёти, тафаккуримиздаги моддий жиҳатлар салмоғининг ортиб бораётганлиги, ўзаро ҳамнафаслик туйғуларимизни янги синовлар гирдобига ташлади. Аниқроғи, ҳамнафаслик “ҳамнафслик” билан мусобақага киришди. Дўстлик манфаатпараст туйғу эмас, манфаатпарвар туйғудир. Яъни, манфаатларимизга путур етказмаган ҳолда дўстлашниш, дўстлигимизга раҳна солмайдиган бир тарзда ҳамкорлик қилиш бу мўътабар туйғуга ҳаёт бахш этадиган фазилатларнинг муҳим жиҳатидир.

Албатта, дўстликнинг ижтимоий илдиэларга меъридан ортиқ даражада аҳамият бериш ҳам мантиққа мувофиқ эмас. Ҳар бир одам – бир олам. Икки одамнинг дўстлиги баъзан икки мамлакатнинг дўстлигига сабаб бўлиши мумкин. Билъакс, ана шу икки одам мамлакат манфаатларини хотирдан фаромуш қилиб, ўз шахсий эҳтиросларига берилиб кетсалар, халқлар ўртасида низолар пайдо бўлиши ҳеч гап эмас. Одамлар бор, уларнинг дўстлиги икки кўнгилдан нарига ўтмайди. Одамлар бор, уларнинг дўстлиги халқларни жонажон қилади. Инсоният дўстлик масаласининг барча маромларини ишлаб чиқди. Бироқ бу маромларга амал қилишга келганда, ҳали ҳозиргача улкан муваффақиятларни қўлга кирита олмаётир. Акс ҳолда, бугунги даврда содир бўлиб турган хунрезликлар, ҳеч бир мантиқ, ҳеч бир фалсафа билан оқлаб бўлмайдиган терроризм балолари содир бўлиб турмаган бўлур эди.

Дўстлик ёлғон бўлса, ҳамма нарса ёлғон бўлади. Барқарор ҳақиқатлардан озиқланмаган дўстликнинг умри қисқагина бўлиб қолмасдан, бундай “дўстлик” касофатли ҳам бўлади. Шунинг

учун ҳам инсониятнинг фозил вакиллари томонидан ишлаб чиқилган тамойилларга амал қилиш, дўстликнинг мумтоз дастурил-амаллари билан ҳаёт кечирिशгина биз учун йўлчи юлдуз бўла олади. Азалий эзгуликлар такрорланиб турмаса, азалий ёвузликлар такрорланаверади.

Дўстликнинг ижтимоий илдиzlари нақадар аҳамиятли бўлмасин, у аввало, жузъий туйғу эканлигини ҳам унутмаслигимиз керак. Дўстлик ўзининг ана шу жиҳатлари билан ҳам оламшумулдир Ҳар бир одамнинг дўстлик туйғуси алоҳида бир салтанат бўлиб, бу салтанатнинг шоҳи ҳам, фуқароси ҳам ана шу одамнинг ҳамда ана шу одам дўст деб танлаган иккинчи инсоннинг кўнгил битимларига асосланган мўъжизадир.

*Кўнглинг истар ёрлар бирла ҳамиша шод бўл,
Мендину қимдинки кўнглинг истамас озод бўл.*

Ҳазрат Навоийнинг бу ўгити ҳамма замонлар, ҳамма инсонлар учун дастуриламал бўларлидир.

Дўстлик туйғуси жонзотларда ҳам бор, деган эдик.

Бироқ инсоннинг дўстликдаги собитлиги итнинг вафоси-ю, отнинг садоқатидек инстинктга эмас, ақлу заковатга таянганлиги билан тафовут қилади. Оққушнинг садоқати билан Маҳнуннинг вафоси ўртасида ер билан осмонча тафовут бўлганидек, инсонларнинг оқилона дўстлиги ҳам одамий бир эҳтиромга, ибратга лойиқ. Хуллас, дўстликнинг турли жиҳатлари-ю, истисно ҳамда мустаснолари тўғрисида узоқ фикрлаш мумкин. Ҳар бир инсон инсоният ишлаб чиққан тамойилларга ўз ҳаёт тажрибасини ҳам қўшиб, ана шу маънавий бойликни дўстлашиш бобида ўзи учун қоида қилиб олса, назаримизда, нур устига нур бўлади.

Айёр одам айтибди: “Мен дономан, чунки айёр бўлиш учун ақл керак. Мен бўлсам ақл кучимга таяниб айёрлик қиламан”.

Доно одам айтибди: “Йўқ, айёрлик бошқа, донолик бошқа. Айёр одам бошқаларга зарар етказиш ҳисобига ўз фойдасини кўзлайди. Доно одам бошқаларга фойда етказиш ҳисобига ўз фойдасини кўзлайди”.

Демак, айёрлардан дўст чиқмайди, донолардан дўст чиқади.

Ҳозир шу ҳақда бир ривоят ёдга тушди. Раҳматлик отам ҳикоя қилиб бергандилар. Шундай қилиб, “Чол ва илон” ривоятини бошлаймиз.

Қадим замонларда бир чол бўлиб, унинг чоғроққина бир чорбоғи бор экан. Чорбоғ тўрида бир илон ҳам яшаркан. Чол ва илон қалин дуст эканлар. Улар ўзаро ҳамжиҳатликда, меҳру мурувватда кун кечиришаркан. Чол ҳар куни эрталаб илонга бир коса қатиқ элтар, илон бунга жавобан, косага бир тилло ташларкан. Чол ва унинг ўғли бир тилло эвазига туппа-тузук тирикчилик ўтказишаркан. Бир тилло сирини чол ҳеч кимга, ҳатто ўғлига ҳам айтмабди.

Бир куни чол ҳаж сафарига отланибди. Илоннинг олдига келиб:

– Ўғлимни ҳамма гапдан воқиф қилдим, илонжон. У сенга ҳар куни бир коса қатиқ келтиради, – дебди у.

– Э-э, чакки қилибсан, – дебди доно илон, – ...Ҳай, майли, кўрамиз. Охири бахайр бўлсин, ишқилиб...

Чол жўнаб кетибди. Ўғли ҳар куни бир коса қатиқ келтирадиган, илон, аввалгидек, бир тиллони косага ташлайдиган бўлибди.

Кунлардан бир кун ўғилнинг феъли айнибди. “Ҳар куни бир тиллодан олиб юраманми? Ўзи, бир илон бўлса, уни боқиб, овора бўлиб юришнинг нима кераги бор. Яхшиси илонни ўлдираман-да, биратўла ҳамма тиллога эгалик қиламан”. Кейинги сафар ўғил чопонининг остида ошпичоқ яшириб кепти. Илон қатиқ ичаётганда, ошпичоқни илонга урибди. Илон чап берибди-ю, ошпичоқ барибир думини чопибди. Шунда у, бир қайрилиб, ўғилни чақибди. Ўғил тил тортмай ўлибди. Илон инига кириб кетибди. Ўғилни дафн қилибдилар.

Чол ҳаждан қайтгач гап нимадалигини пайқабди, орадан бироз вақт ўтказиб, тағин бир коса қатиқни олиб, илоннинг олдига келибди. Чўлтоқ илон аста инидан чиқибди.

– Ҳа, чол, яна келдингми?

– Ҳа, илонжон. Ақлим етиб турибди, айб ўғлимда бўлган. Ўтган ишга саловат, кел, аввалгидек дўст бўлайлик.

– Йўқ, чол! Ҳамма ўтган ишга ҳам саловот бўлавермайди. Энди сен мени кўрсанг, ўғлинг ёдингга тушади, мен сени кўрсам, думимни эслайман. Шунинг учун биз такрор дўст бўла олмаймиз. Алвидо!

Доно илон шу гапларни айтиб, инига кириб кетибди.

... Умуман олганда, илонлар ҳар куни нечта одамни ўлимдан холос қилишяпти - ю, одамлар нечта илоннинг бошига етаяпти,

бу ҳақда ҳеч ўйлаб кўрганмисиз? Ҳисоб, ҳар ҳолда, илонлар фойдасига натижаланмаса керак. Ҳар ҳолда, шуниси аниқки, илонлар одамларсиз бамайлихотир яшайверади, бироқ одамларнинг илонларсиз ҳаёт кечирishi оғир. Жуда ҳам оғир.

Меҳрни фақат ойдан, Мурувватни фақат қуёшдан эмас, ҳатто... ҳар иккаласини ҳатто илондан ҳам ўрганиш мумкин. Бироқ, ҳар бир одам меҳр - мурувват тимсолига айланса, яна ҳам яхши.

Одам одамга шогирд, одам одамга устоз бўлганига не етсин!
Муносиб устоз бўлмоқ. Муносиб шогирд бўлмоқ.

Меҳр-мурувватни дўстликда,
Дўстликни меҳр-мурувватда кўрмоқ...

Бизни эзгулик салтанатининг муносиб фуқаролари қилиб камол топтирадиган, жаҳолат зиндонидан ҳалос этадиган имкон мана шу.

2004

МАНГУЛИК ЖАМОЛИ

Ҳаёт она алласидан бошланади. Ватан ҳам. Демак, қўшиқ, бизнинг вужудимизга, бинобарин, руҳимизга ҳам сут билан кирган. Сут билан кирганки, демак...жон билан чиқади. Бироқ... чиқармикин жон билан?..

Отажон Худойшукуров ҳақида ўйлаганинда, бу фикрга шубҳа пайдо бўла бошлайди. Бу шубҳа ишончга, ишонч эътиқодга айланади. Йўқ, сут билан кирган қўшиқ жон билан чиқмайди. Қўшиқ, бу – баландпарвоз руҳ. Руҳ эса, маълумингизким, жондан узоқ яшайди.

Отажон Худойшукуров минг тўққиз юз қирқ тўртинчи йилнинг тўртинчи октябрида Тўрткўлда таваллуд топган. У куйлаган қўшиқлар, ким билсин қачон ва қасрда туғилган. Ишонасанки, бу қўшиқлар самоларда саргардон кезиб, ҳофизнинг туғилишини кутган, жуда муштоқлик билан кутган. Балоғатга етишига овоз пайларининг мустаҳкамланишига илҳақ кўз тутган. Бу қўшиқлар ҳофиз юрагига ташрифини, бир дақиқа бўлсин, кечиктирмаган. Шунинг учундирки, у балоғат ёшига етгач, ўзининг ҳайбатли бир руҳдаги, Жайҳундек телбавор, Султонвайс тоғидек, илоҳий ва муҳташам қўшиқлари билан элга танилди. Юраклар томонидан эътироф қилинди, Ардоқда бўла бошлади.

Ёш ҳофиз ўз фаолиятини, барча истеъдод эгалари сингари, устозларга эргашишдан бошлади. Ҳожихон Болтаев... Комилжон Отаниёзов... Рўзимат Жуманиёзов... бу улуғвор рўйхатни давом қилдириш мумкин. Бироқ эътиборли жиҳати шунда эдики, ўзининг дастлабки наволаридаёқ ёш ҳофиз устозларга қанчалик суянмасин, унинг қўшиқлари, барибир, Отажон Худойшукуров қадди-қомати, Отажон Худойшукуров қиёфаси билан туғилиб, осмонларда жаранг лайверар эди. Бу қўшиқлар унинг қўшиқлари эди. У кутган ва уни кутган қўшиқлар эди. Неча минг-минг маротаба неча минг-минглаб ҳофизлар томонидан ижро этилган азалий халқ қўшиқлари илк дафъа куйланаётгандек туюлар эди. У шундай эди. У оёқ-тирноқларидан тортиб, сочларининг учигача қўшиқлар билан тўлиб-тошган инсон эди. Унинг қўшиқлари бир дунё эди.

У ўз суҳбатларидан бирида “Шогирдларингиз борми?” деган саволга зарда билан “Менинг шогирдларим йўқ!” деб жавоб бер-

ган эди. Баъзилар буни нотўғри тушундилар. Кимдир “Отажон оға шогирдларининг оқибатсизлигидан нолияпти” деди, биров у деди, биров бу деди. Аслида гап бошқа ёқда эди. Отажон Худойшукуров тақлидчиликнинг устоз-шогирдлик деб тушунилишига қарши эди. Санъат соҳасида бир одам фақат бир одамнинг шогирди бўлса, бундай шогирдликнинг узоққа бора олмаслигини теран англади. Чунки унинг ўзи кўплаб мактаблардан сабоқ олган шогирд эди. Кўплаб дарёлардан сув ичган эди. У Ўзбекистон, Туркменистон, Татаристон халқларининг артисти, Қорақалпоқ диёрининг жигаргўшаси сифатида, Ҳамза мукофотининг, Бердақ мукофотининг-да совриндори эди. Мукофотларни зарра камситмай айтиш мумкин, бу унвонлар Отажон Худойшукуровга бўлган халқ ихлосининг бир қатраси эди.

Шуни ҳам таъкидлаб қўйиш лозимки, Отажон Худойшукуровнинг қўшиқлари ҳам, улар нақадар ҳайбатли бўлмасин, ўз халқига ҳофиз муҳаббатининг-да бир қатраси эди. Отажон оғанинг умри унинг буюк устози Ҳожихон Болтаевникидек узоқ бўлганидами эди, балки айгмаган қўшиғи, олмаган мукофоти қолмас, бироқ буларнинг ҳар иккаласи ҳам бизга камдек туюлаверган бўларди. Шоиримиз Омон Матчон Отажон Худойшукуровни “Иккинчи дарё” деб кашф қилган эди. Дарёлар эса ҳар хил бўлади. Мен Русияда истиқомат қилган йилларимда, бизларнинг ариқларчалик дарёларни кўрганман. Нафсиламри, улар ҳам дарё эдилар. Бироқ Жайхундек дарёнинг ёнида иккинчи дарё бўлишнинг ўзи бўлмайди: Отажон Худойшукуров азим дарё эди. Аниқроғи, унинг туғилиб ўсган она ўлкаси Тўрткўл унинг бўғзидан тўрт денгиз бўлиб отиларди. Еру кўкка сиғмасди.

Отажон Худойшукуров наволарида мумтоз ғазаллар, замондошларимизнинг сермазмун шеърлари ўзининг иккинчи умрини топар эди. Шуни алоҳида таъкид этмоқ керакки, бу уммоннинг сурури мазкур шеърларнинг шоирлар юракларида туғилаётгандаги шукуҳдан кам бўлмасди. Қоғозларда лол қолган сўзлар ҳофизнинг дилидан, тилидан, бўғзидан, Абдулла Ориф таъбири билан айтганда, эшилиб-тўлганиб турар, қайтадан таваллуд топар, ҳаётга, ўзининг иккинчи ҳаётига тулпор бўлиб отлиқар, лочин бўлиб парвоз қилар, шамол бўлиб елар эди. Иброҳим Юсуповнинг “Эсар Жайхун шамоллари”ни эсланг. Бу шеър ҳофиз ижросида чиндан ҳам Жайхун шамолларига айланиб, ғувиллайди. Сочларингни силаб, кўйлагингни ҳилпиради. Дарахтлар-

ни шовуллатади. Дарёни чайқатади. Отажон Худойшукуров қўшиқларида олис Бодойтўқай тўранғиларига ўрмалаб чиқаётган қирчумолидан тортиб, бу ерларни ҳали яқиндагина тарк этган Аму йўлбарсларигача, Жайхуннинг соҳилларида эрмак учун кумлойдан ўзининг дастлабки қасрчаларини қураётган болакайларнинг орзу-умидларидан тортиб, Калтаминорнинг қурилмай қолган армонли юксакликларигача – барча-барчаси барҳаёт эди. Бу қўшиқларда Ҳожихон Болтаевнинг арслонсиёқ ижролари бирмунча ором олар. Комилжон Отаниёзовнинг ўйноқи талқинлари, сержилва оҳанглари осойишталанар, Рўзимат Жуманиёзов ижросидаги мавжлар анча тиниқлашиб, Назир Қорийнинг торларида ҳасрат чекаётган ожиз кўзлар чарақлаб очилиб кетар эди.

Отажон Худойшукуровнинг қўшиқларида ҳам, феъл-атворида ҳам унинг ғурурига унинг сўфиёна бир хокисорлиги чамбарчас тарзда эшилиб кетган эди. Уни ўта донгдор сиймоларнинг тантаналарида ҳам, ғариб бир деҳқоннинг тўйларида ҳам бирдек куйиб-ёниб қилган хизматлари бир-биридан тафовут қилмасди.

Шундай бир воқеа маълум: Отажон оға филармонияда хизмат қилиб юрган пайтларида ўртачароқ даражадаги бир раҳбарнинг тазйиқига учрайди. Еундан хабар топган Маданият ишлари вазирини ҳар иккаласини ҳам ўз ҳузурига таклиф қилиб, англашмовчиликни бартараф қилгач, ҳофизга тазйиқ ўтказган амалдорга танбеҳ бериб, дейдики: “Сиз юз нафар ўспиринни тракторчиликка ўқитсангиз, шулардан нари борса, йигирматасидан яхши тракторчи чиқар. Бироқ минглаб ҳофизларнинг ичидан биттагинаси Отажон оғадек пукуҳли истеъдод эгаси бўлиб чиқиши мумкин. Шундай инсонни қисинтиришга, унга азоб беришга қандай ҳаддингиз сизғди?”. Шунда Отажон Худойшукуров мулзам бўлиб деган экан: “Йўқ, ундай эмас, ёшулти. Ҳар бир оддий деҳқоннинг Аллоҳ олдидаги савоби улуг ҳофизниқидан кам эмас. Ҳофиз бўлиш учун қандай истеъдод керак бўлса, деҳқон бўлиш учун ҳам, тракторчи бўлиш учун ҳам ана шундай салоҳият лозим. Мен ўзимни оддий меҳнатқашдан афзал кўрмайман”.

Отажон Худойшукуровни яхши билган одамлар ҳофизнинг бу сўзлари шунчаки бир дабдаба учун айтилмаганлигини яхши англайдилар. Отажон Худойшукуров сўзи билан иши бир одам эди.

Сўз йўқ, ҳамма ҳам, хусусан, йил-ўн икки ой кеча-ю кундуз жисмоний меҳнат билан банд одамлар, айниқса, деҳқонлар ҳамиша ҳам китоб ўқиш учун вақт топавермайдилар. Бироқ, Отажон Худойшукуровнинг бетимсол қўшиқлари улар учун иш устида ҳам, ҳордиқ чиқараётганда ҳам ҳамиша қулоқлардан юракларга, юраклардан ақлларга бориб етадиган мутолаа эди. Отажон Худойшукуровнинг қўшиқларида Навоий Огаҳий билан суҳбат қураб, Маҳтумқули Машраб билан ҳасратлашар, Партав ҳазратлари “Муҳаббат достони ичра тенгсиз қаҳрамондурман” деб ифтихор этар, Абдулла Оришов биринчи муҳабба гини эслаб маҳзунланар, Омон Матчоннинг хаёлларида наргислар қулф урар, Ошиқ Эркин ўтириб ўйланганида, унинг алвон байтлари қуёш бўлиб зиё сочар, Қадам Саидмуроднинг қалами саболардан хабарлар йўллар эди.

Ҳозирги вақтларда Тошкент – Нукус трактдан ҳаракатланаётган машиналар Тўрткўл, Эллиққалъа ҳудудларига етганда, тезликларини пасайтириб, оҳиста йўл юрадилар. Бу ҳудудларда одамнинг юрагини қўшиқлар руҳи эгаллай бошлайди. Бу ерларда ҳаракат шиддати пасайиб, туйғулар суръати авж ола бошлайди. Бу эврилиш, бу руҳий инқилоб Отажон Худойшукуровга бўлган халқ меҳрининг, ихлосининг ўзига хос бир кўринишидир. Зоҳир бўлишидир. Халқимиз руҳидаги бу кайфият, айниқса, сўнгги йилларда кучайди. Ўзгача бир мазмун, ўзгача бир фаолият касб этди...

Отажон оға, шахсий ижрочиликдан ташқари, ташкилотчи сифатида Қорақалпоғистон учун ҳам улкан хизматлар қилди. У ўлкамиздаги ёш истеъдодларни тарбиялашга ҳам буюк ҳисса қўшган инсон. Унинг ўзи раҳбарлик қилган филармониядаги фаолиятини олиб кўринг. Ёҳуд Отажон оғанинг Ажиниёз, Бердақ, Иброҳим Юсупов каби шоирлар меросидан танлаб олиб яратган қўшиқларини тингланг. Фақатгина буюк инсонлар икки халқ ўртасида, умуман, халқлар ўртасида мана шундай буюк бир элчилик вазифасини ўтайдилар, дарёлардаги улуғвор кўприклар сингари қирғоқларни туташтириб турадилар...

Ҳозир Отажон Худойшукуров хотирасига бағишлаб ўтказила бошлаган маросимлар мунтазамлик касб этган. Бундай тадбирлар муайян маъмурий саъй-ҳаракатлар воситасида тўрткўлликларнинг, эллиққалъаликларнинг ўзига хос маънавий ҳаёт тарзига айланди. Икки йилда бир маротаба ўтказиладиган

кўрик-танловлар халқимизга янгидан-янги истеъдод соҳибларини кашф этиб берди. Отажон Худойшукуров номидаги жамғарма йил сайин ўз фаолиятини кенгайтириб, ўз миқёсига бадиий адабиётни ҳам қамраб олганлиги, шеъриятнинг ижрочилик санъати билан азалий қардошлигини мустаҳкамлашга янгича бир тўлқин бахш этганлиги, айниқса, нур устига нур бўлди. Шеърият байрамларига Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Ориповнинг жонкуярлик билан, амалий бир тарзда хайрихоҳ бўлаётганлиги, ўз вақтида бу ишга яна бир қаҳрамонимиз, марҳум Муҳаммад Юсуфнинг бош қўшганлиги Бўстон шаҳрининг ўзига хос бир мусаллога, шоирларимизнинг, ҳофизларимизнинг мўтабар маъвосига, зиёратгоҳига айланиб бораётганлигидан қутлуғ дарак, тарихий бир муждадир.

Отажон Худойшукуров жамғармаси фаолияти чиндан ҳам самарасини кўрсата бошлади. Ҳозир ўн нафар элдошимиз Европада, Ҳиндистоннинг Ҳайдаробод шаҳрида таҳсил кўрмоқдалар. Бир неча йигитларимиз мазкур ўқув юртларини битказиб қайтишга ҳам улгурдилар.

Боқий умр не? Мангулик нима? Отажон оғанинг қўшиқларини тингласак, бу ақл бовар қилмас мобайн азалдан сал аввал бошланиб, абаддан кейин ҳам давом этадиган бир мўъжиза бўлиб туюлади. Ҳофизнинг қўшиқларида мангулик жамол очади. Бу қўшиқлар қошида Вақт тисланаётгандек бўлади...

...Ҳозир Отажон Худойшукуров ҳаёт бўлганида меҳнат нафақасига чиққан бўларди. Шундай деярману, аммо бу гап юрагимга ўтиришмаяпти. Ахир қўшиқ ҳам нафақага чиқадими? Бахтсаодат ҳам нафақага чиқадими? Ишқ - муҳаббат ҳам нафақага чиқадими? Дарё ҳам нафақага чиқадими? Дунё ҳам нафақага чиқадими? Ҳаёт ҳам нафақага чиқадими?

Бахтимизга буларнинг барчаси авж пардаларда жаранглаб турибди ва бундан кейин ҳам жаранглайверади.

2004

АБАДИЯТ АРАФАСИ

Эллиқалға ҳудудига ўтсанг, руҳиятингга чексизлик туйғуси ташриф буюра бошлайди. Ҳис қила бошлайсан: илгарилари чексизлик сўзинигина билар экансан, энди бўлса унинг ўзи билан дийдорлашув бошланаётир. Замон ва макон, ҳар иккаласининг тафовут муштаракликлари кўз ўнгингда деярли жисмоний бир тарзда гавдалана бошлайди.

Агарчи файласуф бўлмасанг ҳам, азал ва абад ҳақида беихтиёр тафаккур қила бошлайсан. Ишониб-ишонмай кўз ўнгингда ястаниб ётган сенингдек қанчадан-қанча авлодларнинг ҳаётига гувоҳ бўлган харсангтошларга ёхуд метин ускуналарга эмас, йўқ, оддийгина пахса деворларга неча минг йилларнинг бўрону довуллари ёмғиру қорларига қаҳратону саратонларига қилг этмай бардош бериб турган азалий иморатларга суқланиб... ҳайратлана бошлайсан.

Атрофингдаги ҳамроҳларингга маҳлиё бўлиб, хаёлинг то ҳазрати Одамгача тулпор суриб кетади.

*Билмадим айланди неча бир фасл,
Неча бир асрлар шамолдек елди.
Мен кўнгулма кўнгул, наслма-насл,
Сени излаб ўтмиш қаъридан келдим.*

Кимни излаб? Албатта, бир-биримизни. Бу ерда, назаримда, одамлар бир-бирларининг қадрини ҳар вақтдагидан ва ҳар жойдагидан ҳам яхшироқ биладиганга ўхшайди. Бу ерда ўтаётган вақт ҳам мавҳум, ҳам муайян. Демоқчиманки, уни ҳатто қўл билан ушлаб кўриш мумкин. Бироқ, бунинг билан у аниқ бир жисмга ўхшаб тўхтаб турмасдан ўзи билганини қилаверади, яъни ўтаверади-ўтаверади...

Ўзим туғилиб ўсган Жайҳуннинг сўл соҳили бўйлаб қанча чақирим йўл боссам ҳам, менга у қадар билинмайди, аниқроғи, кундалик кайфият мени тарк қилмайди.

Унг соҳилга ўтдимми, тамом, зиёрат туйғуси бошланади. Дийдор туйғуси билан бир вақтда қандайдир бир ҳижратнинг асрий ҳислари ўзим тубида юрган вақт уммонининг яна ҳам туброқларига чўка бошлайди, мангулик билан дийдорлашаётганимга ишонч ҳосил бўла бошлайди. Гўё аллақачонлардир шу ерда ту-

ғилганману, бир неча минг йиллик сафарга чиқиб кетиб, яна қайтиб келаётгандекмэн.

“Соғинч” баъзан менга қандайдир бир тақиқланган сўзга ўхшаб туюлади. Уни талаффузга келтирсанг, кимдир сени жазолайдигандек. Шунинг учун ҳам бу сўзнинг замиридаги мазмунда алоҳида бир қайсарлик бор. Яъни, уни нақадар айтмаганинг сайин, у шу қадар руҳиятингда барқарорлашаверади. Мана шу барқарор туйғу бўлса Эллиққалъага келсам, нечукдир таскин топади.

Ирсий хотира бўлади, дейдилар. Балким шундандир, бу ерга келсам ўзим боя айтганим асрий сафарларга чиқиб кетганим неча минг йиллар муқаддам ҳам деҳқон ҳам чорвадор, ҳам жангчи, ҳам ҳунарманд ва ҳамда бинокор ва яна бинокор бўлгандекман. Сўзамоллингим ўзимга ёқмай кетади, аср-асрлаб сукут сақлагим, аср-асрлаб меҳнат қилгим келаверади.

Бу ердаги дўстларим бўлса бундай орзуларга берилиб, қуруқ туйғулар билан ўралашиб қолаётганлари йўқ, улар бундай орзуларни рўёбга чиқараётирлар, яъни самараси бутун жаҳонни лол қолдираётган меҳнат билан машғул бўлмоқдалар.

“Орол бўйи деганда биз ҳамиша қуриб-қовжираб қолган беҳол бир ўлкани тасаввур қилардик. Мен Эллиққалъа туманида бўлганимда бу тасаввуримнинг хато эканлигини англадим. Ёш ва маҳобатли шаҳарчаси, чиройли боғ ва хиёбонлари, меҳнаткаш ва меҳмондўст халқи билан Эллиққалъа менинг меҳримни қозонди”. Бу сўзлар австриялик тадбиркор Стефан Пиркер қаламига мансуб. Ҳар бир асл тадбиркорга ўхшаб, Стефан Пиркер ҳам ҳар бир турдаги мулкдан, шу жумладан, сўз мулкидан ҳам тежаб-тергаб, унинг ҳақиқий баҳосини билиб фойдаланади. Шунинг учун унинг фикрлари ишонарли, салмоқлидир. Бу инсон Бангладешнинг Мершан компанияси билан ҳамкорликда масъулияти чекланган жамият шаклидаги “Юнивер”–Австрия–Ўзбекистон–Бангладеш корхонасининг ташкил қилиниб иш бошлаб юборишида ва фаолиятининг кейинги мунтазамлашувида фаол ҳамкорлик қилаётган ишбилармонлардан. “Бу юрт одамлари менга жуда ёқади, – деб давом қилдиради китобидаги ўз битигини Пиркер жаноблари. – Ўзимни яқин кишиларим орасида юргандай, ўз уйимдагидек ҳис қиляпман. Оққўнғил одамлар билан ишлаш менга маъқул. Ана шундай оқил мутахассислар билан ҳамкорликда эллиққалъаликлар ишлаб чиқараётган маҳсулот-

лар бу ўлкага ташриф буюраётган хорижлик неча минг-минглаб харидорларнинг ҳам меҳрини қозонмоқда. Бунинг далили ана шу маҳсулотларнинг чет эл пештахталарида тўхтаб қолмаётганлиги, уларнинг бозори кундан-кун чаққонлашиб бораётганлигидир. Бундай корхоналар Эллиққалъа тупроғида озмунча эмас. Айни кунларда қошида бир неча қўшма корхоналари (Лихтенштейн давлатининг “Раанани-Холдинг” компанияси билан биргаликда масъулиятли чекланган жамият шаклидаги “Медикал каттон интернейшл” ЛТД Ўзбекистон–Лихтенштейн қўшма корхонаси) билан бирга фаолият кўрсатаётган “Элтекс” тўқимачилик ҳиссадорлик жамиятини биргина Ўзбекистонда эмас, балки сифатли маҳсулотлари орқали хорижда ҳам яхши биладилар. Бундай корхоналарнинг яна бир шарофати шундаки, эллиққалъалик ишчилар хорижлик ўз ҳамкорлари билан елкама-елка туриб меҳнат қилиш туфайли, уларнинг малакаси жаҳон мезонлари даражасида бўлмоқдаки, бундай маҳорат ҳеч қандай муболағасиз бизнинг мишлий бойлигимиздир.

Умуман, қўшма корхоналар ҳақида гап кетар экан, маҳсулот ишлаб чиқариш масаласи муҳимликда бирламчи эканлигини эътироф қилган ҳолда шу масала билан деярли баб-баравар, янги тарздаги ишчилар авлодини тарбиялаш масаласини ҳам йўл-йўлаккай ҳал қилмоқ лозим. Бундай ишчиларда аввало, харидорни “кўриш”, “ҳис қилиш”, жаҳон бозорига муносиб маҳсулот ишлаб чиқара олсагина ўз дастгоҳи олдида туриб қолажанини, рақобатда енгиб чиқажаганини англаш ва ана шу англашига муносиб фаолиятда бўлиш туйғусини чуқур тарбияламоқ, бу туйғунини уларнинг ҳаёт тарзига айлантормоқ лозим. Бугун Эллиққалъада ташкил қилинаётган қўшма корхоналарнинг сони, улар ишлаб чиқараётган маҳсулотнинг миқдор ва сифати ҳақида кўп яхши гапларни айтиш мумкин. Бироқ янги давр ишчилар авлодини шакллантириш учун, шубҳасиз, вақт керак. Бу вақтнинг иложи борича қисқартмоқ, ЯНГИ ЎЗБЕК ИШЧИСИНИ тарбиялаш муддатини ихчамлаштирмоқ учун ҳар бир корхона раҳбари, ҳар бир ишчининг ўзи жадал фаолият олиб бормоғи, тинимсиз изланишда бўлмоғи лозим. Бугун сифат ва миқдор муваффақият қушининг жуфт қанотидир. Уларнинг биттаси шикастланса ҳам, бу қуш парвоз қила олмайди.

Эллиққалъа масофа жиҳатидан пойтахтдан олис туман бўлишига қарамасдан, давр талабларига кун сайин бақамти яқинла-

шиб, аксар бу талабларнинг бор инжиқликларига жавоб бериб ҳаёт кечираётган замин. Бундай замин пойтахтдан узоқда яшаётган одамлардаги, таъбир жойиз бўлса, лоқайдликни чеккапарастлик туйғусини, кишиларимиз руҳиятидан йўқотиш борасида ўзи билан тақдирдош олис туманларга ибрат бўла олади. Боболаримиз таъбири билан айтганда, мард жой билан эмас, балки жой мард билан улуғ эканлигини кўрсатиб туради. Ҳозир қайда ишлама, қайси жойда истиқомат қилима ва қандай касбнинг эгаси бўлма талаб битта: муайян ишлаб чиқараётган маҳсулотингнинг муайян харидоргирлигига эришмоқ ва ана шунга яраша муайян меҳнат ҳақини қўлга киритмоқ. Харидор ишлаб чиқарувчидан, ишлаб чиқарувчи харидордан беҳабар жамиятнинг даври аллақачон ўтиб кетди. Чунки, бундай жамият тараққиёт бобида ўрта миёналиқдан ошиб кета олмади, ўз умрининг охирида ёлгон-яшиқларни ўзига қурол қилиб олган жойда депсиниш унинг ҳаёт тарзига айланди. Илгарилашдан тўхтади.

Элликқалъада яна бир мустаҳкамланиб бораётган урфни кузатиш мумкин. Агар сўнгги ўн йиллик маълумотларини кўздан кечирсангиз, тураржой қурилишига бўлган иштиёқнинг йил сайин кучайиб бораётганлигининг шоҳиди бўласиз.

– Қурилиш бизнинг қон-қонимизга сингиб кетган бобомерос анъана. Қалъаларимизни зиёрат қилган одам элликқалъаликлар бундан қанча минглаб йил муқаддам ҳам муҳташам иморатларсиз ҳаёт кечира олмаганликларини ўз кўзингиз билан кўрасиз. Биз бугун турар жой бинолари, мактаблар, бошқа турдаги ўқув муассасалари учун иморатлар, касалхоналар қураб эканмиз, бу биноларга қўйилган ҳар бир ғишт келажакка бўлган ишончимизни мустаҳкамлаб боради, – дейди биз билан суҳбатда туман ҳокими Неъматулла Худойберганов, – биз бу бунёдкорликларни фақат маҳобат учун эмас, ҳам ҳаёт кечириш, ўқиш-ўрганиш, камол топиш учун бунёд этмоқдамиз. Ҳар бир одамнинг келажакдан умидини унинг бинокорликка қўйган ихлосидан ҳам билса бўлади.

Биз туман раҳбарияти билан мулоқотда бўлар эканмиз, яна бир қувонарли синоатнинг гувоҳи бўлдик. Ўтмишда биз ижодкор зиёлилар бир неча маротаба иштирок қилган маънавиятпарварлик анъаналари ҳам, режаларга кўра, йилдан-йилга тараққий топиб боради. Бу ерда биз эшитган, кўрган-билган бирон-бир тadbир йўқки, шунчаки қўл учида, дабдаба учун қилинган

бўлсин. Барча тадбирлар чуқур ўйланиб, фикрлаб албатта, улкан бир тарбиявий мақсадни кўзлаб амалга оширилади:

– Мана, муҳташам кошона тарзида қад ростлаган лицейимизни кўриб турибсиз. Хўш, бу даргоҳдаги ўқиш-ўқитиш ишлари мана шу муҳташамликка монанд бўлмаса, бизнинг саъй-ҳаракатларимиздан не наф? – овоз чиқариб фикрлайди Незматулла Худойберганов, – биз сиртқи дунёимизнинг улугвор ички дунёимиз, ботиний оламимизни ҳам шунга монанд бўлмоғи тарафдоримиз. Узоқни кўзлаб қилинмаган маънавий тадбир шунчаки ғала-ғовур бўлиб қолаверади. Биз фарзандларимизда илму маърифатга ихлосни кучайтириш учун, аввало, ана шу илм аҳлининг ҳурматини жойига қўйишни ўрганишимиз лозим. Дейлик, врач ёхуд муаллим хор бўлган жойдаги болаларнинг келажақда врач ёки муаллим бўлишини орзу қилишларига мен қаттиқ шубҳа қиламан.

Туманимизга шоир, ёзувчиларни таклиф қилиб ардоқлаётимиз, сабабки, бадий ижодга иштиёқманд фарзандларимиз улар билан дийдорлашиб, ибрат олсинлар. Келажақда шоир ёки ёзувчи бўлсам, мен ҳам мана шундай эл ардоғида бўламан, деб кўнгилга тугиб қўйсинлар. Санъат бобида кўрик-танловлар ўтказаетирмиз, ўз тупроғимизда камол топиб халқаро майдонга чиққан Отажон Худойшукуров хотирасига бағишланган хонандалар мусобақасини ташкил этдик. Жайҳун булбули Муяссар Раззоқовани ёшларимиз билан дийдорлаштираётимиз. Бу бизнинг маҳаллийчилигимиздан эмас асло. Биз бошқа ўлкалардан етишиб чиққан санъаткорларни ҳам ўзларимизникидан кам қадрламаймиз. Ўзимиздан чиққан улуг сиймоларга алоҳида диққат қаратишимизнинг боиси, бунинг кичкинтойларимизга “Мана, кўрдингизларми, ўзимизнинг мана шу тупроқда улғайиб ўсиб ҳам буюк инсон бўлиб камол топиш мумкин”, деб ибратли мисол тили билан насиҳат қилишдир.

Мен бундай маърака-мажлисларнинг яна бир муҳим аҳамияти ҳақида хаёл сураман. Ёмон шеърга қарши яхши шеър билан, ёмон кўшиққа қарши яхши кўшиқ билангина курашмоқ мумкин. Ҳозирги кўшиқчилигимиз, афсуски, саёзлашиб бораётган бир даврда, ёш санъаткорларимизга умри боқий намуналарни эслаиб туриш уларда бачканаликка қарши нафрат туйғусини тарбияламайдими, уларни хашакиликка қарши эмламайдими? Мана шу кўрик-танловдаги сингари баркамол кўшиқлар жаран-

глаб турган диёр фарзандларининг ёмон қўшиқ айтишга тили, ёмон куй чалишга қўли борармикан? Туман ҳокими билан суҳбат, Эллиққалъага зиёратларимиз ана шундай фикрларни хаёлимдан кечиради.

– Эллиққалъа, аввало, мозий ўлкаси, у сизларнинг фаолиятингиз ўтмишдан келажакка бугун орқали ташланган кўприк. Бироқ менда, ҳоким бува, ўтмиш билан кўпроқ андармон бўлиб қолмаётибмиканмиз, деган фикр пайдо бўлади. Сиз масаланинг шу жиҳатига қандай қарайсиз? Бироқ, узр, менинг бу саволим маълум даражада ўзи билан ўзи шоҳмот ўйнаётган одамнинг қилиғини ҳам эслатади. Чунки, ижодий маънода кўпроқ аждодларимиз мероси билан машғул одамман...

– Сизнинг саволларингизда ана шу саволга жавоб мавжуддек туюляпти, – дейди ҳоким, – менинг фикрим шундайки, барча замонлар, бус-бутун олиб қараганда, бир дарахтга ўхшайди.

Ўтмиш ана шу дарахтнинг илдизлари, бугунги кунимиз ана шу дарахтнинг танаси, келажак эса унинг мевалари... Модомики шундай экан, уларнинг барчасига мутаносиб бир тарзда муносабатда бўлмоғимиз керак. Чунки бу дарахтдаги ана шу узвийлик шикаст топса, у хазон бўлади.

Жайҳун шамоллари қўшиқ бўлиб янграётир бу элда, бу элда қўшиқлар Жайҳун шамоллари бўлиб эсаётир. Отажон Худойшукуровнинг кўрик-конкурсларида иштирок этган ҳар бир одам, хоҳ у хонанда бўлсин, хоҳ у тингловчи бўлсин, барибир голибдир.

Олис-олис уфқларда осмон билан ер туташиб кетган бу кенгликларда азал билан абад ҳам бир-бирлари билан чамбарчас боғланиб кетади. Ҳар бир эллиққалъалик инсоннинг юраги бу боғлиқликнинг тугунларидир. Биз шу тугунларнинг мустаҳкам бўлиши, ҳеч қачон ечилмаслигини истаймиз. Ана шундагина қўшиқчиларнинг умри кўшиқларникидек боқий бўлади. Ҳар қандай чигал муаммолар ҳам мавриди билан ўз ечимини топаверади. Ана шундагина азалдан то бугунгача бу тупроқда кечган даврлар халқимиз интилаётган истиқбол мангулигининг арафаси бўлиб қолади.

2002

ЕГТИНЧИ ЗИЁРАТ

1

Етмишинчи йилларнинг ёз ойларида ҳозирги Эллиққалъа тумани ҳудудларида Хоразм Ихтисослаштирилган кўчма колоннаси таркибида дренёрнатгич агрегатининг ишчиси бўлиб меҳнат қилар эдим. Ишдан бўш вақтларимизда сувга қармоқ ташлаб, дам олардик. Дадипроқларимиз Оқчакўлнинг олис ичкарисига қайиқларда сузиб бориб, катта-катта лаққаларни, мутахассисроқ балиқчилар эллиқ-олтмиш килоча келадиган наҳангларни овлардилар. Балиқчилардан сўрар эдим: резина қайиқларда бунчалик балиқни олиб чиқишни қандоқ уддалайсизлар, деб. “Лаққани ҳаво ютишга мажбур қилсанг бас, ваҳшийлиги йўқолиб, кўйдай ювош бўлиб қолади. Гап қармоққа илган наҳангни чангак билан тортиб олиб, ҳаво юттиришда”, деган жавоб бўларди.

Лаққа овлашга ҳавасманд бўлиб, Оқчакўлга чиққаним, ногаҳонда довул кўзғалиб, бир амаллаб соҳилга етиб олганим бугунгидек ёдимда. Шунда битганман: наҳанг овлаш учун биргина журъатнинг камлик қилишини. Устозлардан таълим олиш керак экан. Қайиқнинг баҳайбат сув сатҳида кўзғалиб қолиши жуда эҳтимол бўлган довулларга бардош берадиган даражада мустаҳкам бўлиши, акс ҳолда наҳанг ейман деб, ўзинг наҳангларга ем бўлишинг ҳеч гап эмас экан...

Бугун, истиқлол байрами арафасида, ёш ижодкорларнинг анъанавий “Оқчакўл илҳомлари” анжуманига санокли кунлар қолганда бу воқеани нима учун эслаб ўтирибман? Менимча, ёшлигимиздаги ана шу кечинмалар билан айни йилларда бўлиб ўтаётган “Оқчакўл илҳомлари” анжуманида қандайдир бир рамзий ўхшашлик бор. Шейр ёзадиган одам ҳам ўз олдига катта мақсадлар кўйиб, кўлига қалам олиши керак. Катта мақсаднинг ўзи билангина иш битмайди. Ана шу катта мақсадга яраша ҳам рудий, ҳам маърифий тайёргарлик керак. Бу ҳам кифоя қилмайди. Ижодкор ҳаво ютиб кўйган наҳанг аҳволига тушмаслиги, яъни у ватани, ўзи униб ўсган маъво билан барча томирлари воситасида чамбарчас боғланган бўлиши, ватансиз ўз ҳаётини тасаввур қила олмаслиги зарур. Унинг ватани ўз тақдирида барқарор, у ўзининг ватани тақдирида собит бўлмоғи зарур. Шоирсиз, ижод-

корсиз ватан бўлмаганидек, ватансиз шоир, ижодкор ҳам бўлмайди. Ватансиз шоир осмондан қулаб тушган қушга, сувдан чиқиб қолган балиққа ўхшайди.

Шоирларимизнинг қалами Қоратоғнинг тошларидан, Жайхун тўрангиларининг новдаларидан бунёд бўлган. Шунинг учун ҳам бу қаламлар Ватан ҳақида куйлаганда булбулигўё бўлиб кетадилар. Шунинг учун ҳам бу қаламлар ўз соҳиблари яшаб умрини адо қилганларида ҳам бетакрор бир жаранг билан янграб тураверади. Хоразм тутларидан тузатилган торлардек сайрайверади. Бунга “Эсар Жайхун шамоллари” қўшиғи далил бўла олади. Бунга худо раҳмат қилгур Отажон Худойшукуровнинг, яқиндагина вужуди тупроққа қўйилган, ҳали жасади совуб улгурмаган Иброҳим Юсуповнинг умрлари мисол бўла олади.

Бир ривоят эса тушади. Доғистон сардори имом Шомил “Ким шеър ёзса жазолайман” деб мамлакатига жар солдирибди, Шунда унинг ноиблари “Бу ишингиз шариятга тўғри келмайди-ку, ҳазрат!” деб эътироз билдиришибди. “Ўзим ҳам биламан тўғри келмаслигини, бироқ менинг бу фармоним ҳақиқий фармон эмас, синаш учун чиқарилган. Мен биллиб олмоқчиман, менинг юртимда шоир борми ёки йўқ эканлигини. Мана шу фармондан кейин ҳам шеър ёзишга журъат этса, демак у – ҳақиқий шоир”.

Ўйлайманки, имом Шомил талабчанликни ҳаддидан ошириб юборган. Сунъий дард билан шоир шоир бўлмайди. Шоир ўз дарди билан туғилади. Демак, унга дард яратиб беришнинг кераги йўқ. Унга ўз дардини изҳор қилиш баробарида халқнинг дардига шифо бахш этиши учун имкон яратиб бериш керак. Чунки бадийий Сўз маънавиятнинг қудратли қуроли, инсоннинг инсон бўлиб камол топишидаги муҳим маърифий воситадир. Шунинг учун ҳам биз мамлакатимизда амалга оширилаётган бу борадаги тадбирларни, ёшларни бадийий ижодга рағбатлантирадиган анжуман ва танловларни чин юракдан маъқуллаймиз.

Ҳар гал Бўстон шаҳридан таклифлар етиб келса, биз дил-дилдан қувонамиз. Бу демак, элимизда истиқлол тўйининг адабиёт ва санъат байрамидан бошланиши. Ҳар гал Элликқалъа сафарарида Амударёдан ўтиб қайтишимизнинг ўзи ҳам минг ҳикмат. Негаки, бу муборак дарёдан етти марта ўтиб қайтишни Каъба зиёрати билан қиёслаган боболаримиз.

Зулфияхоним танловлари...

Зомин анжуманлари...

“Оқчакўл илҳомлари” кўрик-танловлари...

Отажон Худайшукуров хотирасига бағишланган буюк санъаткор шогирди ва издошларининг ижрочилик мажлислари...

Мусобақа бу – бир-бировдан сабоқ олиш дегани. Шунинг учун ҳам мусобақаларда, хусусан адабиёт ва санъат мусобақаларида мағлублар бўлмайди.

Бундай кунларда Бўстон мамлакатимизнинг ҳар бир серфайз гўшаси янглиғ шундай бир салтанатга айланадики, унда ҳеч бир одам фуқаро эмас, ҳар бир одам шоҳ. Бир-бировга шогирд. Бир-бировга устоз.

Ушбу сатрларни ёзаётганимда Бўстон тарафдан, Эллиққалъа томонлардан шамоллар эса бошлади.

Булар истиқлол шамоллари. Булар Шеърятнинг фарахбахш шаббодалари. Умид экинлари. Эллиққалъа сафарига отланмасам бўлмайди. Жайҳун зиёратига жўнамасам бўлмайди энди.

...Дарвоқе бу шеърят дарёсига, қўшиқ дарёсига сафаримнинг еттинчисиدير.

2

Чексиз бир адир оралаб кетган йўлдан бораётган эдик. Олисдан бўйи баланд, бироқ нечукдир сап-сариқ заъфарон дарахт кўринди. Таажжубландим, бу ерларда бундай дарахт ўсмас эдигина эмас, балки умрим бино бўлиб бундай оғочни кўрмаган эдим, узр сўраб, дарахтнинг яқинига борганда машинани тўхтатишларини илтимос қилдим. Бориб қарасак, не кўз билан кўрайликки, бу оддийгина тут дарахти экан. Униб ўсибди, бироқ кимсасиз жойда қаровсизликдан уни зарпечак чунонам чирмаб ташлабдики, бу кушанда ўсимлик дарахт шаклини олиб, узоқдан юксалгандек бўлиб кўзга ташланаётган экан. Дарахтнинг ўзи эса ҳолсизланиб, қуриб қолиш арафасида...

Кўплашиб-кўмаклашиб, дарахтни зарпечакдан халос қилдик. Қуруқ шох-шаббалардан гулхан ёқиб, бир кучоқ зарпечакни ёқиб ташладик. Сўнг у ёқларга йўлим тушмади. Билмадим, дарахтнинг ҳоли нима кечди экан. Чунки, зарпечакларнинг жони жуда қаттиқ бўлади, қўйиб берсанг, экин-тикин, дарахт тугул, бутун оламини босиб кетади. Уларни ўз вақтида пайқаб, юлиб ёқиб ташлаш учун сергак туриш керак.

Нафақат истеъдод ниҳолни, балки истеъдод дарахти ҳам шундай. Тўғри, одам ўсимлик ёхуд дарахт эмас, у ўзини ўзи ҳимоя қилиши керак деймизу, бироқ лоқайдлик зарпечаги, беспарволик шумғияси қошида бундай дарахтлар ҳам баъзан чорасизликдан бошқа чора топа олмасдан қолишади.

Шунинг учун ҳам мамлакатимизда ёш истеъдодларни қўллаб-қувватлашга қаратилган тадбирлар улар учун муносиб муҳит яратиб йўлидаги мунтазам саъй-ҳаракатларга айланиб бораётганлиги – шарафли жиҳатларимиздандир. Бундай тадбирларга юртбошимиздан тортиб туман ҳокимиятларигача барча сардорларимизнинг бош-қош бўлаётганликлари нур устига нур.

Ҳали яқиндагина Иброҳим Юсупов билан видолашганда букчайган қаддимизни тиклаб олдик Оқчақўл соҳилларида. Чунки ёш истеъдодларнинг оташин мисралари оққан дарёнинг оқаверишига юракларимизда сўнмас умид уйғотди. Мустаҳкам ишонч пайдо қилди.

Истеъдод бу – ижоднинг унумдор тупроғи демакдир. Суғорилмаган, қуруб-қақшаб ётган ерга мағзи тўқ уруғни минг эксангиз ҳам кўкариб чиқмайди. Бўлиқ тупроқли ё тўйиб озиқлантирилган ерга пуч уруғ эксангиз ҳам натижа бўлмаслиги тайин. Шунинг учун ҳам истеъдод дарахти нафақат парваришга балки илоҳий тасодифларга ҳам муҳтож.

Отам ривоят қилгувчи эдилар: Баҳор булутлари – абри найсонлардан ҳар йили ягона бир қатра муқаддас томчи тушаркан, ёғиб турган ёмғирларга оғиз очиб турган неча юз минг-минглаб балиқларнинг ичида ҳам биттагина муқаддас балиқ бўлар экан. Худо ярлақаб, агар ана шу томчи ана шу балиқнинг оғзига тушса, бу қатрадан шундай бир дур ҳосил бўларканки, у мамлакатлар баҳосига арзир экан. Бироқ, у қатрани ҳам, у балиқни ҳам ҳеч ким танимайди. Қолаверса, у қатра ўша балиқнинг оғзига неча йилда бир маротаба тўғри келади – буни ҳам худо билади...

Мен истеъдодлар тақдирини ҳам ана шу илоҳий тасодифга ўхшатгим келади. Эллиққалъада бўлиб ўтган “Оқчақўл илҳомлари” кўрик-танловини кузатиб, шунга ишонч ҳосил қилдимки, кейинги йилларда абри найсонларнинг ана шундай илоҳий қатралари ҳам, ана шу биз юқорида таърифлаб ўтган балиқлар ҳам йил сайин кўпайиб бораётгубди. Не бахтки, Жайҳун оқиб турибди, не бахтки, ёмғирлар ёғиб турибди. Бу – бизнинг Эллиққалъа-

га бўлган еттинчи ижодий сафаримиз. Ҳар бир зиёратнинг самараси хайрли.

– Гапингиз тўғри, – деди мени тинглаётган Элликқалъа тумани ҳокими, бош мезбонимиз Неъматулла Худойберганов, – шунинг учун ҳам зиёратларингиз қабул бўлиб, хоразмлик ёш қаламкаш Мадина Қутлимуродова олий соврин – “Гран при” соҳибаси бўлди, яна шу сизларнинг хоразмлик Нилуфар Мадраҳимова биринчи ўринни эгаллади. Ўзиникидан ҳам кўра ўзгаларнинг муваффақиятига қувонаётган ҳоким қўшиб қўйди:

– Биз “майдон эгалари” ҳам доғда қолмадик. Бир нафар ижодкоримиз, навқирон истеъдод эгаси Хурсанд Каримов Мирзо Улугбек номидаги Миллий университет қошидаги олий адабиёт курсларига йўлланма олди.

*Гулдан гулга қўниб саҳар палладан,
Болари бол йиғар қирдан, даладан.
Шоир болари бўлсайди азар,
Ишни бошлар эди Элликқалъадан,*

деб ёзди анжуманнинг бош меҳмони, устоз Абдулла Орипов. Устоз, шунингдек, ёшлар билан бўлган суҳбатларда шеърлар, хусусан ватан ҳақидаги шеърлар декларативликдан ҳоли, дабдалардан йироқ, самимий бўлиши зарурлигини алоҳида таъкидлади.

Мен устознинг фикрига қўшилиб, шунини таъкидламоқчиманки, кўрик-конкурсга бағишлаб нашр этилган “Оқчакўл оҳанглари” китобидаги эълон қилинган Жуманиёз Жабборовнинг

*Ўзбекистон деса, яйрайди диллар,
Номингдан дилларда баҳор барқ урар,*

мисралари ватан ҳақидаги қай даражада самимий мисралар бўлса, Даврон Ражабнинг

*Йўқ-йўқ, менинг ҳали қалбим пок,
Онам берган кўз ёшим бисёр.
Кўзда ёшим эмас бахтсизлик,
Кўзда ёшим менинг бахтиёр*

сингари шеърлари ҳам айни ватан ҳақидадир.

Шоир одам, хусусан, бошловчилик, ўспиринлик даврларида катталарнинг самимий меҳрига, бир оғиз илиқ сўзига, ўзи ихлос қўйган устозларнинг эътиборига муҳтож бўлади. Ҳуқувчилик йилларимда Дўстжон Матжоннинг Урганч бозорининг шундоққина рўпарасидаги уйига қадам босишга журъат қилолмай, ҳадик тўла юрак билан, атрофида айланиб юрганим, киришга журъат этмасдан, шеърларимни қўлтиқлаганча кетиб қолганим эсимда. Менга ҳамроҳ бўлиб борган синфдош дўстим Озод Болтаевнинг берган далдалари ҳам наф бермаганди ўшанда. Шунини эсларканман, Элдикқалъа туман ҳокимияти устозлар ва шогирдлар дийдорлашувини уюштириб, нақадар савоб ишни амалга ошираётганликларига яна бир карра амин бўлдим. Бундай дийдорлашувлар бошловчи шонрларнинг тоб ташлашларига йўл қўймайди, учрашувлар, мулоқотлар бахш этган руҳий далда қалам тутган бармоқларнинг пайинни мустаҳкамлайди. Вақтида айтилган бир оғиз муҳим маслаҳат ёш ижодкорнинг бир неча йиллаб вақтини тежаши мумкин.

Жойларда учрашувлар бўлиб ўтди. Китобхонлар билан хоз берган бу учрашувларда ёш ижодкорлар ҳам устозлар билан бир сафда туриб, ёзувчилар жамоатчилигининг аъзолари каби, тўғрироғи, бу жамоатчиликнинг навқирон вакиллари сифатида иштирок қилдилар.

Ёш ижодкорлар учун бу учрашувларнинг яна бир аҳамиятли томони шундаки, уларнинг кўпчилиги, балки, илк маротаба халқ олдида сўз айтиш масъулиятини ҳис қилдилар. халққа бадий сўз айтиш учун улкан маҳорат, жавонмардийлар таъкидлаганликларидек, кимга, нимани, қачон, қасрда айтишни билиш туйғуси, мураккаб инсоний кечинмалар зарурлигини англаб олдилар.

Ҳатто Навоийдек буюк зотлар ҳам сўз айтиш масъулиятдан ҳайиққан эди:

*Эй Навоий, сўздан маъни йўқ турур, маънида сўз,
Дурри маъни истасанг, сен айлагил гуфтор бас,*

деб ёзган эди ул зоти шариф. Донишмандларнинг “Одам гапиришни одамдан, сукут сақлашни эса худодан” деган ҳикматини ҳам бу ўринда эслаб ўтиш жоиздир.

Сўз айтиш, айтганда ҳам муносиб бадий сўз айтиш ҳар учун бир элдан мўътабар бир раҳнамо, юксак парвозлар учун қудрат-

ли бир турнабоши етишиб чиқиши зарур экан. Бунинг учун ўзбек адабиётида Бойсун феноменини эслаш кифоя. Жанубий Қорақалпоғистон диёрини ўйлаганингда, биринчи бўлиб Отажон оға Худойшукуров, Муяссар Раззоқовалар ёдга тушади. Мен бунинг Эллиққалъа туманидаги бешинчи мактаб ўқувчилар ва ўқитувчилар жамоатчилиги билан бўлиб ўтган учрашув пайтида, айниса, яққол ҳис этдим. Оддийгина мактабдан етишиб чиққан оддийгина қизнинг жаҳон саҳнасининг булбулига айланганлиги мурғак юракларга истеъдод чўғини, ҳавас алангасини солганлиги ўқувчиларнинг чақнаётган кўзларида шундоққина барқ уриб турибди. Учрашувда Муяссар Раззоқованинг илк дафъа саҳнага қандай чиққанлиги, биринчи кўшиқни қандай ижро этганлигидан тортиб, мактабдан илк бора учирма бўлганлигининг майда тафсилотларигача фахрланиб ҳикоя қилдилар. Мактаб аҳли туман маориф бўлимининг мудирини Фарҳод Ибодуллаев раҳбарлигида мактабда Муяссар Раззоқова руҳини яратишга эришганлари алоҳида эътиборга лойиқ. Устоз Абдулла Орипов бу ҳолни алоҳида қайд этди, бундай тадорикларнинг ёшларнинг ватанпарварлик руҳида тарбиялашдаги, шунингдек, ёш истеъдодларни Муяссар Раззоқованинг шахсий ибрати намунаси воситасида вояга етказишнинг аҳамиятига тўхталди. Бунингдек учрашувларнинг Тўрткўл, Беруний, Амударё туманларида ҳам бўлиб ўтганлигини айтсак, “Оқчакўл илҳомлари” анжуманининг Истиқлол байрами арафасида халқимизга қандай улкан маънавий туҳфа армуғон этганлиги яна ҳам ойдинлашади.

Анжуманининг хусусиятини Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси Ўрозбой Абдураҳмонов шундай бир ҳикматли сатрларда ифодалади: “Бизнинг оқсоқолимиз Абдулла Орипов бошчилигидаги “Зомин” ва “Оқчакўл илҳомлари” семинарлари шоир ва ёзувчилар чиқарадиган инкубатор эмас, балки ҳақиқий истеъдодларнинг тўғри йўлдан юришига кўмаклашадиган мактабдир”.

Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ шоири Абдулла Орипов, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари, Ўзбекистон халқ шоири Сирожиддин Саййид, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси масъул котиби, шоир Рустам Мусурмон, “Халқ сўзи” ва “Народное слово” газетаси Бош муҳаррири, шоир Ўткир Раҳмат, “Инсон ва қонун” газетаси Бош муҳаррири, шоир Қўчқор Норқобил, “Ёшлик” журнали Бош муҳаррири, адиб Собир Ўнар, Ўзбекистон Ёзувчилар

уюшмаси Жиззах вилоятининг масъул котиби Туроб Мақсуд, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Фарғона вилоят бўлимининг котиби Энахон Сиддиқова, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Хоразм вилоят бўлимининг масъул котиби Эркин Мадраҳимов, Қорақолпоғистон халқ шоири Улмаамбет Хўжаназаров, таниқли шоир ва ёзувчилардан Ўрозбой Абдураҳмонов, Муродбой Низонов, Хосият Рустамова, Бахтиёр Ганжамурод, Холмуҳаммад Ҳасан, профессор Отаназар Матёқубовлар берган сабоқларни кузатиб, Ўрозбой Абдураҳмоновнинг мазкур анжуманлар ҳақидаги фикри нақадар тўғри эканлигига амин бўлдим. Ана шу “ва бошқалар”нинг сафида ўзим ҳам иштирок қилганимдан фахрланиб, Жайҳундан кечар эканман, зарпечак исканжасидан халос қилганимиз тутнинг тақдирини ўйладим. Кслажагимни кўз олдимга келтирдим. У менинг хаёлимда Огаҳий бобомиз бурноғи асрда ўтказган, ўтган асрда азизлар қайта умр бахш этган, бу асрдан ёш авлод оппоқ меваларидан баҳраманд бўлаётган ҳайбатли тут дарахтига ўхшаб гавдаланади...

Илоҳо, шундай бўлсин!

2008

ЭЛЛИК БИРИНЧИ МЎЪЖИЗА

Жайхуннинг сўл соҳилида туғилганман. Дарёнинг нариёғига, Эллиққалъа ҳудудларига етмишинчи йилларнинг ўрталарида синфдош дўстим Озод Болтаевнинг таклифига кўра меҳнат қилиш учун борганман. Дўстим Урганчдаги ихтисослаштирилган кўчма колоннада ишлаётган бўлиб, улар Эллиққалъадаги кўриқ ерларни ўзлаштиришда қатнашаётгандилар. Тақдир экан, ёзги таътил кунлари бир неча ой мобайнида даштдаги бўлғуси далаларга ёпиқ дренажлар ўрнатиш билан шуғулланганмиз. Гарчи мен журналист дўстларимиз таъбири билан айтганда, “Кўриқни ўзлаштиришга баракали ҳисса” қўша олмаган бўлсам ҳам, ҳар қалай, ҳаётимнинг ана шу бир неча ойида жазирама иссиқда оғир жисмоний меҳнат қилишнинг нима эканлиги тўғрисида ўзимда ёрқин тасаввур ҳосил қилганман. Бундан ҳам муҳимроғи, Эллиққалъанинг неча минг йиллар руҳи уфуриб турган ҳавосини олганман ва бу таассурот, мана, бугун ҳам, руҳиятимда худди кечагидек ўчмасдан турибди. Яхши эсимда, баланд-баландларга чиқиб, атрофга нигоҳ ташласангиз, бундан, ким билсин, неча минг йиллар муқаддам аждодларимиз қазиган сув йўлларининг ўринлари яққол кўзга ташланади, баҳайбат ва узундан-узоқ марзалар шундоққина кафтингиздагидек кўриниб турарди. Замоनावий улуғвор дренўрнатгич машиналарнинг гулдуриси остида бу манзара ажиб бир ҳикмат касб этади. Одамда беихтиёр бир ишонч ҳосил бўлади: ўтмиш шу ерда тугайди, келажак шу ердан бошланади.

Шундан кейин бу қутлуғ тупроқ эиёрати бир қанча йиллар ўтгандан сўнг, шу диёرنинг асл фарзандларидан, ўша пайтда Тошкентда истиқомат қилаётган адабиётпарвар қадрдонимиз Неъматулла Худойбергановнинг таклифи, санъатшунос дўстимиз Отаназар Матёқубовнинг раҳнамолигида насиб бўлди. Аёзқалъани тавоф қилгандик шунда. Юксаклардаги забт этиб бўлмас истеҳком тарзида бино бўлган бу қўрғоннинг лойини, ривоят қилишларича, шу қалъадан унчалик олисда бўлмаган бир жойдан олишган ва лой олинган жойнинг ўрнида улкан кўл пайдо бўлган. Аёзқалъани “туққан” ана шу кўл соҳилида суҳбатлашиб ўтирганимизда, Неъматулла Худойберганов:

– Қани, Матназар оға, бир шеър ёзмайсизми, – деб қолди. Таклиф билан шеър ёзиш қийин, албатта. Бироқ телеграмиздаги

дашту саҳролар, қалғалару кўллар шундай бир кайфият бахш этиб турган эдики, шеър ёзмай ҳам бўлмасди. Шу куни Аёзқалъа ва Аёзкўл тўғрисидаги ушбу мисраларни қоғозга туширган эдим:

*Бунёд қилмоқ бўлди Аёзхон қалъа,
Тоғ сатҳидан танлаб осмонўпар жой.
Яқин ердаги созтупроқ майдондан,
Келтирилди минг-минг аробада лой.
Тинмай кеча-кундўз заҳмат чекилди,
Устма-уст гувала тинмай қуйилиб.
Бора берди кам-кам юксалиб қалъа,
Қола берди майдон кам-кам ўйилиб.
Ва майдон оҳиста айланди кўлга,
Қалъа – Аёзқалъа, кўл ҳам – Аёзкўл.
Бу кўлнинг қошида бундайроқ денгиз,
Бўлиб қолар оддий, жўн бир саёз кўл.
Бир қалъа бахш этган қутлуғ теранлик,
Бағрида минг соғинч, минг дард асради.
Аёзқалъа бўлди Аёзкўл гами,
Ва Аёзкўл – Аёзқалъа ҳасрати.
Кўл ўйлайди, яна бағрим тўлса деб,
Қалъа чуқур англар кўлнинг сирини.
Неча минг йилдирки, қалъа билан кўл,
Қаттиқ соғинади бири-бирини.
Кўл қалъага яқин боролмас, ожиз,
Қалъа ўзин ташлаб кета олмайди.
...ҳеч умид узолмас бири-биридан,
Бири-бирига ҳеч ета олмайди...*

Азал ва абад дийдорлашаётган бу диёр бора-бора қанчадан-қанча устозларимизнинг зиёратгоҳига, иқтисодиётни ҳамда маънавиятни яна ҳам камол топтириш учун катта тадбирлар ўтказиш бу тупроқда таомилга айланди. Туман раҳбарияти иқтисодий ютуқларни маънавий тарбия билан мустаҳкамлаш борасида ташаббускорлик кўрсатди.

Давлатчилигимизнинг тамал тошлари қўйилган бу тупроқ тарихнинг ўзига хос боқий саҳифаларидир. Тўғри, бу тупроқда яратилган тарих ўз вақтида “Авесто” сингари китоблар тарзида мустаҳкам териларга дарж қилинган. Бироқ тағин шундай муқо-

бил битиклар ҳам бор. Булар мустаҳкамликда бизларнинг ҳозирги темир бетонларимизга ибрат бўла оладиган оддий пахсадан қилинган буюк иморатлардир. Не ҳикматки, бир неча минг йилларнинг шамолларига бардош бериб турибди оддий кесақлари бу деворларнинг. Ақли пол қолади кишининг. Бироқ эллиққалъаликлар бугунги куннинг яратувчилик меҳнати билан шундай иншоотлар бунёд қилмоқдаларки, буларга, ўз навбатида, келажак авлодлар ҳайратга тушса арзийди. Бир неча йил мобайнида қуриб битказилган ўттиз икки километрлик “Бўстон” каналини айтасизми, ёҳуд маҳсулотлари жаҳоннинг турли бурчақларида харид қилинаётган “Элтекс” тўқимачилик мажмуини олиб кўрасизми, қўзиқориндек тез, бироқ чинордек мустаҳкам ўсаётган фермер хўжаликлари тўғрисида хаёл сурасизми – буларнинг барчаси фақат бизнинг давр кишилари қўлидан келадиган мўъжизалардир. Ва бу муассасаларнинг иш суръати ҳамда маҳсулотларининг сифати аждодларимиз руҳини шод қилиши турган гап.

Мамлакатимизнинг бундан ўн йил муқаддам қўлга киритган сиёсий мустақиллиги яна бир мустақилликни тақозо қила бошлади. У ҳам бўлса **ЙЎЛ МУСТАҚИЛЛИГИ**дир. Дарҳақиқат, мамлакатлараро юкларни узоқ маизилларга ички йўллар орқали элтишни кечиктириб бўлмас зарурати пайдо бўлди.

Мана шундай шароитда “Учқудуқ – Тўрткўл – Нукус” темир йўли қурилишининг тарихан қисқа бир муддатларда битказилиши катта воқеадир. Бу темир йўл магистралининг биргина Эллиққалъа ҳудудидаги Думанқалъа станциясида беш минг кишилик темир йўлчилар шаҳарчаси қад ростляпти. Бунинг ўзиёқ, йўл мустақиллиги халқимизга қанчадан-қанча муаммоларни ечишда нечоғлиқ имкониятлар очиши муқаррарлигини кўрсатади. Бу темир йўлнинг бир шохобчаси Эллиққалъанинг маркази – Бўстон шаҳрига ҳам келтириладиганлигини эътиборга олсак, қалъалар диёрининг тараққиёти бундан кейин нақадар шиддатли бўлишини тасаввур қилиш қийин эмас.

Темир йўл, шубҳасиз, бу диёрга келган иккинчи дарёдир. Бу дарё, не бахтки, ўз изини ўзгартира олмайди. У шунингдек, телбалик қилиш ҳуқуқидан ҳам маҳрум. Зеро, бу дарёни табиатнинг ғалаёнли ҳукми эмас, балки инсоннинг ақл-заковати ҳамда зарурат бунёд этган. Бироқ масаланинг шу жиҳати ҳам борки, ҳатто дарёларнинг мавжлари ҳам пул билан вужудга келадиган ҳозирги даврда темир йўл мазкур ҳудуд иқтисодиётини яхшилаши ва

шу ваздан дарё оқимининг яхшииланишига ҳам мададкор бўлиши мумкин.

Дарёдан деярли ҳар йили ўтаман. Ўтган ва бурноғи йилларда дарёнинг ўрнида деярли қум барханлари пайдо бўла бошлаган эди. Ҳозир дарё тарафларга йўлингиз тушса, тамомила бошқача манзаранинг гувоҳи бўласиз. Сув оқими барханларни ювиб кетган, Хоразм заминини азалдан Хоразмзамин қилиб келаётган Жайҳун гўё ҳеч нима бўлмагандек вазмин оқаётир. Ҳа, Хоразмзаминдек ташна диёрни мушгипар дарёлар сувга қондира олмайди. Хоразмликлар Жайҳунни телбалиги учун ҳам ардоқлаганлар, ундан “Тошмадингми, дали дарё?” деб қўшиқлар айтиб ҳол сўраганлар.

Хоразм тупроғининг ўзи ҳам, аслида, Жайҳуннинг неча минг йиллар мобайнида қум устига ўрнатган тупроғидир. Хоразмдек тамаддун ўлкаси, аслида, Жайҳуннинг инсониятга буюк туҳфасидир, Эллиққалъадаги қадим қалъаларнинг маржони бўлса ана шу буюк туҳфанинг жавоҳирлари десак муболаға бўлмайди. Бу ҳазина инсониятни мангу таажжублантириб турадиган элликта дурдонадан иборат. Тўғри, академик Толстовнинг талқинларида “Эллиққалъа” қозоқча талаффуздаги “Еллиқалъа”, яъни “шамолли қалъа” деган тарзда ҳам жаранглайди. Бироқ қайси бир қалъада ҳам шамол йўқ дейсиз! Бу тупроқдаги қалъалар сони бўлса элликтадан кам эмаслиги аён.

Эллиққалъаликлар энди ана шу мўъжизадан тарихий хулоса чиқариб, ўзларининг эллиқ биринчи мўъжизасини яратмоқдалар. Бу диёрни алоҳида бир ихлос билан зиёрат қилгувчи шоир дўстимиз, марҳум Муҳаммад Юсуф “Эллиққалъада элликта ҳақиқат бор. Биттасини кўрмай қетган одамларга ачинаман”, деб ёзган эди. Шу битикнинг ҳали смёҳи қуриб битмай туриб, эллиқ биринчи мўъжиза қад ростлаётир. Эллиқ биринчи ҳазина жаҳонни ҳайратга солаётир. Бу ҳазина, асосан, табиат билан раҳобат қилиб эмас, балки унинг ўзига монанд равишда, унинг қонунлари билан мутаносиб тарзда ҳаёт кечирishi ўзлари учун ҳам фарз, ҳам қарз деб билган заҳматкаш эллиққалъаликларнинг меҳнати самараси ва бу самарадан уларнинг ўзлари кўраётган манфаатдир. Бу ҳазина, шунингдек, йилига юз эллиқ тонна тиббиёт момиғи етказиб бераётган Ўзбекистон – Лихтенштейн қўшма корхонасидир, бу ҳазина бугун фаолият кўрсатаётган ғаройиб коллежлар, очилаётган неча минг-минглаб ишчи ўринларидир. Бу

хазина эллиққалъаликларнинг маънавиятта бўлган умрлик ташналиягидир.

Ҳеч эсимдан чиқмайди. Бундан анча йиллар муқаддам Отажон Худойшукуров вафот этибди, деган миш-миш тарқалди. Аниқласак, Отажон оға енгил жароҳатланиб, касалхонага тушган экан. Дўстлар билан ҳолидан хабар олиш ҳамда уни экран орқали кўрсатиш ниятида касалхонага бордик. Отажон оға ҳайрон эди. Афтидан, у миш-мишлардан беҳабар, бизнинг мақсадимизни ҳам англамаётганди. Шундан сўнг ҳам Отажон оға кўп йиллар яшади. Бироқ ўлим ҳақ, ажал дақиқасида вафот этди. Шундан кейин кўп ўтмай, эллиққалъаликлар унинг хотирасига бағишлаб кўрик-танлов ўтказиш ташаббуси билан чиқдилар ҳамда бу ишни муваффақият билан амалга оширдилар. Ана шунда мен ҳақиқий санъат ўлим билмаслигини, Отажон оғанинг иккинчи ўлими, аслида, унинг иккинчи ҳаётининг бошланиши эканлигини англаганман. Эллиққалъаликлар шеърсиз, кўшиқсиз, шоирсиз, ҳофизсиз яшай олмайдилар. Эллиққалъаликлар шуни теран англайдиларки, одам меҳнат учун эмас, билъакс, меҳнат одам учун яралган. “Сийланган жойида азиздир инсон”, деб хитоб этган эди қаҳрамон шоиримиз Абдулла Орипов. Адабиёт, санъат аҳли ҳам Эллиққалъани ўзига хос бир зиёратгоҳ деб билдилар ва бу мўътабар тупроқдан оёғини узмайдилар. Бу хазина, тагин, эллиққалъаликларнинг ўзлигини англашларидир.

Яқинда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар кенгашининг махсус қарори билан Эллиққалъа қўриғи ўзлаштирилганлигининг 30 йиллик ва Эллиққалъа тумани ташкил этилганлигининг йигирма беш йиллик тўйи ўтказилди. Одамлар улкан ўйингоҳларни игна ташласа ерга тушмайдиган даражада лиқ тўлғазиб ўзларининг қадимий ва навқирон ўлкалари тўйини нишонлашга жамулжам бўлдилар. Узоқни кўзлаган халқгина мана шундай жипс бўлади. Бугундан ва келажакдан умиди катта халқгина мана шундай баҳамжиҳат бўлади. Биз қаламкашлар ҳам бу кунлар-да эллиққалъаликлар билан баравар ҳувонишганимиздан бахтиёрмиз ва имонимиз комилки, Эллиққалъа заминидан ўзларимизнинг кўплаб асарларимиз қаҳрамонларини топажамиз.

Қалъаларнинг ҳозирги номлари, фикримча, шартлидир: Қўйқирилган қалъа, Тупроққалъа, Аёзқалъа... Эҳ-ҳей, қанчадан-қанча қалъалару, қанчадан-қанча номлар. Бу қалъаларнинг

аниқ номлари тарих қаърида пинҳон. Ўзимнинг ҳам бир гал бир қалъага ўзбошимчалик билан ном қўйворишимга сал қолган. Сира эсимдан чиқмайди, бир вақтлар Эллиққалъага бораётиб, номини ўзларимиз билмайдиган бир қалъани томоша қилдик. Қалъанинг ичкарасини айланиб, улкан бир раҳнадан сиртга чиқаётсак, шу атрофда сигирини ўтлатиб юрган бир қизалоқ биздан ногаҳон кўрқиб, қути учиб кетди. “Қизим, кўрқма. Бизлар меҳмонлармиз. Ҳозир кетамиз бу ердан”, деб уни юпатмоқчи бўлдим. Қиз ҳадеганда ўзига келавермагач, журналист дўстим Рўзимбой Ҳасанга “Юргизинг тезроқ машинани, кетамиз, шундагина бу қизимиз кўрқувдан халос бўлади” дедим. Шу заҳоти машинага ўтириб жўнаб қолдик. Йўлда ҳамроҳлардан бири “Бу қалъанинг номи қандай экан?” деди. Шунда мен “Бу қалъанинг номи энди Қизкўрққанқалъа”, дедим ҳазил билан. Кейин билсак, унинг номи Филқалъа экан. Муяссар Раззоқованинг овозидек улуғвор ҳамда мўътабар бу ўлка қалъаларининг тарихи тегран ва ҳикматли. Бир кунмас-бир кун элликта мўъжиза бўлмиш элликта қалъанинг номини ҳам ўз даврида қандай аталган бўлса, шундайлигича аниқлаб, тарих саҳифаларига дарж этгумиздир. Бироқ биз бугун Эллик биринчи мўъжизанинг, ўзининг улкан санъат саройлари, замонавий лицейлари ва уларнинг фаолияти билан машҳур қалъанинг номи аслида қандай бўлса, шундайлигича биламиз. Бу – Бўстон шаҳридир. Эллик биринчи мўъжиза бу. Қолаверса, ҳар битта эллиққалъалик заҳматкаш ўзини алоҳида эллик биринчи мўъжиза, деб атаса арзийди. Эллиққалъада ҳозирча тайёрагоҳ йўқ. Бироқ бу тупроққа биз ижодкорлар парвоз қилиб келамиз. Чунки, Эллиққалъа деса, туйғуларимиз қанот боғлай бошлайди. Кетаётганда эса, маҳзун ва ўйчан кетамиз. Чунки бу тупроқнинг ҳикмати ўзи шундай. Уни тарк этган заҳотинг яна соғина бопшлайсан.

МУНДАРИЖА

Соат	3
Қўнғирот	5
Эллиқалъа ҳақида қўшиқ	7
Автобус ҳақида баллада	9
Ажиниёз оҳангларида	13
Кўнглинг осмон... таваллуд кунинг	15
Ёр - кўзлари шаҳло қўшиқ	16
Қалдирғоч	18
Мужассамдир ёғду билан зулумот	20
Оҳ, тиллари бурросен	21
Тирилтирдинг, эдим жондин хабарсиз	22
Кўнглим кечаю кундузи жонон талабинда	23
Мисол бир дам, баҳорлар келди, кетди	24
Келди сен ёқдан, не бахт, моҳим, шамол	25
Қўнғироқ	26
Абдулла Аҳмад ғазалига мухаммас	28
Кимни иснод дарди ўртар, кимни, ваҳ, шон қайғуси	29
Минг бор ўлдик, минг бор тирилдик	30
Этимология луғати	31
Менга кўнглинг бир кунни, эй кўзи хуммор, боғланур	33
Ёр жабрин ўйласам, икки кўзимга қон келур	34
Кокили, эй, сумбулим, гунча даҳоним, яхшисиз	35
Эй, азизлар, дилда ёлғиз дур каби ёр асрангиз	36
Тотиб мен кўзларингдан бол, муборақ	37
Бўлди ором тору мор, ўйнаб кулар	38
Хожа Абдухолиқ Фиждувоний ёди	40
Ибодат	46
Олдирмайди лаҳза туғин тин	47
Айлабон меҳримни инкор, йиғлатур кулгичларинг	48
Юрагингга иддиз отгандим	49

Қаттиқлиги эмас савил жонимнинг	50
Хайрлашув	51
Ботвётган кун	52
Бахшининг ўйлари	52
Қайроқчи қиз	54
Сирлашиб гижжагу сегор энди	55
Дудук	56
Бевисол севги йигит кўзидаги ёшдек зил	56
Фалсафий туш	57
Маҳзун ун чекади най ёралари	58
Саҳнадаги одам	66
Дарсдан сўнг	68
Кўприк (достон)	70

ПУБЛИЦИСТИКА

Эзгулик фалсафаси	105
Мангулик жамоли	116
Абадият арафаси	121
Еттинчи зиёрат	127
Эллик биринчи мўъжиза	135

Адабий-бадний нашр

МАТНАЗАР АБДУЛҲАКИМ

КЎПРИК

Муҳаррир
Маъмура ҚУТЛИЕВА

Техник муҳаррир
Вера ДЕМЧЕНКО

Мусаҳҳиҳ
Насиба ЮСУПОВА

Компьютерда саҳифаловчи
Феруза БОТИРОВА

**Босишга 19.05.2009 й.да рухсат этилди. Бичими 84x108 1\32.
Босма тобоғи 4,5. Шартли босма тобоғи 7,56.
Гарнитура “LexTimes Cyr+Uzb”. Офсет қоғоз.
Адади 500 нусха. Буюртма № 112.
Баҳоси келишилган нарҳда.**

**«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.
«Ёшлар матбуоти» босмаҳонасида босилди.
100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.**

***Мурожаат учун телефонлар:*
Нашр бўлими – 278-36-89; Маркетинг бўлими – 128-78-43
факс — 273-00-14; e-mail: yangiasr@inbox.ru**